

REVISTA

INSTITUTULUI NAȚIONAL AL JUSTIȚIEI

Publicație științifico-practică, informativă și de drept

Nr. 1 (24), 2013

Revista Institutului Național al Justiției
(publicație științifico-practică, informativă și de drept)
nr. 1 (24), 2013

Fondator:

Institutul Național al Justiției

Certificatul de înregistrare nr.5505 din 08.11.2006

Redactor-șef:

Gheorghe Budeanu

Colegiul de redacție:

Anastasia PASCARI, Director executiv al Institutului Național al Justiției

Andrei SMOCHINĂ, doctor habilitat în drept, profesor universitar, Academia de Științe a Moldovei, Institutul de Istorie, Stat și Drept

Gheorghe COSTACHI, doctor habilitat în drept, profesor universitar, Academia de Științe a Moldovei, Institutul de Istorie, Stat și Drept

Valeria ȘTERBET, doctor în drept, judecător la Curtea Constituțională, formator INJ

Sergiu BĂIEȘU, doctor în drept, decanul Facultății de Drept, USM

Sergiu BRÎNZĂ, doctor habilitat în drept, profesor universitar, șef Catedră Drept Penal și Criminologie, USM, formator INJ

Elena BELEI, doctor în drept, șef Catedră Drept Procesual Civil, USM, formator INJ

Igor DOLEA, doctor în drept, membru al Consiliului Superior al Magistraturii

Eduard ABABEI, Președintele Consiliului INJ, vicepreședintele Curții de Apel Bălți

Mihai POALELUNGI, doctor în drept, Președintele Curții Supreme de Justiție

Dumitru VISTERNICEAN, membru al Consiliului Superior al Magistraturii, formator INJ

Foto:

Stela CIOCANU

Editură și tipar:

Casa Editorial-Poligrafică „Bons Offices”

Datele Institutului:

MD 2004. Moldova, Chișinău

str. S. Lazo, 1

tel: 022 232-700, fax: 022 232-755

e-mail: inj@inj.gov.md

www.inj.md

Tiraj:

300 exemplare

Redacția nu-și asumă responsabilitatea pentru opiniile, sugestiile și concluziile exprimate de autorii materialelor cu caracter științific.

Distribuire gratuită

© Revista Institutului Național al Justiției

SUMAR

INTERVIUL NOSTRU

Victor Volcinski

„Sper ca situația politică să nu zădărnicească reformele din sistemul justiției...” 2

VIAȚA INJ: CRONICA EVENIMENTELOR

Cooperare internațională/Întrevederi6-11

FORMARE ÎNȚĂLĂ

Instruirea viitorilor procurori și judecători în ianuarie-martie 2013 12-14

FORMARE CONTINUĂ

Cursuri de perfecționare a judecătorilor și procurorilor aflați în funcție 15-19

ACTIVITATEA CONSILIULUI INJ

Consiliul INJ are un nou președinte20

LA O ANIVERSARE

Să trăiți, domnule profesor Gheorghe Chibac!21

TRIBUNA JUDECĂTORULUI

Iurie Bejenaru

Procesul de reformare a sectorului justiției are nevoie și de entuziasmul specialiștilor tineri22

DOCTRINA

Crețu Vasile

Reflecții privind esența juridică a procedurii judiciare referitoare la încuviințarea examenului psihiatric24

Dorin Cimil

Criteriile de calificare a clauzelor abuzive32

Sergiu Furdui

Considerente cu privire la sistemul gradelor de jurisdicție în procesul de judecată a cauzelor penale41

Alexandru Cuznețov, Maria Cozma

Forma juridico-civilă a realizării hotărârilor judecătorești, ca formă de realizare a dreptului46

Vitalie-Silviu Midrigan

Cercetarea și experimentul biomedical ca variante-tip ale riscului medical profesional: expunerea condițiilor de legalitate49

AGENDA NORMATIVĂ

Hotărârea Plenului CSJ „Cu privire la practica judiciară de aplicare a legislației ce reglementează extrădarea”54

PREZENTARE DE CARTE

Manualul judecătorului pentru cauze civile.....60

COLOANA REDACTORULUI

Gheorghe Budeanu

Primăvară moldovenească60

ÎNAINȚAȘII NOȘTRI

Mihai Tașcă

Să învățăm din înțelepciunea altora61

INTERVIUL NOSTRU

Victor Volcinschi**„SPER CA SITUAȚIA POLITICĂ SĂ NU ZĂDĂRNICEASCĂ REFORMELE DIN SISTEMUL JUSTIȚIEI...”**

Domnul profesor universitar Victor Volcinschi este decanul de vârstă la Facultatea de drept a Universității de Stat din R. Moldova. Degrabă își va sărbători jubileul de 80 de ani. Anume acest viitor eveniment a fost motivul întâlnirii noastre, în timpul căreia am avut ocazia să-l cunosc pentru prima dată, dar și senzația că vorbesc cu o rudă de-a cunoscutului și regretatului cântăreț Nicolae Sulac: același har de a vorbi cu spirit ironic, același obicei de a-și justifica gândurile cu exemple concrete din viață, aceeași mijire a ochilor, același obicei de a apela pe parcursul convorbirii la creația populară. Mai mult, mi-a citit și din creația proprie „Spovedania unui bunel”, versuri din care am reținut și îndemnuri pentru generația tânără de felul „Unde-ați fi și orice-ați face, să cinstiți acest popor”. Sau gânduri ritmate din „Meditație”: La fel soarele răsare/, La fel stelele lucesc/, La fel vine primăvara/ Și copacii înfloresc/, Însă eu deja sunt altul/, La 80 de ani ai mei/ Nu mai pot s-alerg ca sprinter/, Nici să joc fotbal, volei/, Deseori mă dor genunchii/, Dealurile urc mai greu/ - Ori că ele cresc, cu timpul/, Ori că din puteri scad eu...

I-am propus atunci să fie invitatul de onoare al revistei noastre și iată că azi vă prezentăm o parte din dialogul susținut cu domnul Victor Volcinschi.

– Domnule Volcinschi, ca profesor, ați devenit o legendă printre reprezentanții sistemului de justiție, care-s foști absolvenți ai Facultății de drept a Universității de Stat din Moldova, unde ați lucrat cea mai mare parte a vieții Dumneavoastră. Dar majoritatea lor nu cunosc nici măcar „de unde coborâți, mame”, vorba unor jurnaliști bolnavi de vedetism...

– Sunt din satul Lidiei și al lui Corneliu Volcinschi – Bădragii Vechi, raionul Edineț. Acolo am învățat primele clase, în timpul administrației române, pe vremea războiului, apoi patru ani, ca cel mai mare copil din familie, a trebuit să țin gospodăria, căci tata lucra la reparația drumurilor și în fiecare zi trebuia să se afle la sectorul său de drum. Tocmai în 1948, când avem 15 ani, m-am dus în clasa a cincea. Iar în 1951 am mers în clasa a opta la Edineț, dar pe când eram în clasa a noua am fost recrutat în armată.

Poate că nu mă luau la armată, dar o întâmplare l-a făcut pe comisarul militar al raionului să-mi dea o lecție de supunere.

Cum a fost? Într-o zi, vine directorul școlii și-mi zice: „Volcinschi, îmbraci costumul sportiv al lui Croitoru și te duci la Chișinău, să alergi în locul lui!”. Era în timpul spartachiadei republicane a elevilor. Croitoru, elev în clasa a zecea, se îmbătase tocmai în acea zi și a trebuit să particip eu la spartachiada republicană, unde – surpriză! - am ocupat locul doi. Am alergat cu numărul lui Croitoru și cu numele lui, dar în raion s-a aflat acest lucru și comisarul militar a vrut ca eu să reprezint republica și la spartachiada unională a premilitarilor. Timp de două săptămâni, din luna septembrie 1952, trebuia să ne antrenăm la Chișinău, după care, în octombrie, urma să ajung la Erevan. Am refuzat, nu vroiam să pierd aproape două luni de învățământ, căci și fără asta eram mult mai mare decât colegii mei de clasă. Comisarul s-a supărat și, la 19 septembrie, am fost luat în armată, repartizat la marină, pe cinci ani...

Așa s-a întâmplat că degrabă nu avea să absolv școala medie. După armată, am mers într-o expediție de cercetări științifice în domeniul piscicol tocmai la Oceanul Înghețat de Nord. Am vrut să adun niște bani, ca să-mi cumpăr acordeon, deoarece visam să studiez la Școala de Muzică „Ștefan Neaga”.

- Dacă vorbim de profesorul Volcinski, învățământul superior a obținut un bun specialist în dreptul civil, dar ce v-a făcut să abandonați muzica?

- În 1957, când am venit la „Ștefan Neaga”, am descoperit că întârziaseam la admitere. Nimeni n-a mai vrut să vorbească cu mine și, astfel, am ajuns la ministrul culturii, Artiom Lazarev, care i-a telefonat directorului școlii muzicale și l-a rugat să mă asculte. În biroul directorului mai erau prezente câteva persoane și, după ce m-a întrebat de ce anume acordeonul îmi place, mi-a zis să-i cânt ceva. Nu m-am gândit mult și am început să cânt o melodie preferată în casa părintească – „În Bucureștiul meu iubit”. Erau ani de regim sovietic și de ură antiromânească... Cei prezenți s-au uitat unul la altul și din acele priviri am înțeles că nu am șanse să studiez la „Neaga”.

Am fost apoi pe la Cernăuți, am lucrat și la o uzină militară din Bălți, la penitenciarul din Bălți, iar între timp frecventam școala medie serală și o școală muzicală. Așa s-a întâmplat că, la vârsta de 25 de ani, eu lucram deja la penitenciarul din Bender, de unde, în vara anului 1960, am ajuns învățător la școala medie din Hârbovăț, Anenii Noi. Acolo, predam istoria în clasele 5-8, orele de muzică, conduceam două coruri... Pe scena din Hârbovăț am acompaniat-o și pe viitoarea interpretă Zinaida Julea, ea fiind atunci o copilășă.

Pe când lucram la Hârbovăț, am făcut studiile la drept, secția fără frecvență, pe care am absolvit-o în 1966.

Am vrut apoi să fac studii la aspiratură, dar a trebuit să revin la Hârbovăț, de unde, într-o zi, am fost chemat de profesorul Hann Isaacovici Șvart, șeful Catedrei drept civil de la USM, care mi-a propus postul de asistent la catedră. Așa s-a întâmplat că, de la 1 ianuarie 1967, lucrez la Facultatea de drept până în ziua de azi. Într-o vreme, rector al USM era fostul ministru al culturii Artiom Lazarev. Și-a amintit de peripețiile mele muzicale și m-a susținut atunci când am vrut să merg la Universitatea „M. Lomonosov” din Moscova pentru a studia dreptul civil la aspiratură.

- Practic, majoritatea celor care înfăptuiesc astăzi justiția au avut de învățat și de la dumneavoastră. Cu ce sau cu cine vă mândriți atunci când vorbiți de foștii dumneavoastră studenți?

- Manifest o atitudine bună față de toți, chiar dacă unii dintre ei au mai făcut și boroboațe și a trebuit să-i pedepsesc. Am fost și decan, și șef de catedră, dar întotdeauna mi-am văzut misiunea de a veni în ajutorul tinerilor care vor să facă studii. Este crezul meu. Începând cu actualul șef al statului, mai toți juriștii moldoveni au trecut prin aulele mele, inclusiv Anastasia Pascari, actualul Director al Institutului Național al Justiției.

Nu am rupt relațiile cu facultatea nici atunci când am fost viceministru al educației. Înainte, lucram foarte mult, aveam la cursul întâi dreptul privat roman, la doi – dreptul civil, prima parte, la trei – dreptul familiei, la patru – dreptul proprietății intelectuale, iar la anul cinci – tezele de licență.

Mă mândresc cu majoritatea dintre foștii mei învățăcei, care deseori își amintesc de mine. Bunăoară, anul trecut am fost invitat la întâlnirea cu absolvenții școlii din Hârbovăț de acum 50 de ani, când eu le eram învățător. A fost o întâlnire de suflet, pentru că îi știam de copii, iar acum sunt pensionari. Anul trecut, ne-am întâlnit cu absolvenții Facultății de drept de acum 40 de ani, printre ei fiind și domnul Președinte Nicolae Timofti...

- Zilele trecute, ați intrat pe la biblioteca INJ, unde ați lăsat câteva exemplare de carte „Drepturile reale asupra lucrurilor altuia”, pe care ați scris-o împreună cu masterandul Adrian Cibotaru. Ce mai scrieți?

- Vai, regretul meu este că, în viața mea, am scris foarte puțin. Pentru mine actul scrisului e ceva deosebit, de taină, și, atunci când pun mâna pe stilou, sentimentul răspunderii mă blochează. Despre dreptul privat roman, care e un tezaur al culturii juridice, am citit o sumedenie de cărți, adunate de pe la Moscova, Leningrad, Odesa... Am cărți despre dreptul privat roman apărute cu două-trei sute de ani în urmă, dar n-am îndrăznit să scriu și eu una...

- Domule Volcinski, dar cum s-a întâmplat că ați ajuns profesor și la Academia de Studii Economice?

- A fost asta prin 1994, când la putere au ajuns agrarienii și Guvernul urma să fie schimbat. Atunci, eram viceministru la educație, iar ministru - Nicolae Mătcaș. Ministrul a trebuit să plece. Când s-a ajuns și la candidatura mea, cică Dumitru Moțpan, care era șef de fracțiune parlamentară, m-a susținut, dar împotriva s-a pronunțat Nicolae Andronic, fostul meu student...

La Universitatea de Stat organizasem Facultatea drept internațional și relații economice externe. După ce am plecat din funcția de viceministru, conducerea facultății a fost preluată de Nicolae Osmochescu, specialist de drept internațional. Nu am vrut să încerc lucrurile, am rămas la USM doar ca profesor și am mers la ASEM, ca să organizez acolo o catedră de discipline juridice. Am studiat multă economie și am selectat materialul juridic necesar în sectorul dat, am format colectivul, am pregătit programe de studiu... Dovadă e Facultatea de economie generală și drept de la ASEM, care funcționează în baza acelei catedre.

Pe timpul acela, i-am explicat rectorului de la ASEM următoarele: ASEM are un mare potențial eco-

nomie, iar USM - un mare potențial juridic și ar fi normal să găsim o conlucrare între aceste forțe, pentru ca, cu ajutorul normelor juridice, să putem influența domeniul economic. El s-a întâlnit cu rectorul USM și, împreună, au decis ca eu să mă întorc la draga mea universitate, unde urma să formez o a treia catedră - Catedra de drept al antreprenoriatului, pe care am condus-o timp de șapte ani, după care a preluat-o Eugenia Cojocaru, iar acum - Nicolae Roșca.

- Pregătindu-mă de această discuție, am găsit pe pagini de internet aprecieri foarte bune despre profesorul Volcinschi. Cum explicați respectul față de dumneavoastră inclusiv al studenților de azi, care par niște copii teribili?

- Probabil, ei apreciază atitudinea mea față de ei. Respect mult tineretul și îmi place să-i ajut pe acei care vor să acumuleze cunoștințe. Cred că sunt singurul profesor care chiar și studenților sosiți la prima lecție în anul întâi mă adresez cu „Stimați colegi”. Sau dacă se întâmplă să-i spun unui student să vină a doua oară pentru a susține examenele, o fac astfel ca nimeni dintre noi să nu plece supărat, iar când vine a doua oară la examen, am și eu satisfacție de răspunsul lui, dar și el - pentru o notă mai bună...

Adevărul e că studenții au fost în toate timpurile un fel de copii teribili. Totuși, azi foarte mulți dintre ei îmi par descurajați și indiferenți. Îi sesizez foarte ușor pe acei care au părinții plecați la munci peste hotare, care au crescut la bunele, la mătuși, la unchi, nu s-au bucurat de familii integre, cu mai mulți copii, ca să fie îndrumați de părinți, să aibă grijă unul de altul, să se respecte și să se ajute reciproc. Asemenea ti-

neri nu înțeleg nici rostul muncii, nici al banului, dar nici nu au o speranță de viitor. Azi, foarte puțini au șanse să-și găsească un loc de lucru după absolvirea facultății și asta infuliențează grav asupra stării lor psihologice. Eu deseori le subliniez: „Măi băieți, piața muncii e suprasaturată de speculaști în domeniul juridic și veți putea să vă promovați doar având cunoștințe bune. Chiar dacă o să vă angajați prin protecție, la primul eșec veți fi scoși din cursă...”. Sigur, avem și tineri alintați, care nu-s devotați cu trup și suflet profesiei de jurist și care gândesc că se vor strecura cumva-cumva pe coridoarele universitare, ca apoi să plece în străinătate. Mă doare sufletul, căci, fie pâinea cât de rea, tot mai dulce-n țara ta...”

- Unii susțin că majoritatea tinerilor care tind să lucreze în sistemul justiției sunt din start corupți moralicește, deoarece cred că, ajunși în sistem, vor avea posibilitatea să obțină bani pe căi nelegitime. Ați simțit așa ceva printre studenții de la Drept?

- Mi se pare că noi, forțând această tematică, promovăm, într-un fel corupția printre tineri. Uneori, chiar am auzit acest lucru de la studenți, care mă întreabă: dar pe ce lume trăiți dumneavoastră? Odată, le-am spus la ASEM un lucru obișnuit: „Eu nu am venit în fața dumneavoastră cu povești, ci cu materia necesară, prevăzută în program și o să cer să-mi demonstrați aceeași seriozitate, căci eu nu o să pun note degeaba...”. Atâta mi-a trebuit. Unul dintre studenți m-a întrebat franc: „Domnule Volcinschi, dar cât costă un nouă la dumneavoastră?”. Eu mă refeream la faptul că, pentru a primi o notă, trebuie să dai dovadă de cunoștințe. De atunci nu mai folosesc expresia „Eu nu pun note pe degeaba...”.

Pe studenții care copie la examene îi simt de departe și le spun că anume ei vor fi acei care vor abuza de funcție în timpul lucrului și îndată îi avertizez: dacă îmi va solicita cineva părerea, le voi spune adevărul și nu o să încălzii prea mult locul la serviciu...

Se vorbește prea mult în ultimul timp că sistemul justiției este unul corupt, dar oare să fie chiar așa? Îi cunosc pe acei care învinuiesc și țipă tare despre corupție. Anume ei nu sunt cei mai cinstiți, anume ei vor să ajungă acolo unde corupția e mai greu de pedepsit.

Pe când eram membru al Consiliului Superior al Magistraturii, am spus: „Oameni buni, pentru judecătorul învinuit de corupție există două căi: una cu dosar penal, alta cu

Schimb de cărți între autorii Victor Volcinschi și Olga Pisarenco, jurist, consilierul Directorului executiv al Institutului Național al Justiției

decizie din partea Colegiului disciplinar. Mulți judecători sunt învinuiți, dar nimic nu se duce până la capăt, pentru a demonstra dacă e adevărat sau lucrul acesta se face intenționat, iar dacă se face intenționat, al cu e interesul? Lumea așteaptă o finalitate a scandalurilor, altfel se decepționează. Nu e suficient să facem doar senzații cu învinuiri, trebuie să ajungem și la etapa de analiză a sancțiunilor. Să nu credeți că încerc să apăr judecătorii care păcătuiesc, dar nu vreau să uităm că și ei sunt oameni ai societății noastre, care e una bolnavă. Oare partidele politice nu-s corupție? Sunt politicieni care vând sau cumpără partide cu tot cu electoratul respectiv și nu o fac pentru ochi frumoși. În asemenea cazuri, îți vine să exclami: „Doamne, unde-i revizorul lui Gogol?”. Oare asemenea politicieni pot să trateze societatea din punct de vedere moral? Credeți că judecătorii nu văd depravarea morală din partea unor lideri politici sau de opinie? Văd și ei ce se întâmplă în societatea noastră, au și ei problemele lor... În prezent, mulți s-au deprins să facă justiție prin intermediul televiziunii. Unde-s acei care au fost prinși cu vreo 200 kilograme de droguri chiar în centrul Chișinăului? Mașina lor era însoțită de poliție... Sau la ce s-a ajuns în cazurile de rider asupra băncilor, în cazurile de contrabandă cu țigări la vamă? Iată ce întrebări îmi pun atunci când mă gândesc la soarta justiției noastre. E necesară o intervenție chirurgicală pe diagonală și pe verticală, în toate domeniile.

– Cum vedeți rolul Institutului Național al Justiției în lansarea unei tinere generații de judecători și procurori care să contribuie la edificarea unui sistem de justiție reformat?

– I-am spus doamnei Anastasia Pascari, Director executiv al Institutului Național al Justiției că programul de studii în cadrul Institutului are bune curriculumuri la specialitate, la profesie, dar sunt necesare și la educație. Caracterul unui om se sprijină pe integritatea sa morală, pe ceea ce spunem noi *soveste*, pe atitudinea sa față de profesie și de funcția sa socială. Profesionalismul îi ridică unui specialist numai bara de cost, dar nu și cea morală, de etică, de devotament față de profesie. Trebuie găsite căi de a face cult din funcția de judecător sau de procuror. Aceasta ar fi una dintre misiunile cele mai importante ale Institutului Național al Justiției. Nu-i suficient să fii un bun profesionalist, trebuie să mai dai dovadă și de integritate, de model moral, mai ales atunci când e vorba de sistemul de justiție. Fiecare judecător sau procuror trebuie să aibă creată o aureolă de devotament și puritate în jurul profesiei sale. Iar noi trebuie să-i ajutăm ca ei să nu mai poată fi atrași în ispită.

– Ce evenimente vă marchează la vârsta de 80 de ani?

– Degrabă se vor împlini 10 ani de la adoptarea Codului civil al Republicii Moldova. Cu această oca-

zie, USM și INJ pregătesc o conferință internațională, cu specialiști invitați din diferite țări. Voi participa și eu ca invitat de onoare. Încă prin 1994-1996 am fost membru al unui grup de lucru internațional care a elaborat proiectul Codului civil model pentru țările CSI. Deseori mergem în Olanda, unde lucrăm câte două-trei săptămâni. Acolo discutăm, redactăm, făceam schimb de păreri, pregăteam redacția finală a proiectului Codului civil. Pe urmă am lucrat ca membru al grupului care a elaborat proiectul Codului civil al Republicii Moldova.

În rest, îmi doresc să-mi duc viața ca până acum, să fiu de ajutor tinerilor, atâta timp cât ei nu mă vor scoate din cale, deoarece sunt conștient că mulți dintre ei m-au depășit. Lucrul acesta mă bucură...

– De pe soclul vârstei Dumneavoastră, sesizați schimbările din sistemul justiției?

– Sincer vorbind, în toată hărmălaia asta, nu prea am încredere în bunele intenții de modificări radicale. Poate că eu percep greșit realitatea, dar să știți că materia juridică este o funcție a vieții reale, este o valoare dependentă de starea de lucruri din viața social-economică. Din păcate, societatea noastră este bolnavă, ceea ce înseamnă că și sistemul de drept este la fel. Nu poate fi creat un sistem de drept mai presus decât starea conștiinței sociale a societății la moment. Da, sunt programe bune, se fac dări de seamă, dar care-i rezultatul, care-i randamentul? În sensul acesta mi-a încolțit în conștiință o neîncredere în atitudinea celor care declară că sistemul trebuie curățit în întregime. Îl curățim, dar cu ce îl completăm?

Totuși, e mai bine să încercăm o schimbare decât să stăm pe loc, iar mie mi-a plăcut să caut căi veridice, întemeiate, care să ne ducă spre bine. Nu-mi plac formalitățile. Apoi, mai e și situația geopolitică în care ne aflăm. Cred că cineva ar dori să rămânem o fâșie între două lumi, precum îi scria Kutuzov țarului Rusiei înainte de Pacea de la București, în 1812, care îi spunea că în urma negocierilor tratatului de la București, Basarabia trebuie să rămână în imperiu, deoarece, ca teritoriu, este un landsaft foarte comod pentru poziții de apărare, în caz de năvălire dinspre Apus. Asta-i: nu vroiau ca teatrul de lupte să treacă pe teritoriul imperiului. Probabil, există și azi Kutuzovi, inclusiv în Occident, care pun la cale cele ce se întâmplă în viața noastră politică. Jocurile cu demiterea Guvernului nu au fost în interesul societății noastre. Sper ca situația politică să nu zădărnicească reformele din sistemul justiției...

– Să trăiți, domnule Volcinschi!

Felicitările noastre cu ocazia conferirii titlului onorific „Om Emerit”.

VIAȚA INJ: CRONICA EVENIMENTELOR

COMITETUL COORDONATOR AL DONATORILOR ȘI-A ÎNCEPUT ACTIVITATEA

18.12.2012

A avut loc ședința reprezentanților instituțiilor și organizațiilor care susțin activitatea Institutului Național al Justiției, anunțată ca o primă ședință a Comitetului Coordonator al Donatorilor INJ.

Anastasia Pascari, Directorul executiv al INJ, a lansat discuțiile pe marginea Proiectului privind organizarea și funcționarea Comitetului Coordonator al Donatorilor, scopul căruia este eficientizarea valorificării asistenței acordate de către partenerii externi de dezvoltare, prin facilitarea comunicării și participării tuturor părților interesate în procesul de luare a deciziilor privind programarea, coordonarea, monitorizarea și evaluarea impactului asisten-

ței tehnice și financiare acordate Institutului Național al Justiției.

Veaceslav Didâc, Director executiv adjunct, a prezentat o listă cu priorități de asistență tehnică și financiară pentru Institutul Național al Justiției și i-a îndemnat pe cei prezenți să se includă la evaluarea și completarea ei, reieșind din posibilitățile și scopurile instituțiilor pe care le reprezintă.

Înainte de ședința respectivă, un grup de lucru a pregătit și difuzat spre cunoștința instituțiilor donatoare proiectul Regulamentului privind organizarea și funcționarea Comitetului Coordonator, dar și lista aproximativă a priorităților de asistență tehnică și financiară necesare pentru o mai bună activitate a INJ în 2013. Astfel, fiind în cunoștință de cauză,

participanții la ședință (reprezentanții ROLISP, NORLAM, OSCE, UNICEF, SOROS ș.a.) s-au inclus activ în discuții, esența cărora a fost ca acest Comitet Coordonator al Donatorilor să nu fie transformat într-un organ cu misiuni oficiale, cu drept de decizii juridice, ci să fie unul de consultanță și de coordonare a activităților INJ susținute de donatori.

INJ ȘI ROLISP AU PĂȘIT CU DREPTUL ÎN NOUL AN

28.12.2012

Într-o atmosferă oficială, conducerea Institutului Național al Justiției a semnat Memorandumul de Înțelegere cu compania americană Checchi and Company Consulting, Inc. Documentul a fost semnat de Anastasia Pascari, Director executiv INJ, și Federick G. Yeager, Director de program la Checchi and Company Consulting, Inc.

Memorandumul este o înțelegere între părțile sus-numite în legătură cu implementarea unei componente care face parte dintr-un program mai amplu de asistență pentru dezvoltare oferit

Guvernului Republicii Moldova de către Guvernul Statelor Unite ale Americii. Obiectivul acestuia constă în conlucrarea părților la realizarea activităților în domeniul statului de drept și drepturile omului prin îmbunătățirea politicilor publice, regulamentelor, legislației și a activității INJ în vederea furnizării de formare profesională de înaltă calitate pentru judecători, procurori și pentru alte cadre din sectorul justiției, precum și la sprijinirea dezvoltării cadrelor profesioniste din sectorul justiției al Republicii Moldova prin consolidarea capacităților INJ.

EXCELENȚA SA MATTHIAS MEYER NE-A ONORAT CU O NOUĂ VIZITĂ

18.01.2013

La Institutul Național al Justiției s-a aflat într-o vizită de lucru Excelența Sa Matthias Meyer, Ambasadorul Republicii Federale Germania în Republica Moldova. Această a doua vizită a noului șef al corpului diplomatic german la Chișinău a fost rezultatul promisiunii, făcute la 13 septembrie trecut, că degrabă va reveni să asculte propuneri concrete de colaborare pentru anul curent. Germania susține reforma în sectorul justiției din Republica Moldova și o face, în special, prin intermediul Fundației pentru Cooperare Juridică Internațională (IRZ).

În cadrul întrevederii, Anastasia Pascari, Director executiv al INJ, a menționat ajutorul substanțial acordat de către IRZ în domeniul instruirii continue a judecătorilor și procurorilor, subliniind că aceeași fundație a oferit Institutului un server pentru rețeaua electronică de instruire la distanță, iar acum, ca instruirea la distanță să fie implementată, INJ are nevoie de un specialist care să deservească acest server.

Un subiect aparte al discuției a fost organizarea și desfășurarea în 2013 la Institutul Național al Justiției a două conferințe internaționale. Prima va avea tema „Dreptul privat, ca factor în dezvoltarea relațiilor economice”, iar a doua va fi consacrată celor 10 ani de la adoptarea Codului civil al Republicii Moldova. La conferințe vor participa experți din diferite țări, dar se dorește ca la ambele să fie prezent și domnul Prof. Dr. h.c. Rolf Knieper, expert în drept civil și economic din Germania, care a fost unul dintre consultanții principali la pregătirea proiectului Codului civil al R. Moldova.

Domnul Ambasador a apreciat bunele intenții de colaborare ale INJ și a specificat că discuțiile vor continua după sosirea la Chișinău, spre sfârșitul lunii februarie curent, a domnilor Dirk Mirow și Stefan Hülshörster, Director executiv și, respectiv, Director executiv adjunct al Fundației germane pentru Cooperare Juridică Internațională. Totodată, Excelența Sa Matthias Meyer a acceptat propunerea ca, în primăvara curentă, să prezinte o lecție publică în fața audiențelor Institutului Național al Justiției, la care să vorbească despre proiectele susținute de Germania în cadrul implementării Strategiei de reformă a sectorului justiției în Republica Moldova.

La întrunire au fost prezenți Eugenia Kistruga, șefa Secției formare formatori și relații internaționale, Ecaterina Popa, șefa Secției instruire continuă, și Gheroghe Budeanu, șeful Secției abilitați non-juridice, relații cu publicul și editări.

ROLUL MEDIATORULUI ÎNTR-UN LITIGIU DEVINE MAI IMPORTANT

22.01.2013

Instruirea mediatorilor a fost subiectul discuțiilor între conducerea Institutului Național al Justiției și Rase Howell, manager de proiect la *Center for Effective Dispute Resolution* (Centrul de soluționare eficientă a litigiilor) din Londra, care a fost însoțit de Veronica Brădăuțanu, reprezentantul *ACI Partners Moldova*. *Center for Effective Dispute Resolution* este cel mai mare prestator de servicii de mediere din lume, cu reprezentanțe în Hong Kong, Doha și Dublin.

Rase Howell va oferi servicii de consultanță inclusiv în cadrul a două proiecte-pilot privind medierea în două instanțe de judecată, proiecte în care vor activa patru mediatori. Dumnealui are o experiență avansată în țări din diferite regiuni ale lumii și susține că, la etapa actuală, este necesară o altă formă de gândire, cu ajutorul căreia părțile implicate în conflict să fie convinse că medierea este un mijloc foarte eficient în rezolvarea problemelor unui litigiu.

Anastasia Pascari, Director executiv INJ, i-a făcut lui Rase Howell o incursiune în istoricul activității Institutului, menționând acțiunile prioritare ale INJ, reieșind din Strategia de reformare a sistemului judecătoresc și din modificările privind competențele instanțelor de judecată. „Deocamdată, așteptăm terminarea discuțiilor pe marginea implementării legii cu privire la mediere. Ele au început la INJ, în cadrul unei mese rotunde organizate de Ministerul Justiției. A doua masă rotundă cu tema respectivă a fost programată la minister. În proiect, este prevăzută instruirea inițială a mediatorilor și formarea lor continuă. Vom vedea care-i durata instruirii, unde și cine va instrui mediatorii”, a spus Directorul executiv al INJ.

La discuții au mai participat Veaceslav Didâc, Director executiv adjunct, Mariana Pitic, șefa Direcției instruire și cercetare, și Ecaterina Popa, șefa Secției instruire continuă de la INJ.

INJ ÎȘI COORDONEAZĂ ACTIVITĂȚILE CU DONATORII

23.01.2013

La Institutul Național al Justiției au loc întruniri cu reprezentanții organizațiilor donatoare pentru coordonarea activităților programate în cadrul instruirii continue pe parcursul anului curent. Anume acest scop l-a urmărit vizita din 23 ianuarie la INJ a Eugeniei Benigni, consilier și manager de program la Misiunea OSCE în Moldova. OSCE deseori oferă susținere pentru instruirea continuă a judecătorilor și procurorilor în domenii ca violența în familie și traficul de ființe umane. S-a convenit de a organiza câteva seminare la tema dată, menționându-se că impactul lor va fi mult mai mare, dacă ele vor avea

loc în diferite zone ale republicii – centru, sud și nord, dar mai ales la Comrat, centru al UTA Gagauz-Yeri.

Anastasia Pascari, Director executiv al INJ, a solicitat susținere din partea Eugeniei Benigni la pregătirea unor cursuri de instruire la distanță, on-line, în domenii ca traficul de ființe umane și violența în familie, deoarece Institutul Național al Justiției preconizează să lanseze instruirea la distanță, conform Strategiei de reformă a sectorului justiției.

Subiectul dat a fost reluat și la întâlnirea cu Richard Grawey, reprezentantul Asociației americane ABA ROLI, specialist de drept penal. În timpul discuțiilor, Ecaterina Popa, șefa Secției instruire continuă a

INJ, a solicitat consultanță și de la ABA ROLI privind pregătirea unui curs de instruire la distanță în domeniul investigației infracțiunilor de corupție, curs care, pregătit de specialiștii noștri, să fie plasat pe platforma serverului INJ. Aname investigarea infracțiunilor de corupție este tematica seminarelor pe care le propune ABA ROLI în cadrul instruirii continue la INJ pe parcursul anului curent. Veaceslav Didăc, Director executiv adjunct INJ, a menționat că tematica seminarelor respective ar trebui să fie orientată asupra metodologiilor de investigație, mult mai importante la investigarea infracțiunilor de corupție.

DIRK MIROW: „SUNTEM DISPONIBILI PENTRU COLABORARE ÎN CONTINUARE”

21.02.2013

La Chișinău s-a aflat într-o vizită de lucru Dirk Mirow, Director executiv al Fundației germane pentru Cooperare Juridică Internațională (IRZ), care susține o serie de proiecte în cadrul implementării Strategiei de reformă a sectorului justiției din Republica Moldova. Dumnealui a avut programate mai multe întâlniri cu oficialități responsabile de transformările în domeniul justiției, pentru a stabili și concretiza solicitările de susținere din partea Fundației pe parcursul anului curent.

Dirk Mirow, însoțit de Stefan Hülshörster, Director executiv adjunct, Nata Sanadiradze, colaborator, și Aliona Bleah, reprezentantul IRZ în Republica Moldova, au făcut o vizită și la Institutul Național al Justiției. Aici au susținut o discuție desfășurată și constructivă cu Anastasia Pascari, Director executiv, Mariana Pitic, șefa Direcției instruire și cercetare, și Ecaterina Popa, șefa Secției instruire continuă.

După o scurtă prezentare a activității Institutului, făcută de dna Pascari, subiectul principal al discuțiilor au fost seminarele de instruire continuă a judecătorilor și procurorilor cu susținerea Fundației IRZ, la care vor fi invitați și experți în domeniu din Germania. Printre acestea se numără și două seminare care vor avea ca temă medierea și litigiile comerciale. Totodată, s-au făcut concretizări pe marginea unor discuții anterioare privind organizarea a două conferințe internaționale împreună cu Universitatea de Stat din Moldova. Prima, „Dreptul privat, ca factor în dezvoltarea relațiilor economice”, este programată în primăvară, iar a doua, desfășurarea căreia este programată în toamnă, va fi consacrată aniversării a 10-a de la adoptarea Codului civil al Republicii Moldova. La conferințe

vor participa experți din diferite țări, dar se dorește ca la ambele să fie prezent și domnul Prof. Dr. h.c. Rolf Knieper, expert în drept civil și economic din Germania, care a fost unul dintre consultanții principali la pregătirea proiectului Codului civil al Republicii Moldova.

Oficialitățile de la IRZ, fundația care a donat Institutului Național al Justiției un server pentru a pune în aplicare programul de instruire continuă la distanță, au promis că, în viitorul apropiat, vor trimite și un specialist care va oferi consultanță privind lansarea și susținerea activității serverului.

S-a discutat și pe marginea unor alte subiecte ce țin de reformă în sectorul justiției, cum este, bunăoară, proiectul Codului de contencios administrativ, în jurul căruia au apărut mai multe incertitudini. În acest sens, dl Dirk Mirow a menționat: „Noi nu vom exporta ceea ce Moldova nu dorește. Trebuie ca partea moldovenească să discute și să se clarifice ce vrea să facă pentru a se mișca înainte”.

UNICEF MIZEAZĂ PE INJ LA PROMOVAREA JUSTIȚIEI JUVENILE

22.02.2013

Stela Cotorcea, coordonator de programe la UNICEF, s-a întâlnit cu Anastasia Pascari, Directorul Institutului Național al Justiției, cu Veaceslav Didâc, Director executiv adjunct, Mariana Pitic, șefa Direcției instruire și cercetare, și Ecaterina Popa, șefa Secției instruire continuă a INJ, și și-a expus disponibilitatea UNICEF pentru o colaborare de lungă durată în domeniul justiției pentru copii.

Proiectul lansat de curând și derulat în prezent este manualul „Justiția juvenilă” (titlu provizoriu) pregătit de către Viorica Puică, formator INJ, judecător la Judecătoria Botanică din municipiul Chișinău, realizat conform recomandărilor unor experți internaționali.

Veaceslav Didâc a menționat că a citit varianta de manuscris a manualului, apreciind pozitiv contribuția autoarei și menționând că volumul este însoțit de o agendă necesară la instruirea continuă, dar și la cea inițială. În context, dna Pascari a insistat să fie pregătit și un curriculum la cursul dat de instruire – condiție prevăzută în procedura de aprobare a ma-

nualului de către Consiliul INJ, precum și una dintre cerințele impuse programului de instruire la INJ în cadrul Strategiei de reformă a sectorului justiției.

UNICEF va susține în a doua jumătate a anului curent seminare la instruirea continuă cu tematica justiției pentru copii, iar printre investițiile ce țin de dezvoltarea instituțională a INJ ar putea fi și cele pentru pregătirea unui curs de instruire la distanță a judecătorilor și procurorilor antrenați în cauze juvenile.

COMISARUL CONSILIULUI EUROPEI PENTRU DREPTURILE OMULUI A AVUT O VIZITĂ DE LUCRU LA INJ

07.03.2013

Între patru și șapte martie, Nils Muiznieks, Comisarul Consiliului Europei pentru drepturile omului, s-a aflat într-o vizită de lucru în Republica Moldova, scopul căreia a fost de a face cunoștință cu situația privind protecția drepturilor omului în sistemul judiciar național și derularea reformei justiției pe segmentul dat.

În ultima zi a vizitei sale, Nils Muiznieks a avut o întâlnire oficială și cu conducerea Institutului Național al Justiției, despre activitatea căruia, a menționat dumnealui, a auzit multe cuvinte frumoase din partea reprezentanților sistemului judecătoresc. Pe parcursul discuțiilor, Comisarul Consiliului Europei a vrut să afle despre realizările, dar și despre problemele cu care se confruntă INJ în activitățile sale de instruire.

„Am citit un raport publicat recent de către Comisia Internațională a Juriștilor, în care se menționează că Institutul dumneavoastră se confruntă cu probleme financiare și cu lipsa tehnicii necesare pentru o mai bună activitate”, a spus oficialul la

începutul dialogului, întrebând dacă s-au produs schimbări de la publicarea acelui raport.

Anastasia Pascari, Directorul executiv al INJ, i-a făcut o prezentare generală a activității Institutului, menționând în special obiectivele acestuia asumate în cadrul implementării reformei justiției în Republica Moldova.

Nils Muiznieks, vorbind de situația din două domenii specifice ale dreptului și ale jurisprudenței în care nu există suficientă jurisprudență națională – legislația și jurisprudența în domeniul antidiscriminării și jurisprudența în cazuri de maltratare și tortură comise de către colaboratorii organelor de drept – s-a interesat dacă INJ are programate cursuri de instruire ce țin de jurisprudență în aceste două domenii.

„Odată cu adoptarea Legii cu privire la asigurarea egalității, noi am efectuat anul trecut patru seminare zonale, cu participarea a 254 de judecători și 42 de procurori, la care s-a vorbit anume despre implementarea legii respective. Ulterior, în parteneriat cu Oficiul Organizației Națiunilor Unite, am creat un plan de dezvoltare a acestui modul de instruire și,

împreună, am desfășurat în decembrie un seminar la care s-a pus accentul pe standardele internaționale și jurisprudența CEDO. În anul curent, deja am desfășurat două seminare cu tematica dată. În total, pentru anul curent avem programate 6 seminare de instruire continuă cu tematica antidiscriminare.

În cazul instruirii la capitolul jurisprudența în cazuri de maltratare și tortură, INJ are specialiști externi foarte buni, apreciați de audienții noștri. Cu susținerea Consiliului Europei și împreună cu Asociația Națională a Judecătorilor, în domeniul jurisprudenței în cazuri de maltratare și tortură au fost organizate anul trecut trei seminare, fiecare câte două zile la care au fost instruiți o sută de judecători și procurori. Și pentru anul curent avem programate seminare de instruire continuă cu acest generic”, a spus dna Pascari.

„În genere, în 2011 INJ a derulat un proiect cu seminare în stil cascadă, susținut de Consiliul Europei, la care au fost antrenați practic o jumătate din numărul total al judecătorilor și procurorilor din

Republica Moldova . Astfel, în 2010 și 2011 am organizat 20 de seminare, la care au participat 450 de judecători și 600 de procurori. Anterior, tot cu concursul Consiliului Europei, au fost pregătiți 20 de formatori locali, care au preluat practica instruirii în domeniul dat a cadrelor naționale”, a intervenit cu completări Veaceslav Didâc, vicedirectorul INJ.

Nils Muiznieks a mai precizat că pe site-ul Biroului Comisarului pentru drepturile omului sunt plasate documente tematice, traduse în limba română, care se referă la mai multe subiecte și ele ar putea fi preluate cu scopul de a le folosi și în cadrul instruirii la INJ.

COOPERARE INTERNAȚIONALĂ ÎN MATERIE PENALĂ

13.03.2013

La INJ, însoțit de către Diana Rotundu, procuror adjunct în Secția asistență juridică internațională și integrare europeană a Procuraturii Generale, și de către Daniela Dan, consultant juridic în Direcția cooperare juridică internațională a Ministerului Justiției, a sosit Alberto Perduca, procuror italian, expert european în domeniul asistenței juridice internaționale în materie penală. Dumnealor au avut o discuție cu conducerea INJ la care au participat Veaceslav Didâc, director executiv adjunct, Eugenia Kistruga, șefa Secției formare formatori și relații internaționale, și Ecaterina Popa, șefa Secției pregătire continuă.

Subiectul discuțiilor a fost instruirea continuă a procurorilor și judecătorilor în domeniul asistenței juridice internaționale în materie penală.

Institutul Național al Justiției, în colaborare cu Academia de Drept European (ERA), începând cu 2011, a desfășurat mai multe seminare de instruire continuă în domeniul asistenței juridice internaționale în materie penală pe anumite categorii de cauze. Inițial, experți internaționali propuși de ERA au pregătit formatori naționali în cadrul seminarului

lui „Utilizarea instrumentelor pentru asistență juridică reciprocă în materie penală”. Au fost pregătiți 12 formatori naționali din rândul procurorilor și judecătorilor, care, la următorul seminar, au instruit 22 de procurori și judecători în domeniul utilizării instrumentelor pentru asistență juridică reciprocă în materie penală.

În 2012, la seminarul „Asistența juridică internațională în materie penală pe anumite categorii de cauze” au participat 17 judecători și 23 de procurori. Tot în același an, INJ, în cooperare cu ERA și cu sprijinul Ministerului Afacerilor Externe din Marele Ducat al Luxemburgului, a editat manualul „Asistența judiciară internațională în materie penală”, destinat judecătorilor și procurorilor. El a fost elaborat în cadrul proiectului de cooperare dintre Institutul Național al Justiției și Academia de Drept European, cu sprijinul financiar oferit de Ministerul Afacerilor Externe din Marele Ducat al Luxemburgului.

Pentru anul 2013 la INJ sunt programate trei seminare cu tematica „Asistența juridică internațională în materie penală” și trei seminare cu tematica „Asistența juridică internațională în materie penală”.

FORMARE ÎNȚIALĂ

A FOST EVALUAT STAGIUL DE PRACTICĂ AL AUDIENȚILOR INJ

25.01.2013

A avut loc ședința de totalizare a rezultatelor stagiului de practică al audienților la instruirea inițială din promoția a cincea, care absolvesc studiile în primăvara curentă. Ședința a fost programată ulterior examenelor susținute de audienți în fața Comisiei pentru evaluarea stagiului de practică, constituită prin ordinul Directorului executiv al INJ în următoarea componență: președinte – Veaceslav Didâc, director executiv adjunct, membri – Mariana Pitic, șefa Direcției instruire și cercetare, Vladimir Holban, șeful Secției instruire inițială, Anatol Țurcanu, membru al Consiliului Superior al Magistraturii, Mircea Roșioru, procuror, șef al Direcției judiciare din cadrul Procuraturii Generale, secretarul Comisiei – Natalia Visternicean, consultant în Secția formare inițială a INJ.

În luarea sa de cuvânt, Veaceslav Didâc a menționat: „Rezultatele evaluării stagiilor de practică arată că toți audienții Institutului au manifestat o pregătire teoretică bună, care le va permite pe viitor să exercite funcția de judecător sau de procuror, fapt confirmat de către toți tutorii de practică. Comisia a apreciat înalt competențele dobândite de audienți în cadrul stagiilor de practică. Cea mai mică notă a fost 9,36, iar cea mai mare – 9,96. Sunt note foarte bune”.

Toți audienții au declarat că stagiul de practică a fost benefic și foarte util. În cadrul lui, ei au avut posibilitatea să-și aprofundeze cunoștințele teoretice, să-și dezvolte abilitățile și capacitățile formate în procesul instruirii la Institut. În același timp, mulți audienți consideră că durata stagiului de practică este prea scurtă și propun prelungirea ei cu o lună-două. Se mai propune ca stagiul de practică să înceapă în luna septembrie, dar nu în iulie-august, când majoritatea procurorilor, judecătorilor sau a ofițerilor de urmărire penală se află în concediu. O altă propunere demnă de atenție este ca programul de învățământ să fie planificat astfel încât semestrul trei să se încheie odată cu stagiul de practică, apoi să urmeze examenele de absolvire.

În cadrul ședinței, au luat cuvântul și conducători ai stagiului de practică, și audienți. Bunăoară, Vitalie Lungu, procuror la Procuratura sectorului Botanica din Chișinău, a ținut să menționeze că stagiul de practică de șase luni este suficient pentru audienții INJ, dacă ei dau dovadă de inițiativă și se implică plenar în perioada respectivă. Dumnealui susține propunerea de a programa stagiul de practică în ultimul semestru de studii. „Unii audienți se plâng că, pe parcursul stagiului de practică, au trebuit să facă și lucruri pe care ei le consideră inutile. E o reacție incorectă, pentru că și noi, ca procurori,

executăm zilnic asemenea lucruri „inutile”, precum ar fi completarea borderourilor sau întocmirea și expedierea citațiilor”, a spus procurorul, în calitatea sa de conducător al stagiului de practică.

Audientul Petru Harmanic, candidat la funcția de judecător, a respins opinia colegilor săi, care consideră că, în timpul stagiului de practică, audienților ar trebui să li se ofere posibilitatea de a întocmi, examina și semna acte procedurale. Este cunoscut că justiția poate fi înfăptuită doar de instanțele judecătorești și, pentru a susține dorința practicanților, trebuie modificată legea cu privire la statutul judecătorului, al ofițerului de urmărire penală, al procurorului – ceea ce nu-i de competența Institutului Național al Justiției.

Audientul Vitalie Midrigan, viitor candidat la funcția de judecător, referindu-se în general la stagiul de practică, a atins o temă importantă pentru întregul contingent de audienți: posibilitatea de a include stagiul de practică în stagiul general de muncă.

PROMOȚIA A CINCEA LA EXAMENELE DE ABSOLVIRE

18.03.2013

Pe 18 martie, la Institutul Național al Justiției au început examenele de absolvire a candidaților la funcțiile de judecător și de procuror, care au studiat în perioada 2011-2013, timp de un an și jumătate.

Membri ai Comisiei pentru examenele de absolvire a cursurilor de formare inițială de către candidații la funcția de judecător sunt: președinte – *Dumitru Visternicean*, membru al Consiliului Superior al Magistraturii, judecător detașat de la Curtea Supremă de Justiție, membri – *Petru Ursache*, judecător la Curtea Supremă de Justiție, *Nelea Budăi* – judecător la Curtea de Apel Chișinău, *Vladimir Lupu* – prim-adjunct al procurorului mun. Chișinău, *Alexandru Nichita* – procuror, șef al Secției investigații financiar-economice din cadrul Direcției investigații generale a Procuraturii Generale, secretar – *Cristina Godoroja*, consultant în Secția formare formatori și relații internaționale, Direcția instruire și cercetare a INJ.

Comisia pentru examenele de absolvire a cursurilor de formare inițială de către candidații la funcția de procuror are următoarea componență: președinte – *Mircea Roșioru*, procuror-șef al Direcției judiciare a Procuraturii Generale, membri – *Inga Furtună*, șef Secție combatere tortură a Procuraturii Generale, *Alexandru Cladco*, procuror, șef al Secției analiză și implementare CEDO din cadrul Direcției judiciare a Procuraturii Generale, *Gheorghe Ulianovschi*, președintele Curții de Apel Comrat, *Alexandru Gheorghieș*, președintele Curții de Apel Bălți, secretar – *Natalia Visternicean*, consultant în Secția instruire inițială, Direcția instruire și cercetare a INJ.

Vladimir Holban, șeful Secției instruire inițială, ne-a comunicat că, în prima zi, audienții susțin

proba scrisă. 14 candidați la funcția de judecător au întocmit până la prânz proiecte de hotărâri într-o cauză civilă, iar 15 candidați la funcția de procuror au întocmit după prânz o cerere de chemare în instanța de judecată. Proba scrisă a continuat pe 19 martie. Candidații la funcția de judecător au întocmit o sentință, iar candidații la funcția de procuror - un rechizitoriu, fiecare în cauze penale concrete.

Proba orală a fost programată pentru 25 martie, în timpul căreia candidații la funcția de judecător trebuie să susțină examen la disciplina *Organizarea activității instanțelor judecătorești, etica și deontologia judecătorului*, iar candidații la funcția de judecător la disciplina *Organizarea activității organelor procuraturii, etica și deontologia procurorului*. Acestea sunt ultimele două examene ale audienților din promoția a cincea a Institutului Național al Justiției.

La 2 aprilie va avea loc ceremonia oficială de înmânare a atestatelor de absolvire a Institutului Național al Justiției celor 29 de audienți, după care ei vor putea să candideze la funcții vacante de judecător și de procuror.

A ÎNCEPUT INSTRUIREA ÎNIIĂLĂ A ȘEFILOR SECRETARIATELOR INSTANȚELOR JUDECĂTOREȘTI

29.03.2013

În vederea realizării Planului de învățământ pentru formarea inițială a șefilor secretariatelor instanțelor judecătorești în anul 2013, aprobat prin Hotărârea Consiliului INJ din 15.03.2013, Institutul Național al Justiției, beneficiind de asistență financiară din partea Programului de Consolidare a Instituțiilor Statului de Drept (ROLISP), USAID, a lansat cursurile respective la 25 martie curent.

Șefii secretariatelor instanțelor judecătorești vor fi instruiți în trei etape. În etapa I și III, ei vor audia, timp de două, respectiv, patru săptămâni, diverse cursuri și seminare ce țin de specificul funcției lor, iar în etapa a II-a vor efectua un stagiul de practică de 6 săptămâni. Astfel, durata de instruire inițială a șefilor secretariatelor instanțelor judecătorești este de 12 săptămâni.

Conform curriculumului pentru formarea inițială a șefilor secretariatelor instanțelor judecătorești, aceștia studiază următoarele discipline:

- Cadrul legal ce reglementează statutul și activitatea șefilor secretariatelor instanțelor judecătorești (formator – *Valentin Lastavețchi*, șef al Secretariatului Curții Supreme de Justiție);
- Activitatea administrativ-judiciară a instanțelor judecătorești (formator – *Vladislav Clima*, judecător, vicepreședinte al Judecătoriei sectorului Ciocana);
- Abilități manageriale (formatori – *Tatiana Ciaglic*, șef Secție e-transformare, e-instruire și tehnologii informaționale, Direcția instruire și cercetare, INJ, și *Mark Hinnen*, specialist în administrare judecătorească, SUA);
- Gestionarea resurselor umane (formatori – *Valentin Lastavețchi*, șef al Secretariatului Curții Supreme de Justiție, și *Mark Hinnen*, specialist în administrare judecătorească, SUA);

- Gestionarea resurselor financiare (formatori – *Viorica Verdeș*, auditor public, șef Direcție metodologie, asistență și evaluare a calității, Curtea de Conturi, și *Mark Hinnen*, specialist în administrare judecătorească, SUA);
- Gestionarea circuitului de dosare (formatori – *Alexandru Gheorghies*, președintele Curții de Apel Bălți, doctor în drept, și *Mark Hinnen*, specialist în administrare judecătorească, SUA);
- Achiziții publice (formator – *Natalia Postolache*, șef Direcție statistică și achiziții electronice, Agenția Achiziții Publice);
- Gestionarea și utilizarea tehnologiilor informaționale (formatori – *Mihai Grosu*, asistent de program, Programul de Consolidare a Instituțiilor Statului de Drept, și *Mark Hinnen*, specialist în administrare judecătorească, SUA);
- Elemente de drept procesual (formator – *Radu Țurcanu*, judecător la Judecătoria sectorului Botanica, doctor în drept);
- Comunicarea persuasivă (formator – *Claudia Crăciun*, doctor în pedagogie, profesor universitar);
- Deontologia profesională a șefilor secretariatelor instanțelor judecătorești (formator – *Cristina Malai*, vicedirector de program ROLISP, magistrul în drept);
- Relații cu publicul și mass-media (formator – *Irina Lazur*, expertă în dreptul mass-media, consultant în comunicare și relații cu publicul);
- Familiarizarea cu legislația anticorupție (formator – *Vladislav Clima*, judecător, vicepreședinte al Judecătoriei sectorului Ciocana);
- Protecția datelor cu caracter personal (formator – *Veronica Mocanu*, magistrul în drept, lector la Universitatea de Stat din Moldova, președinte al ONG „Centrul de mobilitate din Moldova”).

Este programată instruirea a 50 de persoane, divizate în 2 grupuri. Al doilea grup va începe cursurile la 8 aprilie curent.

FORMARE CONTINUĂ

UTILIZAREA TEHNOLOGIILOR INFORMAȚIONALE ÎN INSTANȚELE JUDECĂTOREȘTI

15.01.2013

La 15 ianuarie, la INIJ a început o nouă rundă de seminare privind aplicarea Programului Integrat de Gestionare a Dosarelor (PIGD-3) și a Sistemului de înregistrare audio a ședințelor de judecată (SRS Femida) în instanțele judecătorești.

Acest curs de instruire, aprobat de Consiliul Superior al Magistraturii, Institutul Național al Justiției, Departamentul de Administrare Judecătorească din cadrul Ministerului Justiției al RM, a fost posibil grație Programului de Consolidare a Instituțiilor

Statului de Drept (ROLISP), cu suportul financiar al Agenției Statelor Unite pentru Dezvoltare (USAID).

Formatorii INJ – Mihai Grosu, asistent de program, Programul de Consolidare a Instituțiilor Statului de Drept, și Tatiana Ciaglâc, specialist principal la Departamentul de Administrare Judecătorească, – au adus la cunoștința asistenților judiciari, participanți la seminar, modul de funcționare și utilizare a Programului Integrat de Gestionare a Dosarelor și a Sistemului de înregistrare audio a ședințelor de judecată.

Beneficiarii seminarului au avut ocazia să urmărească în practică toate operațiunile ce țin de gestionarea dosarului prin PIGD după încheierea procesului de judecare a cauzei, să cunoască modul de publicare a hotărârilor judecătorești pe pagina Web a instanței de judecată etc.

În primul trimestru al anului 2013 este preconizată instruirea în domeniul dat a circa 1000 de persoane: judecători, grefieri, asistenți judiciari și specialiști din cancelariile și din arhivele instanțelor de judecată din întreaga republică.

CURS DE INSTRUIRE ANTICORUPȚIE

28.01.2013

La Institutul Național al Justiției a început un curs de instruire anticorupție pentru investigatori, procurori și judecători. El a durat timp de patru zile, până pe 31 ianuarie inclusiv. Cursul a fost organizat în parteneriat și cu susținerea Ambasadei Statelor Unite ale Americii în R. Moldova. Ca formatori, au fost invitați Lucia Santini și Christopher Lackmann de la Procuratura statului New Mexico, SUA.

La deschiderea cursului de instruire a fost prezent și John Bozicevich, reprezentantul Ambasadei SUA în Republica Moldova.

Luând cuvântul la începutul cursului, Veaceslav Didăc, director executiv adjunct la Institutul Național al Justiției, a intrigat asistența, accentuând importanța instruirii în domeniul combaterii corupției mai ales la etapa actuală. „Cu regret, mulți dintre acei care efectuează urmărirea penală în cauzele de corupție și dintre procurorii care conduc această activitate nu

posedă la perfecție metodologia de investigare a infracțiunilor, precum și specificul tacticii de urmărire penală și al activităților speciale de investigație efectuate în asemenea cazuri”, a spus dumnealui.

Agenda cursului a cuprins prezentarea generală a infracțiunilor de corupție și o introducere la investigarea infracțiunilor din categoria dată. Au fost analizate în detaliu chestiuni practice privind pornirea urmăririi penale, refuzul pornirii, precum și încetarea urmăririi penale. O atenție sporită s-a acordat metodologiei de investigare, tehnicilor speciale de investigație, aspectelor procesuale, întocmirii rechizitoriului în cauzele de corupție...

Pe parcursul studiilor, audienții au fost antrenați în câteva exerciții practice cu soluționarea unor cazuri ipotetice de corupție, antrenați în acțiuni de cooperare între procurori și investigatori, au utilizat tehnici speciale de investigație, au negociat cu martorii acorduri de cooperare în schimbul declarațiilor lor, au intervievat bănuții de corupție publică...

EXECUTORII JUDECĂTOREȘTI STAGIARI ÎȘI PERFECȚIONEAZĂ CUNOȘTINȚELE

23.01.2013

În condițiile Legii cu privire la executorii judecătorești, Uniunea Națională a Executorilor și Institutul Național al Justiției urmează să organizeze cursuri de instruire atât pentru executorii investiți în funcție, cât și pentru acei stagiaari. Ieri, la INJ s-a desfășurat seminarul „Procedura de executare, aspecte generale. Statutul executorului judecătoreșc”, organizat primii 28 de executori judecătorești stagiaari a căror stagiere a finisat în decembrie trecut. Tradițional, termenul de stagiere este minimum de un an de zile.

În cadrul seminarului au fost abordate subiecte legate de aspecte generale ale procedurii de executare și cele privind statutul executorului judecătoreșc, atribuțiile procesuale noi, în condițiile modificărilor la Codul de executare, termenul de executare benevolă, modificările prevăzute în Legea cu privire la ipotecă, privind executarea silită a actului notarial investit cu

formulă executorie. Au fost abordate, în primul rând, modificările din ultimul an la legislația respectivă, dar și problemele cu care s-au confruntat candidații la funcția de executor pe parcursul stagiului.

Ca formatori la seminar au evoluat Roman Talmaci, Președintele Uniunii Naționale a Executorilor Judecătorești, și Vladimir Bezede, executor judecătoreșc.

La finele seminarului, candidaților la funcția de executor judecătoreșc le-au fost înmânate certificatele respective, care, în viitorul apropiat, le vor permite să se prezinte la Comisia de licențiere, unde vor participa la concursul de admitere în profesie. Astfel, până la sfârșitul lunii februarie, unii dintre ei vor fi investiți în funcție, pentru a profesa executarea silită.

Scopul instruirii unui nou contingent este de a completa insuficiența de executori judecătorești din localități precum Cimișlia, Căușeni, Vulcănești, Taraclia, Rezina, Glodeni, Telenești...

PROTECȚIA DATELOR CU CARACTER PERSONAL – ASPECTE TEORETICE ȘI PRACTICE

4.02.2013

Și-a desfășurat lucrările seminarul cu genericul – „Accesul la informație. Aspecte practice privind protecția datelor cu caracter personal și soluționarea problemelor în legătură cu accesul la informație”.

Formatorii INJ – Veronica Mocanu, președinta ONG „Centrul de mobilitate din Moldova” și lector la Universitatea de Stat din Moldova, Valeria Bănărescu, consultant principal în cadrul Direcției juridice și relații cu publicul de la Centrul Național pentru protecția datelor cu caracter personal, și Diana Rotundu, șef-adjunct al Secției juridice asistență internațională și integrare europeană de la Procuratura

Generală, – au prezentat în fața judecătorilor și procurorilor diverse aspecte ale tematicii menționate.

Protecția datelor cu caracter personal în Republica Moldova este un subiect relativ nou, apărut în ultimul timp mai ales în contextul străduințelor de integrare a R. Moldova în Uniunea Europeană. În documentele internaționale dreptul la asigurarea datelor cu caracter personal este prezentat ca un drept fundamental, ca o varietate a dreptului la asigurarea intimității, confidențialității.

În cadrul cursului de instruire au fost abordate următoarele subiecte: legislația națională și internațională privind protecția datelor cu caracter personal; drepturile și obligațiile operatorului de date cu caracter personal și ale persoanei împuternicite; statutul juridic al subiectului de date; elaborarea instrucțiunilor și dezvoltarea bunelor practici privind prelucrarea datelor cu caracter personal, precum și asigurarea protecției acestora; protecția datelor cu caracter personal în cadrul urmăririi penale; asigurarea protecției datelor cu caracter personal în contextul examinării dosarelor și realizarea actelor de procedură.

Pe parcursul seminarului, participanții, împreună cu formatorii, au identificat unele probleme și lacune ale legislației la capitolul dat, venind cu sugestii de soluționare a lor.

JURISPRUDENȚA CEDO – ASPECTE CIVILE ȘI PRACTICE

20.02.2013

Pe 19 februarie, la Institutul Național al Justiției s-a desfășurat seminarul dedicat jurisprudenței CEDO. La acest curs de instruire au participat judecători și procurori din republică.

În anul 2012, Curtea Europeană a Drepturilor Omului (CtEDO) a înregistrat 65,162 de cereri, dintre care 938 au fost depuse împotriva Republicii Moldova, mai puține decât în anul 2011. Micșorarea numărului de cereri poate fi explicată prin adoptarea Legii nr. 87 (privind repararea de către stat a prejudiciului cauzat prin încălcarea dreptului la judecarea în termen rezonabil a cauzei sau a dreptului la executarea în termen rezonabil a hotărârii judecătorești), precum și prin numărul mai mic de sesizări la CtEDO după ce în anii precedenți multe cereri au fost declarate inadmisibile. Cu toate acestea, în anul trecut Moldova ocupa locul 6 în ce privește numărul de cereri depuse la CtEDO împotriva țării noastre.

Moderatorii seminarului, Vladislav Gribincea, Președintele Centrului de Resurse Juridice din Moldova, și Lilian Apostol, agent guvernamental al Republicii Moldova la CtEDO, au relatat, în prima parte a zilei, despre aplicarea jurisprudenței CtEDO la examinarea cauzelor concrete (noțiuni generale; ce reprezintă o jurisprudență relevantă; cum se citește o hotărâre CtEDO; excepția de neconstituționalitate sau aplicarea directă a jurisprudenței CtEDO etc.), despre pagina web a CtEDO și sistemul HUDOC (baza de date care oferă posibilitatea găsirii jurisprudenței Curții Europene a Drepturilor Omului în limbile franceză și engleză).

În cadrul trainingului o atenție sporită a fost acordată subiectelor ce vizau cazuri contra Moldovei. Astfel, formatorii INJ s-au referit la jurisprudența CtEDO în cauzele moldovenești cu privire la art. 2 (dreptul la viață), art. 3 (interzicerea torturii), art. 5 (dreptul la libertate și siguranță), art. 6 (dreptul la un proces echitabil), art. 8 (dreptul la respectarea vieții private și de familie) și art. 10 (libertatea de exprimare) ale Convenției Europene pentru Drepturile Omului.

O altă temă luată în dezbateri la cursul dat a fost acordarea compensațiilor pentru violarea prevederilor CEDO, făcându-se trimitere la prejudiciul material și cel moral, costuri și cheltuieli, precum și la aplicarea legilor nr. 87 din 21 aprilie 2011 și nr. 1545 din 25 februarie 1998.

În final, participanților la seminar le-au fost înmânate certificate care atestă instruirea în domeniul respectiv.

STANDARDE NAȚIONALE ȘI INTERNAȚIONALE ÎN DOMENIUL ANTIDISCRIMINĂRII

20-21.02.2013

INJ, în colaborare cu Oficiul Înaltului Comisariat ONU pentru Drepturile Omului și Ministerul Justiției, a continuat seria de seminare cu genericul „Standarde naționale și internaționale în domeniul antidiscriminării. Jurisprudența CEDO”. Primul seminar de acest gen a avut loc pe 6 decembrie 2012.

Beneficiarii cursului – judecători și procurori – au fost instruiți de către experți internaționali și naționali: Claude Cahn, consilier pentru Drepturile Omului la Oficiul ONU al Înaltului Comisariat pentru Drepturile Omului în Moldova, Anastasia Pascari,

Director executiv al INJ, și Lilian Apostol, agent guvernamental al R. Moldova la CtEDO.

În prima zi a seminarului, Claude Cahn a făcut o prezentare teoretică a discriminării conform standardelor internaționale ale ONU, Consiliului Europei și jurisprudenței Uniunii Europene la tematica dată: definițiile și tipurile discriminării, domeniul și criteriile de protejare. Dumnealui a oferit și cazuri concrete, solicitând participanții să-și spună opiniile.

Anastasia Pascari a abordat discriminarea la nivel național, vorbind despre legislația R. Moldova și domeniile protejate în Legea egalității (educația, sănătatea, munca, serviciile publice).

În a doua zi a seminarului, Lilian Apostol s-a referit la practica și jurisprudența Curții Europene pentru Drepturile Omului, în special – la articolul 14 și la Protocolul 12 ale Convenției Europene.

Pe parcursul seminarului, participanții au avut ocazia să lucreze în grup, simulând procese, discutând și pronunțându-se asupra cazurilor de discriminare.

În anul curent sunt programate încă cinci seminare de acest gen, iar în calitate de formator va fi invitat un consultant internațional, care va veni în fața audiențelor cu experiențe în cazurile de discriminare din țările europene.

COMBATEREA TORTURII ȘI RELELOR TRATAMENTE ÎN PENITENCIARE

4.03.2013

24 de judecători și procurori din republică au participat la seminarul „Prevenirea și combaterea torturii și relelor tratamente în penitenciare”. Cursul de instruire continuă a fost organizat de către Institutul Național al Justiției în parteneriat cu USAID și ROLISP.

În prima parte a zilei, formatorul INJ Vitalie Bordea, procuror, șeful Secției control al executării pedepselor și locurilor de detenție a Procuraturii Generale, s-a referit la cadrul legislativ internațional care reglementează prevenirea torturii și a tratamentelor inumane sau degradante. În cadrul prelegerii a fost analizată practica Curții europene a drepturilor omului în materie execuțional-penală din sistemul penitenciar al R. Moldova, precum și sistemul națio-

nal de prevenire a torturii și tratamentelor inumane sau degradante.

În partea a doua a zilei, Igor Balmuș, procurorul Secției control al executării pedepselor și locurilor de detenție a Procuraturii Generale, formator INJ, a expus, în fața participanților, teze referitor la sistemul internațional de prevenire a torturii și tratamentelor inumane sau degradante. Dumnealui a relatat despre competențele și împuternicirile Comitetului european pentru prevenirea torturii și a pedepselor, tratamentelor inumane sau degradante (CPT) și ale Subcomitetului ONU pentru prevenirea torturii (SPT).

Un alt subiect inclus pe agenda zilei s-a referit la discriminare, ca formă a torturii și a tratamentelor inumane sau degradante, punându-se accent deosebit pe prevenirea acestora în privința minorilor, femeilor și invalizilor deținuți în penitenciarele din R. Moldova.

ATELIER DE LUCRU PRIVIND TRAFICUL DE FIINȚE UMANE

5-6-03-2013

USAID (ROLISP), NORLAM și Centrul „La Strada” au organizat la INJ un atelier de lucru de două zile cu tema „Aspecte privind investigarea și calificarea juridică a infracțiunilor de Trafic de Ființe Umane. Tehnici de audiere a victimelor/martorilor TFU”. La eveniment au participat reprezentanți ai sectorului justiției: judecători, procurori și ofițeri de urmărire penală din diferite regiuni ale Republicii Moldova.

Obiectivul workshopului, divizat în trei module, a constat în optimizarea competențelor de interviu a victimelor traficului de persoane (inclusiv

copii victime), de urmărire penală și de examinare în instanța de judecată a cazurilor de trafic de ființe umane.

E NECESAR SĂ REFAȚEM PODURILE DE COMUNICARE ÎNTRE SISTEMUL JUSTIȚIEI ȘI MASS MEDIA

4. 03.2013

Institutul Național al Justiției, în colaborare cu Centrul pentru Journalism Independent, cu susținerea ROLISP, a organizat pentru specialiștii în relații cu publicul și mass media din instanțele judecătorești seminarul „Relații cu publicul și mass media. Întreținerea paginii Web”. Seminarul s-a desfășurat la stațiunea „Vatra” din Vadul lui Vodă, pentru primul grup de audienți pe 26 și 27 februarie, iar pentru al doilea grup – pe 28 februarie și 1 martie.

Participanții au fost salutați de către Nadine Gogu, Director executiv al Centrului pentru Journalism Independent, Sandina Dicianu, responsabilă de comunicare și relații cu publicul în cadrul Programului ROLISP, Gheorghe Budeanu, șeful Secției abilități non-juridice, editări și relații cu publicul a INJ, Alexandru Gheorghieș, Președintele Curții de Apel Bălți, și Veronica Cupcea, Președintele Judecătoriei Orhei, ultimii doi prezentând apoi și sesiunea „Relația dintre sistemul judiciar și mass media”. La al doilea seminar – participanții cărui au fost salutați și de Ion Druță, Președintele Judecătoriei Botanica din Chișinău, sesiunea menționată a fost prezentată de către Dina Rotarciuc, membră a Consiliului Superior al Magistraturii, și Irina Lazur, formatoare INJ.

Programul de instruire al ambelor seminare a fost susținut de către Lisa Ellis, expertă

în comunicare, sosită din SUA, Corina Cepoi, formator INJ, directorul Școlii de Studii Avansate în Journalism, Vitalie Dogaru, formator INJ, jurnalist la Publica TV, Gheorghe Budeanu, jurnalist, formator INJ, și Irina Lazur, jurnalist, formator INJ.

Seminarele s-au desfășurat în stil dinamic, cu dezbateri și exerciții practice. Temele care au trezit un interes deosebit au fost *Relația dintre sistemul judiciar și mass media; Misiunea jurnaliștilor: ce vor ei de la cei pe care îi abordează; Comunicarea pe timp de criză; Planificarea activității de comunicare cu presa.*

În continuarea sesiunilor *Comunicatul de presă, Ce este o conferință de presă și Interviuurile: de la cerere la realizare*, audienții au fost împărțiți de fiecare dată în grupuri, au scris și au prezentat câte un comunicat de presă, au fost în rol de „jurnaliști” și de „vorbitori la o conferință de presă”, au oferit interviuri individuale pentru TV, după care toți au participat la analiza celor realizate de ei.

Totodată, pe parcursul seminarelor, responsabilii de relații cu publicul și mass media din instanțele judecătorești au fost instruiți cum să administreze o pagină Web și cum să susțină comunicarea pe rețelele sociale de informare.

La sfârșitul a două zile de instruire activă, audienții au mărturisit că, după acest seminar, ei vor fi mai deschiși, mai pregătiți și mai receptivi atunci când sunt abordați de către jurnaliști, ei considerând, precum a spus Ion Druță, Președintele Judecătoriei Botanica din municipiul Chișinău, că trebuie să refacem podurile de comunicare între sistemul de justiție și mass media.

ACTIVITATEA CONSILIULUI INJ

CONSILIUL INJ COMPLETEAZĂ REȚEAUA DE FORMATORI

28.01.2013

Consiliul Institutului Național al Justiției s-a întrunit în ședință ordinară.

Principalele subiecte pe agenda de lucru au fost: desfășurarea concursului pentru completarea rețelei de formatori; stările de personal și efectivul limită al INJ; aprobarea planurilor de învățământ pentru instruirea inițială a grefierilor, instruirea inițială a asistenților judiciari și formare formatori pentru anul 2013; aprobarea modificării Regulamentului cu privire la instruirea inițială și absolvire din 21.06.2007.

Informația privind concursul pentru completarea rețelei de formatori la unele domenii de studiu a prezentat-o Sabina Cerbu. Până la termenul limită, 22.01.2013, au fost depuse 24 cereri de participare. Două persoane n-au întrunit condițiile și, conform Regulamentului INJ, n-au fost admise la concurs. Astfel, după examinarea dosarelor și susținerea interviurilor cu candidații care s-au prezentat la concurs, Consiliul INJ a decis includerea în rețeaua de formatori a Institutului Național al Justiției a 19 persoane, specialiști în diferite domenii pentru instruire la cursurile de formare inițială și continuă (prin cumul și ocazional).

După ce au ascultat și s-au expus pe marginea informației prezentate de dna Anastasia Pascari, Di-

rector executiv INJ, membrii Consiliului au aprobat modificarea Hotărârii Consiliului INJ din 29 ianuarie 2007 cu privire la stările de personal și efectivul-limită al Institutului Național al Justiției, cu modificările și completările ulterioare, redenumirea din „Secția didactico-metodică, cercetări științifice și legislație” în „Secția didactico-metodică și cercetări”, redenumirea din „Secția administrativă și construcții” în „Secția administrativă și logistică”, instituirea în Direcția instruire și cercetare a unei noi subdiviziuni – „Secția e-transformare, e-instruire și tehnologii informaționale”.

Consiliul a aprobat planurile de învățământ pentru instruirea inițială a grefierilor, instruirea inițială a asistenților judiciari și formare formatori pentru anul 2013, precum și modificările la Regulamentul cu privire la instruirea inițială și absolvire din 21.06.2007.

CONSILIUL INJ ARE UN NOU PREȘEDINTE

22.02.2013

La 22 februarie, a avut loc ședința Consiliului Institutului Național al Justiției, la care au fost prezenți și doi membri noi, aleși recent – Viorica Mihaila, judecător la Judecătoria Botanică din Chișinău, și Eduard Ababei, vicepreședintele Curții de Apel Bălți.

Ședința a fost prezidată de Nicolae Gordilă, judecător la Curtea Supremă de Justiție, și a avut drept cap de agendă alegerea unui nou președinte al Consiliului INJ.

La funcția respectivă au fost înaintate două candidaturi – Eduard Ababii și Nicolae Geru, Procuror al sectorului Centru din municipiul Chișinău. În urma rezultatelor votării, anunțate de Radu Țurcanu, președintele Comisiei de numărare a voturilor, s-a constatat că în calitate de nou președinte al Consiliului Institutului Național al Justiției a fost ales Eduard Ababei, vicepreședintele Curții de Apel Bălți.

În continuare, la ședința respectivă, în rezultatul prezentării unei informații de către Anastasia Pascari, Director executiv al INJ, Consiliul a aprobat modificările planurilor de învățământ pentru instruirea inițială a candidaților la funcțiile de judecător și de procuror, dar și Regulamentul privind protecția datelor cu caracter personal ale salariaților din cadrul Institutului Național al Justiției.

SĂ TRĂIȚI, DOMNULE PROFESOR GHEORGHE CHIBAC!

Domnul profesor Gheorghe Chibac, șeful Catedrei drept civil de la Facultatea de Drept a Universității de Stat din Moldova, și-a sărbătorit în această primăvară un jubileu deosebit și acum pășește împlinit prin primele sale zile ale deceniului opt de viață. Împlinit, dar nu și împăcat, căci o personalitate ca dumnealui nu se poate împăca cu realitatea în care trăim noi astăzi. Sigur, o vrea perfecționată, iar lucrul acesta s-a străduit și se străduiește să-l facă întotdeauna prin intermediul generațiilor tinere, pentru care și-a dedicat întreaga activitate.

A absolvit Facultatea de Drept în 1969, unde a venit la 15 septembrie 1972 și acolo a rămas să lucreze până în prezent, mai întâi – ca lector, apoi conferențiar, urmând ca de două ori să exercite și funcția de prodecan, iar în ultimi 12 ani – cea de șef de catedră. La începuturile sale profesionale, susținea în fața studenților prelegeri la partea specială a dreptului civil, iar ulterior s-a concentrat la predarea dreptului locativ, ca obiect de bază. În ultimul timp, dreptul locativ a fost inclus într-un curs special împreună cu relațiile de arendă. Este singurul curs pe care domnul profesor îl mai susține în fața studenților din grupele cu predare în limba rusă. „Din păcate, spune dumnealui, profesorii tineri de la facultate nu posedă limba rusă la nivel de predare și facem acest lucru noi, cadrele rămase din timpul sovietic...”

Vorbește cu o deosebită plăcere despre foștii săi studenți, care erau tineri bine selectați, mulți dintre ei cu armata făcută sau veniți de la țară, unde tradițiile strămoșești educă dragostea de carte, corectitudinea și respectul față de profesori. „Erau tineri care se zbateau pentru studii, iar facultatea noastră reprezenta școala juridică de bază a republicii. Majoritatea reprezentanților sistemului de justiție au fost studenții mei, inclusiv actualii judecători și procurori. Mă bucur atunci când unii dintre ei dau dovadă de profesionalism și demnitate, dar mă întristez când alții manifestă viclenie sau bătărbănie”, mi-a spus domnul profesor, după care a ținut să menționeze că, practic, conducerea Curții Supreme de Justiție, a Procuraturii, a Ministerului Justiției este reprezentată de foștii săi studenți, menționând chiar și câteva nume față de care manifestă un respect deosebit: Mihai Poalelungi, Președintele Curții Supreme de Justiție, Anastasia Pascari, Directo-

rul executiv al Institutului Național al Justiției, Oleg Efim, Ministrul Justiției... Ultimul scrie acum teza de doctor în drept, iar domnul profesor Chibac îi este conducător științific.

Despre tinerii care studiază astăzi la Drept vorbește cu mari rezerve, menționând că numărul acestora a crescut, dar a scăzut mult calitatea și dorința lor de a face studii.

Profesorul Gheorghe Chibac a participat la toate etapele de elaborare a Codului civil al Republicii Moldova. A fost președintele grupului de lucru pentru elaborarea noului Cod locativ, retras ulterior din Parlament în favoarea Legii cu privire la locuințe. A participat la elaborarea mai multor hotărâri plenare explicative ale Curții Supreme de Justiție, a fost membru al Colegiului de atestare

a avocaților, membru al Colegiului de atestare a judecătorilor. În prezent este arbitru pe lângă Camera de Comerț și Industrie a Republicii Moldova și expert în cadrul Comisiei Naționale de Acreditare și Atestare.

Continuă să fie foarte activ, reacționează dureros atunci când reprezentanții sistemului de justiție sunt învinuiți de corupție, considerând că, astfel, parcă și lui i s-ar aduce o învinuire că nu i-a educat bine, dar consideră că multe din aceste învinuiri sunt nefondate...

La vârsta de 70 de ani, domnul profesor se mândrește cu două bogății: familia și stima din partea foștilor și actualilor săi studenți. În timpul liber, le convinge pe cele patru nepoțele ale sale că este și un bunel foarte sfătos. Vara își ia familia și se retrage la lotul de pământ din suburbia capitalei, unde îi place să îngrijească un colțisor de livadă și altul de legume.

Deseori se întâlnește cu foștii săi colegi de universitate, iar anul trecut, împreună cu Nicolae Osmochescu și Alexandru Cojocar, au fost invitați în Vietnam de către foști absolvenți ai USM, care acum au ajuns în funcții de răspundere în sistemul juridic al acestei țări. Alteori, deși mai rar, merge la baștină - Mahala, o suburbie a Cernăuților, unde, mai ales la Paștele Blajinilor, îl așteaptă nepoții de la frați și de la soră. Acolo, în cimitir, îi pomenește și pe mătălenii uciși de grănicerii sovietici la 1 aprilie 1941, atunci când mai multă lume a vrut să se refugieze în România...

Activitatea dlui Gheorghe Chibac a fost apreciată cu medalia „Meritul Civic” și Ordinul de Onoare, iar recent Președintele Republicii Moldova i-a conferit titlul onorific „Om Emerit”.

Să trăiți, domnule Profesor!

PROCESUL DE REFORMARE A SECTORULUI JUSTIȚIEI ARE NEVOIE ȘI DE ENTUZIASMUL SPECIALIȘTILOR TINERI

Iurie Bejenaru,
 judecător la Curtea Supremă de Justiție

Din mai multe cauze, lipsa unei stabilități politice fiind cea mai gravă, în societatea noastră se strecoară neîncrederea în realizarea strategiei de reformare a sectorului justiției, ceea ce ar trebui să ne îngrijoreze, în primul rând pe noi, reprezentanții acestui sector. Suspiciunile și neîncrederea față de sistemul judecătoresc sunt promovate, din păcate, mai ales de către mass-media, care a pornit în forță o campanie de așa zise „dezvăluiri senzaționale” despre magistrați.

Bineînțeles, presa încearcă să-și facă datoria, dar este cazul să dăm și noi dovadă de principialitate, de transparență, în sensul de a ne debarasa de un fel de modestie sistemică, cea care nu ne permite să vorbim despre problemele noastre ordinare.

Bunăoară, sunt evidente schimbări esențiale la Curtea Supremă de Justiție, după numirea în funcția de președinte a dlui Mihai Poalelungi și la Ministerul Justiției, după investirea în funcția de ministru a dlui Oleg Efrim.

Sigur că, în cadrul transformărilor din sistemul național de drept, un rol aparte îi revine Curții Supreme de Justiție, în special la ce ține de unificarea practicii judiciare. Dacă înainte fiecare judecător, pentru aplicarea unei legi, tălmăcea lega așa cum o înțelegea el, acum Curtea unifică practica în cazuri concrete și emite recomandări de aplicare pentru toți judecătorii. Conform Legii cu privire la Curtea Supremă de Justiție, Curtea are dreptul să emită și avize consultative pe cazuri concrete, dacă un judecător sau altă parte implicată în dosar se ciocnește cu dificultăți la aplicarea legislației. Doar în ultimul timp, pentru a unifica practica judiciară, CSJ a emis peste 30 de recomandări de aplicare în prac-

TRIBUNA JUDECĂTORULUI

tică pe cazuri concrete. Pentru sistemul judecătoresc e ceva foarte important, mai ales în cazul în care au loc dese modificări ale legislației.

Dar nu numai în direcția respectivă au loc înviorări transformatoare. Schimbări s-au produs și în cadrul statelor de personal, numărul judecătorilor la Curtea Supremă de Justiție a fost redus până la 33 unități. Tot în cadrul reformei au fost lichidate instanțele specializate și actualmente în cadrul Curții activează două colegii - Colegiul penal și Colegiul civil, comercial și de contencios administrativ. De asemenea, pentru a reduce din intensitatea de muncă a judecătorului în legătură cu creșterea esențială a volumului de lucru, a fost majorat numărul de asistenți judiciari, astfel un judecător al Curții dispune de doi asistenți judiciari. Este foarte important că astăzi și judecătorii din primele instanțe sunt asistați de către un asistent judiciar, fapt inexistent până în prezent, și la fel face parte din multiplele acțiuni ale reformei.

Cert este că, s-a îmbunătățit și calitatea hotărârilor judecătorești, nu mai există cazuri de tergiversare a emiterii părții motivante a hotărârilor, totodată ele sunt publicate pe site-ul Curții, chiar în ziua adoptării lor.

Faptul că viața politică a devenit incertă a făcut ca și transformările din sistemul justiției să încetinească, dar, odată pornite, ele trebuie duse cu bine până la capăt. Presa, ca formator de opinie, ar trebui să scrie și despre lucrurile bune care se întâmplă în sistemul judecătoresc, bunăoară chiar și despre aceste câteva exemple expuse mai sus. Aceasta este necesar pentru a mobiliza întreaga societate la implementarea Strategiei de reformă a sistemului de justiție.

Sunt vizibile și transformările de la Consiliul Superior al Magistraturii, care, într-adevăr, trebuie să fie un organ de autoadministrare judecătorească. A început activitatea colegiilor pentru selecția și cariera judecătorilor și de evaluare a performanțelor judecătorilor. Vorbind despre selectarea judecătorilor, voi menționa, că la capitolul dat se mizează foarte mult pe absolvenții Institutului Național al Justiției - principalul furnizor de cadre în sistemul nostru. Asume Institutului îi revine misiunea să pregătească pentru sistemul de drept specialiști cu o integritate morală impecabilă, care, prin comportamentul și profesionalismul lor, vor trebui să refacă imaginea justiției și să-i reconfirme credibilitatea printre justițiabili.

Totuși, consider că restructurarea sistemului de justiție va deveni anevoioasă, dacă nu au loc, concomitent, transformări în întreaga societate. Mai mult, restructurarea sistemului trebuie să fie efectuată spontan în toate sectoarele implicate în înfăptuirea justiției - cel judecătoresc, al Procuraturii și al Ministerului Afacerilor

Interne. Deocamdată, lucrul acesta se simte mai bine în sectorul judecătoresc, urmat de cel al MAI, și foarte puțin - în Procuratură. Sectorul judecătoresc depune eforturi considerabile pentru a se restructura, pentru a se curăța din interior de elemente distructive, dar lucrul acesta necesită perseverență și timp, căci rezultatele nu se obțin peste noapte, precum își închipuie unii, mai ales atunci când e vorba de lupta cu corupția.

Tot mai mult în ultimul timp se vorbește în societate despre modificările legislative privind ridicarea imunității judecătorilor bănuți de acte de corupție. Sunt de acord că trebuie exterminată corupția și că judecătorii urmează să fie cercetați penal în cazul în care încalcă legea. Totodată consider că imunitatea judecătorului nu este un privilegiu al lui, dar este o garanție pentru justițiabili că judecătorul este independent. Reducerea imunității judecătorilor ar putea duce la aplicarea unor provocări, presiuni și diferite abuzuri asupra judecătorilor.

Curtea Supremă de Justiție a sesizat Curtea Constituțională pe marginea legii privind ridicarea imunității judecătorului. Toți așteptăm rezultatul. S-a expus pe cazul dat și Comisia de la Veneția. Cunoaștem experiența din diferite țări. În unele state cu democrații mult mai avansate, inclusiv cele europene, judecătorul se bucură de imunitate, în altele imunitatea judecătorului fie că este redusă, fie nu există în general. Totuși, urmează să se țină cont că nivelul de organizare, de educație și de cultură în acele țări e departe de a fi comparat cu cel din Republica Moldova, țară aflată în tranziție haotică mai mult de douăzeci de ani...

Un alt val de discuții, care diminuează autoritatea judecătorului, este cel despre majorarea salariilor în sectorul judecătoresc. Cică, majorarea salariilor nu poate fi un remediu pentru diminuarea corupției, dar nici pentru creșterea nivelului de calitate al justiției. O fi adevărat, dar e inadmisibil într-o societate, care se vrea civilizată, ca judecătorul să primească un salariu mizer, din care nu poate să-și întrețină familia. Astăzi, toți, inclusiv legiuitorii, apelează la instanțele judecătorești atunci când vor să-și apere drepturile, aceasta fiind, totuși, unica cale de apărare a drepturilor și libertăților cetățenilor.

Deci, are sau nu are cineva încredere în sistemul judecătoresc, el rămâne singura cale de apărare a drepturilor, dar așa cum cetățeanul trebuie să fie încredințat că drepturile lui vor fi apărate, tot așa și judecătorul trebuie să fie încredințat că acasă familia lui nu duce lipsă de cele mai necesare lucruri.

După ultimele modificări ale legislației procesuale, toate litigiile au trecut spre examinare după competență la prima instanță, ceea ce a făcut ca sarcina de lucru a unui judecător din instanța judecătorească de nivelul întâi să se mărească considerabil, iar salariul judecătorului din aceste instanțe rămâne la suma de 3-4 mii lei. Ca exemplu, asistentul judiciar la Curtea Supremă de

Justiție are un salariu mai mare decât al unui judecător din prima instanță, având în vedere majorarea salariilor funcționarilor publici operate în 2012. Dar aceasta nu înseamnă că salariul asistentului e mare, rămâne foarte mic cel al judecătorului din prima instanță.

Ne-am bucurat atunci când șeful statului a înaintat un nou proiect de salarizare a angajaților din sectorul judecătoresc, dar, din păcate, deocamdată am rămas doar cu proiectul. Sperăm să ieșim cu bine din actuala situație politică, ceea ce ar permite, probabil, și rezolvarea problemei salarizării judecătorilor.

Consider că, în realitatea noastră, la diminuarea corupției ar influența și o remunerare mai bună a funcționarilor, dar și oferirea unor condiții prielnice de muncă. Cunoaștem multe cazuri în care ședințele de judecată au loc în biroul de lucru al judecătorului, ceea ce face să scadă din solemnitatea procesului, dar și din respectul cetățenilor față de instanța judecătorească. La acest capitol, încurajatoare este ideea de a construi la Chișinău un Palat al Justiției, în care să fie plasate toate instanțele de judecată, inclusiv Curtea de Apel Chișinău. E un proiect bun, apreciat și de Asociația Judecătorilor, și de Ministerul Justiției...

Sistemul nostru de justiție mai suferă și din cauza că legislația este modificată foarte des. Judecătorul, care are un volum de lucru prea mare, nu mai reușește să urmărească și să studieze toate modificările adoptate. În majoritatea cazurilor, judecătorii află despre unele modificări în legislație din Monitorul Oficial, deși normal ar fi să li se ceară opinia înainte de a interveni cu schimbări în actele normative. Aflându-mă într-o deplasare de serviciu în Germania, câțiva colegi germani mi-au spus că în țara lor, nu poate fi adoptată o lege fără luarea în calcul a opiniei judecătorilor. Cei care pregătesc modificările ce urmează a fi operate, conlucrează permanent cu reprezentanții sistemului de justiție, cu acei care ulterior vor aplica noua legislație. Ei bine, și la noi, în ultimul timp, tot mai mulți judecători sunt antrenați în grupuri de lucru pentru modificarea anumitor legi. Sperăm să avem o bună conlucrare la acest capitol...

Important este că mecanismul de reformare a sistemului de justiție a fost pornit și că el funcționează. Este vorba de o strategie întregă, implementarea căreia nu poate să nu producă schimbări, mai ales că despre această strategie se vorbește acum la fiecare pas pe coridoarele instituțiilor sistemului judecătoresc. În procesul de reformare e necesar să folosim mai plenar entuziasmul specialiștilor tineri, al acelor tineri care dau dovadă de etică profesională și integritate morală. Sunt formator la Institutul Național al Justiției, iar anul trecut am fost membru al Comisiei de admitere la INJ și m-am convins că avem cadre profesioniste, că tinerilor aspiranți la profesia de judecător sau de procuror le pasă de soarta justiției și de imaginea în societate a celor care o efectuează. Este misiunea Institutului să-i pregătească astfel ca, peste câțiva ani, să ne mândrim cu acei care reprezintă sistemul de justiție reformat.

DOCTRINA

REFLECȚII PRIVIND ESENȚA JURIDICĂ A PROCEDURII JUDICIARE REFERITOARE LA ÎNCUVIINȚAREA EXAMENULUI PSIHIATRIC SAU SPITALIZĂRII ÎN STAȚIONARUL DE PSIHIATRIE ȘI LOCUL ACESTUIA ÎN SISTEMUL FELURILOR DE PROCEDURI JUDICIARE CIVILE

Vasile Crețu
*Doctor în drept,
 conferențiar universitar,
 Catedra de drept procesual civil,
 Facultatea de Drept a Universității
 de Stat din Moldova*

Deficiențele psihice perturbază funcțiile sociale ale individului, deseori lipsindu-l de capacitatea de a-și asuma decizii conștientizate și de a avea o conduită direcționată de o anumită cauză, în efect generând riscul unei atitudini periculoase.

Persoanele bolnave psihic provocau pe toată perioada evoluției omenirii majorității indivizilor sănătoși sentimente mixte de compasiune, toleranță și, îndeosebi, frică - frică față de posibilitatea de a deveni victima acțiunilor suferindului psihic sau de a-i contacta boala. Or, nu pot fi negate situațiile tragice în care persoanele pătimesc grav de pe urma conduitei bolnavilor psihici... În efect, arareori, în amalgamul relațiilor cotidiene, se identifică întrebarea dacă interlocutorul nu este suferind de o patologie psihică...

Dramele cotidiene deseori devin rezultatul acțiunilor celor ce înregistrează anumite deficiențe cognitive și psihice. Reieșind din această circumstanță, se reclamă acordarea de ajutor respectivilor indivizi. Din cele mai vechi timpuri, o asemenea asistență era promovată sub aspect multiplu, inclusiv apelându-se la limitarea libertății personale a suferindului prin plasarea acestuia într-o instituție curativă, cu dispunerea aplicării de tratamente neconsimțite de către persoana bolnavă psihic.

Examinarea și spitalizarea indivizilor care suferă de o anumită patologie psihică, fără a fi cerut consimțământul lor sau al reprezentanților lor legali, reprezintă un element al asistenței amintite mai sus și, în esență, presupune limitarea drepturilor la

libertate și inviolabilitate personală, la libera circulație, la libera alegere a reședinței sau domiciliului. Constrângerea libertății persoanei prin plasarea ei forțată într-o instituție spitalicească specializată prezumă îngustarea funcțiilor sociale ale individului. Mai mult decât atât, reieșind din interpretarea lit. e) a alin.(1) al art. 5 din Convenția Europeană pentru apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale, precum și ținând cont de jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului, spitalizarea persoanei într-o instituție curativă, cu omiterea voinței ei sau a acordului reprezentantului ei legal, reprezintă o autentică lipsire de libertate.

Din motivul inadmisibilității fărădelegilor la aplicarea măsurilor de asistență psihiatrică, excluderii utilizării inovațiilor psihiatrice în alte scopuri decât cele medicale, în majoritatea țărilor lumii a fost elaborat un complex de acțiuni medico-legale menite să le acorde asistența necesară suferinzilor de patologii psihice. Republica Moldova, în corespundere cu principiile universal recunoscute și normele dreptului internațional, admite și garantează drepturile și libertățile cetățeanului.

Respectiv, prin lista drepturilor și libertăților constituționale ale cetățenilor Republicii Moldova, acestora li se garantează inadmisibilitatea ingerințelor nejustificate în conținutul acestor drepturi, în speță prin:

- dreptul la viață și integritate fizică și psihică (art. 24 din Constituția RM);
- dreptul la libera circulație (art. 27 din Constituția RM);
- dreptul la ocrotirea sănătății (art. 36 din Constituția RM);
- dreptul la protecția persoanelor cu deficiențe fizice, cognitive și psihice (art. 51 din Constituția RM);

În corespundere cu alin. (2) al art. 54 din Constituția RM, exercițiul drepturilor și libertăților nu poate fi supus altor restrângeri decât celor prevăzute de lege, care corespund normelor unanim recu-

noscute ale dreptului internațional și sunt necesare în interesele [...] protejării drepturilor, libertăților și demnității altor persoane.

Dincolo de faptul că procesul de examinare și spitalizare a persoanelor grav bolnave de anumite patologii psihice deseori este realizat fără consimțământul lor, aceste acțiuni trebuie totuși percepute ca măsuri etice necesare și utile protecției nu numai a sănătății și intereselor individului suferind, dar și a terțelor persoane. Or, este unanim recunoscut că deficiențele psihice sunt dificil diagnosticabile și tratabile. În opinia cunoscutului psihiatru rus, profesorul Jarikov¹, la moment nu există o metodică de laborator, prin intermediul căreia ar fi posibilă deosebirea schizofreniei de nevroză. La comparația stării celui sănătos, schizofrenic sau nevrotic, se pot constata aceleași date ale analizei sângelui, aceleași rezultate ale cercetării lichidului cefalorahidian, ale encefalogramelor.

În efect, la stabilirea diagnosticului unei boli psihice, trebuie luate în vizor toate criteriile anamnezei și cercetate circumstanțele obiective ale acesteia.

Eficiența maximă a celor invocate mai sus poate fi atinsă prin realizarea examenului psihiatric într-o instituție staționară specializată.

De regulă, persoanele suferinde de patologii psihice nu întreprind măsuri ce ar avea ca scop tratamentul lor. În asemenea situații, statul nu poate rămâne apatic față de problemele acestor indivizi, chiar dacă, în virtutea maladiei sale, persoana nu consideră starea sa patologică ca fiind o problemă, un impediment sau un pericol. Viețile omenești trebuie salvate, dramele tragice trebuie preîntâmpinate, persoanele bolnave psihic trebuie să fie depistate timpuriu, întru a anticipa eventualele prejudicii care pot fi cauzate de acestea.

În conformitate cu prevederile art. 4 din Legea Republicii Moldova, nr. 1402, din 16 decembrie 1997, privind sănătatea mentală, asistența psihiatrică se acordă la solicitarea benevolă a persoanei sau cu consimțământul ei. Persoanelor în vârstă de până la 18 ani, precum și persoanelor declarate, în modul stabilit de lege, incapabile li se acordă asistență psihiatrică la cererea sau cu consimțământul reprezentanților lor legali, în condițiile legii.

Asistența psihiatrică include:

- examinarea sănătății psihiatrice a cetățenilor, în baza și în ordinea descrisă de actele normative;
- diagnosticarea patologiilor psihice;
- tratamentul, îngrijirea și reabilitarea medico-socială a persoanelor suferinde de maladii psihice.

Asistența psihiatrică este admisă de norma legală și în lipsa unei manifestări volitive a individului.

Această situație este permisă doar cu încuviințarea judiciară a examenului psihiatric și/sau a spitalizării persoanei în staționarul de psihiatrie. Constrângerea forțată la spitalizare în staționarul de psihiatrie și încuviințarea examenului psihiatric generează limitarea unor asemenea drepturi fundamentale precum este dreptul la inviolabilitatea personală, garantată de o serie de acte internaționale și naționale. Respectiv, acordarea de asistență psihiatrică prin intermediul spitalizării forțate într-un staționar psihiatric, precum și examinarea psihiatrică forțată, trebuie să fie în detaliu reglementată de normele dreptului național, ce prescriu nu numai activitatea instituțiilor psihiatrice, dar și care determină statutul juridic al indivizilor suferinzi de patologii psihiatrice, precum și ordinea procesuală a încuviințării măsurilor non-volitive relative asistenței psihiatrice.

În lumina cerințelor invocate, spitalizarea forțată într-un staționar psihiatric și încuviințarea examenului psihiatric în baza unui act judiciar se prezintă a fi cea mai acceptabilă metodă a încuviințării acestor măsuri. Forma judiciară a soluționării acestor chestiuni reprezintă o garanție certă și eficientă împotriva eventualului dezmăț administrativ, care și-ar permite să uzeze aceste constrângeri în alte scopuri decât cele medicale.

Decizia asupra încuviințării forțate a examenului psihiatric sau spitalizării într-un staționar de psihiatrie trebuie să fie asumată nu de către o instituție medicală, ci de către un organ judiciar pentru fiecare caz particular, cu reținerea tuturor circumstanțelor medicale, sociale și juridice ale speței.

În Republica Moldova reglementarea juridică a problemelor relative examenului psihiatric forțat și spitalizării într-un staționar de psihiatrie este delegată mai multor acte normative. În lista acestora poate fi inclusă Legea ocrotirii sănătății nr. 411 din 25 martie 1995², Legea Republicii Moldova cu privire la exercitarea profesiei de medic nr. 264 din 27 octombrie 2005³, Legea Republicii Moldova cu privire la drepturile și responsabilitățile pacientului nr. 263 din 27 octombrie 2005⁴, Legea Republicii Moldova cu privire la expertiza judiciară, constatările tehnico-științifice și medico-legale⁵ nr. 1086 din 23 iunie 2000. O lege specială în domeniul reglementării juridice a subiectului supus cercetării este Legea Republicii Moldova privind sănătatea mentală nr. 1402 din 16 decembrie 1997⁶.

Actele normative subordonate legilor care vizează materia asistenței psihiatrice se rezumă la următoarea listă: Hotărârea Guvernului Republicii Moldova cu privire la aprobarea Politicii Naționale de Sănătate nr. 886 din 6 august 2007 (capitolul XII

„Asigurarea condițiilor pentru ameliorarea sănătății mintale”)⁷, precum și o serie de instrucțiuni și ordine aprobate de Ministerul Sănătății al Republicii Moldova în domeniul prestării serviciilor de sănătate psihică⁸.

Reglementarea ordinii de soluționare a pricinilor judiciare, relative sănătății psihice sunt consemnate în Codul de Procedură Civilă al Republicii Moldova din 30 mai 2003, în vigoare din 12 iunie 2003. Litera d) a art. 279 CPC RM și capitolul XXX CPC RM atenționează asupra existenței a două categorii de pricini judiciare, anterior necunoscute de Codul procesual-civil al RM din 26 decembrie 1964:

1. cauze despre încuviințarea forțată a examenului psihiatric;
2. cauze despre încuviințarea forțată a spitalizării persoanei într-un staționar de psihiatrie, fără consimțământul acesteia.

Curtea Supremă de Justiție a Republicii Moldova, în scopul asigurării implementării și aplicării uniforme a legislației în domeniu, a generalizat practica cercetării cauzelor despre încuviințarea examenului psihiatric sau spitalizării în staționarul de psihiatrie, soluționate de instanțele judiciare naționale. Plenul Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova a aprobat hotărârea explicativă în chestiunile referitoare la aplicarea uniformă a normelor din domeniu, titlul hotărârii concretizându-se în următoarea formulare: „Cu privire la practica judecării de către instanțele judecătorești a pricinilor civile privind încuviințarea examenului psihiatric sau spitalizării persoanei fără liberul ei consimțământ sau al reprezentantului ei legal”, nr. 35 din 24 noiembrie 2005⁹.

Norme ce vizează asistența psihiatrică se conțin și în legislația internațională, ce garantează, de rând cu prevederile naționale, dreptul la viață, libertate și inviolabilitate personală, precum și dreptul la protecția împotriva acțiunilor ilegale ale terților, inclusiv ale statului. În lista acestor acte pot fi incluse:

1. Declarația Universală a Dreptului Omului din 10 decembrie 1948, adoptată și proclamată la New York de Adunarea Generală a ONU prin Rezoluția 217A(III) din 10 decembrie 1948. Republica Moldova a aderat la Declarație prin Hotărârea Parlamentului Republicii Moldova № 24-XII din 28 iulie 1990. Este publicată în ediția specială „Tratate internaționale”, volumul I, Chișinău, 1998;
2. Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, adoptată la Roma la 4 noiembrie 1950. A intrat în vigoare la 3 septembrie 1953. Ratificată prin Hotărârea Parlamentului Republicii Moldova № 1298-XIII din 24 iulie

1997. În vigoare pentru Republica Moldova din 12 septembrie 1997;

3. Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice din 16 decembrie 1966. Adoptat și deschis spre semnare de Adunarea Generală a ONU la 16 decembrie 1966. Intrat în vigoare la 23 martie 1967. Ratificat prin Hotărârea Parlamentului Republicii Moldova № 217- XII din 28 iulie 1990. În vigoare pentru Republica Moldova din 26 aprilie 1993. Publicat în ediția oficială „Tratate internaționale”, volumul I, Chișinău, 1998;
4. Pactul internațional cu privire la drepturile economice, sociale și culturale din 16 decembrie 1966. Adoptat și deschis spre semnare de Adunarea Generală a ONU la 16 decembrie 1966 prin rezoluția 2200A(XXI). Intrat în vigoare la 3 ianuarie 1967. Ratificat prin Hotărârea Parlamentului Republicii Moldova № 217- XII din 28 iulie 1990. În vigoare pentru Republica Moldova din 26 aprilie 1993. Publicat în ediția oficială „Tratate internaționale”, volumul I, Chișinău, 1998;
5. Convenția pentru protecția drepturilor omului și a demnității ființei umane în ceea ce privește aplicațiile biologiei și ale medicinei. Owiedo. 4 aprilie 1997. Legea Republicii Moldova № 1256-XV din 19 iulie 2002 privind ratificarea Convenției pentru protecția drepturilor omului și a demnității ființei umane în ceea ce privește aplicațiile biologiei și ale medicinei și a Protocolului adițional la Convenția referitor la interzicerea clonării ființelor umane. Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2002, № 110-112/853;
6. Declarația privind drepturile persoanelor cu retard mental. Adoptată în baza rezoluției ONU nr. 2856 (XXXI) din 26 decembrie 1971. Textul declarației nu cuprinde mențiuni privind necesitatea ratificării ei;
7. Principiile pentru Protecția Persoanelor cu Boli Mentale și Îmbunătățirea Îngrijirii Sănătății Mentale. Adoptată în baza rezoluției ONU din 17 decembrie 1991. Textul Principiilor nu cuprinde mențiuni despre necesitatea ratificării;
8. Convenția CSI cu privire la transmiterea persoanelor suferinde de boli psihice pentru tratament forțat din 28 martie 1997. Ratificată de către Parlamentul Republicii Moldova prin Legea № 1190-XV din 4 iulie 2002. În vigoare pentru Republica Moldova din 28 martie 1997. Publicată în ediția oficială „Tratate internaționale”, volumul 25, Chișinău, 2001.

În corespundere cu alin. (2) din art. 23, art. 28 și 32 din Legea Republicii Moldova privind sănătatea

mentală, suplimentată de o serie de alte acte normative, examinarea psihiatrică și spitalizarea forțată într-un staționar de psihiatrie se realizează fără consimțământul persoanelor suferinde sau al reprezentanților lor legali, în ordinea determinată de Legea Republicii Moldova privind sănătatea mentală și Codul de Procedură Civilă. Legislația moldovenească determină succesiunea judiciară a cercetării și soluționării cauzelor ce au ca obiect încuviințarea examenului psihiatric sau spitalizarea în staționarul de psihiatrie.

Actualul Cod de Procedură Civilă al Republicii Moldova delegează procedurii civile speciale cercetarea și soluționarea chestiunilor referitoare la încuviințarea examenului psihiatric sau spitalizării în staționarul de psihiatrie. Trebuie accentuat faptul că pricinile despre încuviințarea examenului psihiatric sau spitalizării în staționarul de psihiatrie sunt pentru procedura civilă moldovenească novații judiciare, iar pentru știința civilă națională – fenomene juridice care nu au constituit obiecte de cercetare științifică.

În lucrările savanților procesualiști din alte țări nu există o unitate de opinii în ceea ce privește natura juridică a pricinilor despre încuviințarea examenului psihiatric sau spitalizării în staționarul de psihiatrie, în speță fiind deschise întrebările referitoare la obiectul examinării judiciare, felul și esența procedurii civile în cadrul căreia este necesară cercetarea și soluționarea acestor categorii de pricini.

În doctrina rusă, în discuțiile științifice, subiectul naturii juridice a procedurii judiciare referitoare la încuviințarea examenului psihiatric și spitalizării în staționarul de psihiatrie este tratat diferit. În opinia lui M. A. Vikut și lu. K. Osipov, obiectul cercetării judiciare a pricinilor privind încuviințarea examenului psihiatric sau spitalizării în staționarul de psihiatrie nu se concretizează în litigiul asupra unui drept, ci în constatarea unor fapte prevăzute de lege, la cumulara cărora poate fi dispusă încuviințarea examenului psihiatric sau spitalizarea în staționarul de psihiatrie. Respectiv, acești autori mizează pentru ideea că natura juridică a acestor două categorii de pricini nu corespunde criteriilor procedurii judiciare promovate în limita unei acțiuni civile sau relativ acțiunilor ce reies din relațiile juridico-publice. Pe cale de consecință, Vikut și Osipov au concluzionat că aceste două categorii de cauze trebuie atribuite procedurii civile speciale¹⁰.

După E. M. Muradian, aceste categorii de pricini presupun că instanța de judecată acționează în sensul soluționării unui litigiu privind un drept contestabil. Autorul consideră că prezența conflictului

juridic în cauzele privind încuviințarea examenului psihiatric sau spitalizării în staționarul de psihiatrie face imposibilă desfășurarea procesului judiciar în limita unei proceduri civile speciale. Respectiv, esența juridică a încuviințării examenului psihiatric și spitalizării în staționarul de psihiatrie, în opinia savantului, constă nu numai în stabilirea anumitor fapte cu valoare juridică, ce constituie premise pentru dispunerea unor asemenea măsuri de constrângere, ci mai mult în necesitatea justificării limitării statutului juridic al cetățeanului prin intermediul constrângerii drepturilor și libertăților sale constituționale, precum dreptul la libertate și inviolabilitate personală, dreptul la libera circulație și reședință. În asemenea condiții, luând în considerație lipsa consimțământului individului sau al reprezentantului legal privind încuviințarea examenului psihiatric și spitalizării în staționarul de psihiatrie, obiectul examinării judiciare se referă la litigiul de drept cu privire la drepturile și libertățile subiective ale persoanei a căror limitare, de către instituțiile specializate în domeniul protecției sănătății și expertizării judiciare, se cere a fi justificată¹¹.

Cercetând esența juridică a pricinilor referitoare la încuviințarea examenului psihiatric și spitalizării în staționarul de psihiatrie, cercetătorii G. L. Osokina, V. P. Volojanin și lu. V. Tihomirova au dedus unanim că respectivele pricini reprezintă categorii tipice cu privire la litigiile ce decurg din relațiile juridico-publice, deoarece obiectul procedurii presupune contestarea anumitor drepturi subiective.

În opinia citaților, natura juridică a acestor pricini nu se rezumă la determinarea de către instanță a statutului juridic al persoanei, ci în cercetarea prezenței sau absenței condițiilor legale și suficiente pentru restrângerea acestui statut prin intermediul reducerii anumitor drepturi și libertăți, precum dreptul la libertate și inviolabilitate personală, la libera circulație etc. În efect, dacă persoana nu-și dă acordul față de acțiunile care se întreprind în privința ei, între aceasta și administrația instituției psihiatrice sau medicul psihiatru respectiv apare un litigiu de drept și, implicit, două părți procesuale¹².

În ceea ce ne privește, împărtășim ideea savanților procesualiști care pledează pentru caracterul litigios de origine juridico-public al cauzelor privind încuviințarea examenului psihiatric sau spitalizării în staționarul de psihiatrie. Această categorie de pricini corespunde obiectului de apărare judiciară, care se extinde asupra oricărui act de constrângere, individual sau impersonal, fiind în corelație și cu cerințele de control asupra legalității acțiunilor (inacțiunilor) sau deciziilor în baza cărora se creează

impedimente sau se restrânge realizarea drepturilor și libertăților indivizilor. În pricinile referitoare la încuviințarea examenului psihiatric sau spitalizării în staționarul de psihiatrie instanța de judecată realizează controlul legalității și temeiniciei acțiunilor staționarului psihiatric, în care se află internată persoana suferindă de patologii psihice sau, dintr-o altă perspectivă, exercită controlul legalității și justificării deciziei medicului psihiatru referitoare la necesitatea examinării psihiatrice a unui individ concret.

La promovarea controlului în cauză, instanța de judecată protejează astfel drepturile și libertățile subiective ale cetățeanului – dreptul la libertate și inviolabilitate personală, la libertatea de circulație, la libera stabilire a domiciliului și reședinței. Controlul judiciar are ca obiect temeinicia limitării totale sau parțiale a drepturilor și libertăților persoanei din partea instituției psihiatrice sau a medicului psihiatru, investit cu anumite atribuții de constrângere menite să impulsioneze realizarea practică a prevederilor legislative în materie de asistență psihiatrică. În acest mod, procesul de soluționare a cauzelor privind încuviințarea examenului psihiatric sau spitalizarea în staționarul de psihiatrie are ca obiect verificarea legalității și justificării actelor de aplicație administrativă.

Exercitarea controlului judiciar în domeniul relațiilor juridico-publice își are fundamentată existența în ramura dreptului public (constituțional, administrativ, financiar, fiscal etc.). În limita acestor raporturi, întotdeauna e vorba despre protecția drepturilor și libertăților persoanelor, ca subiecte ale relațiilor publice.

În corespundere cu legislația în vigoare a Republicii Moldova, în lista deciziilor și acțiunilor (sau inacțiunilor) contestabile în instanța de judecată sunt incluse actele de dispoziție, în rezultatul cărora:

1. sunt prejudiciate drepturile și libertățile persoanei;
2. sunt create impedimente în realizarea de către persoană a drepturilor și libertăților sale;
3. în sarcina persoanei este pusă ilegal o obligațiune sau aceasta este atrasă ilegal la răspundere juridică (a se vedea Legea contenciosului administrativ nr. 793 din 10 februarie 2000)¹³.

Controlul judiciar asupra activității subiectului investit cu putere publică în ceea ce privește legalitatea sau temeinicia ei este, de regulă, exercitat de către instanța de judecată, la cererea persoanei ale cărei drepturi și libertăți au fost prejudiciate. În efect, un indiciu al procedurii civile în pricinile care apar din raporturile juridico-publice (justiția administrativă) este nu numai activitatea instanței orien-

tată spre anularea sau corectarea unui act administrativ ilegal, dar și faptul că specia dată de procese judiciare este inițiată la promovarea anumitor acțiuni din voința persoanei fizice sau juridice, ca parte în proces, ale cărei drepturi și interese au fost lezate.

În pricinile relative încuviințării examenului psihiatric sau spitalizării în staționarul de psihiatrie, părțile procesului sunt staționarul psihiatric sau medicul psihiatru, împuterniciți cu anumite atribuții de conducere, menite să transpună în realitate prevederile legislative din domeniul prestațiilor servicii de sănătate (în speță – acordarea asistenței psihiatrice), precum și persoana suferindă de patologii psihice. Examenul psihiatric sau spitalizarea în staționarul de psihiatrie se realizează în lipsa voinței, consimțământului individului bolnav psihic sau a reprezentantului său legal (părinte, adoptator, tutore, curator).

Natura juridică a acestor categorii de cauze presupune participarea a două părți, una dintre care reclamă protecția drepturilor și libertăților sale. Obiectul de cercetare a acestor pricini îl constituie litigiul asupra unui drept de origine publică (administrativă). Circumstanțele evidențiate ne determină să considerăm că respectivele categorii de cauze trebuie excluse din lista pricinilor atribuite procedurii civile speciale. Or, la soluționarea lor, scopul instanței de judecată este similar celui cercetat în ordinea acțiunii civile generale, decurgând din litigiul de drept comun sau din relațiile de origine juridico-publică. Instanța e chemată nu numai să constate existența anumitor circumstanțe, dar și să sintetizeze din cumulul acestora concluzii juridice: să determine temeinicia limitării sau lipsirii persoanei de drepturile și libertățile sale de către instituția psihiatrică specializată, reținând faptul dezacordului individului sau al reprezentantului său legal pe marginea încuviințării examenului psihiatric sau spitalizării în staționarul de psihiatrie. Concluzia dată se cere a fi dedusă în situațiile în care persoana suferă de o patologie psihică gravă, din care cauză examinarea sau tratamentul sunt posibile doar în limitele unui staționar de psihiatrie și care se justifică prin:

1. starea de pericol a individului, manifestată nu numai față de propria persoană, dar și față de terții ce-l înconjoară;
2. incapacitatea individului suferind de a-și satisface în mod personal necesitățile de trai;
3. prejudiciul considerabil adus sănătății individului, ca urmare a înrăutățirii stării sale psihice,

Or, în baza celor enumerate, instanța de judecată este abilitată să decidă pe marginea admiterii sau respingerii cererii respective (alin. (1) art. 317 CPC

RM, alin. (1) art. 34 al Legii Republicii Moldova privind sănătatea mentală).

Concursul instanței e reclamat și în situațiile în care suferindul întreprinde acțiuni care presupun prezența unei maladii psihice grave, care condiționează vulnerabilitatea acestuia sau iminența prejudicierii sănătății sale, derivate din înrăutățirea stării sale psihice. În acest caz, instanța de judecată, soluționând în fond cererea medicului psihiatru, ia hotărârea privind încuviințarea examenului psihiatric sau respingerea acestei cereri (alin. (1) art. 343 CPC, alin. (2) art. 23 din Legea Republicii Moldova privind sănătatea mentală).

În aceste limite, e important să accentuăm că nu este exclusă existența unui litigiu dintre staționarul de psihiatrie (medicul psihiatru) și persoana în raport cu care este inițiată cauza. Mai mult decât atât, acest litigiu este prezumat (fiind efectiv prezent), deoarece activitatea instanței judecătorești este orientată spre verificarea prezenței temeiurilor ce permit încuviințarea examenului psihiatric sau spitalizării în staționarul de psihiatrie, precum și a **circumstanțelor care fac justificat dezacordul suferindului sau a reprezentantului său legal față de aceste măsuri.**

Dezacordul menționat nu este altceva decât obiecția înaintată față de pretențiile din cererea formulată de staționarul de psihiatrie (medicul psihiatru), presupunând o formă contradictorie a apărării și nu o formalitate specială a procesului civil, în limitele căruia instanța nu cercetează și nu soluționează litigiile relative drepturilor subiective. Caracterul juridico-public al cauzelor privind încuviințarea examenului psihiatric sau spitalizării în staționarul de psihiatrie nu permit modificarea artificială a naturii procesuale a acestora, precum și a apartenenței lor la litigiile de origine publică, promovate nu pe baze de acțiune civilă, specială sau în procedura ordonanței, ci în limitele unui conflict asupra unui drept public înregistrat între două părți cu interese juridice opuse.

Totodată, în mod cert, trebuie evidențiat faptul că respectivele cauze, ce înglobează un caracter litigios, se fac deosebite prin anumite aspecte. Or, nu poate fi contestat faptul că acțiunile ce derivă din relațiile juridico-publice nu se rezumă doar la activitatea de anulare sau modificare a actului administrativ, fiind caracterizate și prin aceea că sunt inițiate la realizarea de acțiuni din partea unei persoane fizice, ca participant al procesului civil. Însă, analiza esenței procesuale a respectivelor cauze ne permite să decidem asupra faptului că un element determinant al acestora este condiționat nu numai de controlul

legalității și temeiniciei actului administrativ și emis nu doar la realizarea de acțiuni din partea persoanei fizice, ca participantă a procesului civil, dar din partea organelor publico-administrative și a funcționarilor încadrați în ele, abilitați cu dreptul de a emite acte și de a realiza acțiuni de origine administrativă (precum și inacțiuni). Respectiv, procesul pe marginea încuviințării spitalizării în staționarul de psihiatrie este inițiat în limitele unei acțiuni administrative înaintate de instituția psihiatrică în care este internată persoana suferindă de o patologie psihică (alin. (3) art. 312 CPC RM, alin. (2) art. 32 din Legea Republicii Moldova privind sănătatea mentală). Aceasta semnifică că pe rol de reclamant în cauzele aflate în discuție se află nu individul suferind sau reprezentantul său legal, ci numai staționarul de psihiatrie.

Procesul judiciar pe marginea încuviințării forțate a examenului psihiatric e posibil doar atunci când medicul psihiatru susține demersul persoanelor care solicită examinarea psihiatrică forțată a individului suferind și îl recunoaște ca întemeiat. Medicul psihiatru întocmește în scris o concluzie relativă necesității examinării psihiatrice forțate a persoanei și reclamă concursul instanței de judecată pentru a primi o hotărâre în acest sens. Alin. (3) al art. 312 CPC RM, alin. (2) al art. 23 din Legea Republicii Moldova privind sănătatea mentală prescriu că respectivele cauze sunt inițiate pe cale judiciară numai la cererea medicului psihiatru privind încuviințarea examenului psihiatric.

În acest mod, prin intermediul caracterizării aspectelor cauzelor ce fac obiectul acestui studiu, putem decide că un element important al acțiunilor ce derivă din litigiile juridico-publice este controlul legalității săvârșirii actului de putere, realizat în baza cererii proprii a organului administrativ (staționarul de psihiatrie) sau a funcționarului abilitat (medicul psihiatru), văzuți ca parte activă a procesului civil.

Legislația actuală în materie de control judiciar a legalității și temeiniciei condițiilor necesare limitării drepturilor persoanei la libertate, la libera circulație, la libera stabilire a domiciliului sau a reședinței, derivată din încuviințarea examenului psihiatric sau spitalizării în staționarul de psihiatrie, nu este pe deplin fundamentată în ceea ce privește protecția contra eventualelor abuzuri, contra lipsirii nejustificate de aceste drepturi, implicit negarantând lipsa erorilor din partea puterii publice. Multe din normele Legii Republicii Moldova privind sănătatea mentală sunt perfectate în grabă, nefiind justificate nici din punct de vedere al oportunității lor. În cuprinsul normelor vizate sunt ușor sesizabile anumite contradicții ce reclamă a fi eliminate.

În ideea reformei justiției civile trebuie evidențiat faptul că procedura controlului judiciar în materia încuviințării examenului psihiatric sau spitalizării în staționarul de psihiatrie solicită o îmbunătățire radicală. Or, la perfecționarea formei procesuale a acestei categorii de cauze, obligatoriu trebuie reținută natura lor juridică, ele fiind exclusiv de origine juridico-publică. În efect, ele trebuiesc excluse din lista pricinilor civile atribuite procedurii civile speciale, cu includerea lor în cuprinsul pricinilor derivate din raporturile juridico-publice (cap. XXII CPC RM, art. 3, 5 din Legea contenciosului administrativ). Normele procesual-civile care reglementează cursul procedurii pe cauzele despre încuviințarea examenului psihiatric sau spitalizării în staționarul de psihiatrie trebuie să se identifice în calitate de instituție juridico-procesuală independentă. Din punct de vedere tehnico-juridic, aceste norme trebuiesc excluse din conținutul Legii privind sănătatea mentală și Legii contenciosului administrativ, cu inserarea lor în titlul B, capitolul XXII „Procedura contenciosului administrativ” ale Codului de Procedură Civilă al Republicii Moldova.

Reținând specificul pricinilor privind încuviințarea examenului psihiatric sau spitalizării în staționarul de psihiatrie, trebuie să accentuăm că soluționarea acestora vizează un spectru mai larg de particularități procesuale, în comparație cu acele proceduri publice care, la moment, și-au găsit existența în Legea contenciosului administrativ. Specificul acestor cauze impune crearea unei ordini speciale a cercetării lor, reclamându-se o segmentare și reglementare pe etape a procesului: de la intentarea acestuia până la executarea hotărârii. Prevederile generice ale Codului de procedură civilă, suplimentate de cele din Legea contenciosului administrativ, nu constituie un algoritm special la soluționarea lor, ceea ce le fac să dețină un rol facultativ pentru această categorie de pricini.

Particularitățile reglementării juridice ale încuviințării examenului psihiatric sau spitalizării în staționarul de psihiatrie trebuie reflectate (întărite) într-o serie de instituții de drept material și procedural, precum: competența materială și jurisdicțională a instanțelor judecătorești chemate să soluționeze aceste pricini, concretizarea listei și statutului reclamanților pe marginea acestor cauze, probele judiciare, locul și ordinea cercetării acestor pricini, modul de contestare a acestor pricini, lista persoanelor interesate, investite cu drept de atac a hotărârii judecătorești. Generic vorbind, aceste persoane ar trebui să reprezinte staționarul psihiatric, medicul psihiatru fiind prioritar, inițiatorii procesului ju-

diciar, rudele suferindului susceptibil de a fi supus forțat examenului psihiatric sau spitalizării în staționarul de psihiatrie, alte persoane ce au intervenit cu cerere despre încuviințarea examenului psihiatric sau spitalizării în staționarul de psihiatrie, însuși individul suferind.

Concluzionăm, deci, că legislatorul trebuie să investească această categorie de pricini cu necesitatea prezenței obligatorii a procurorului. Or, aceste pricini au o importanță deosebită pentru realizarea prevederilor constituționale referitoare la garanțarea etatică și judiciară a drepturilor la viață, la respectul demnității persoanei, la protecția sănătății ei, la inviolabilitate personală, la libera circulație, la libera stabilire a domiciliului și a reședinței. Participarea procurorului pe marginea acestor pricini reprezintă o garanție în plus, menită să anihileze utilizarea măsurilor de constrângere în discuție în alte scopuri decât cele medicale, să preîntâmpine cauzarea de prejudicii sănătății, demnității umane și drepturilor persoanei, precum și prestigiului internațional al statului.

Importantă e reflectarea certă, clară și exhaustivă în legislație a condițiilor la cumularea cărora instanța de judecată ar fi în drept să supună persoana examenului psihiatric sau spitalizării în staționarul de psihiatrie.

Trebuie reținut faptul că hotărârea judecătorească privind încuviințarea forțată a spitalizării într-un staționar de psihiatrie are un caracter temporar. Or, acest fapt este prevăzut de însăși litera legii. Astfel, în conformitate cu prevederile art. 35 din Legea privind sănătatea mentală, se statuează că spitalizarea în staționarul de psihiatrie fără liberul consimțământ va dura numai în perioada de menținere a temeiurilor în care a fost efectuată. Persoana spitalizată în staționarul de psihiatrie fără liberul ei consimțământ va fi examinată cel puțin o dată în lună de comisia de medici psihiatri a staționarului, pentru a se decide asupra prelungirii spitalizării. La expirarea a 6 luni de la data spitalizării persoanei în staționarul de psihiatrie, fără liberul ei consimțământ, administrația acestuia trimite avizul întocmit de comisia de medici psihiatri privind necesitatea prelungirii spitalizării către instanța judecătorească în a cărei rază se află staționarul. Judecătorul poate să hotărască asupra prelungirii spitalizării în conformitate cu art. 32-34 din Legea privind sănătatea mentală. Hotărârea privind prelungirea spitalizării se adoptă de către judecător în fiecare an.

La scurgerea termenelor prevăzute de Legea privind sănătatea mentală, pentru acțiunea hotărârii

judecătorești și în lipsa avizului medical respectiv, persoana plasată forțat în staționarul de psihiatrie trebuie externată. Persoana e susceptibilă externării și în cazul în care instanța de judecată hotărăște în sensul respingerii cererii de spitalizare forțată sau de prelungire a termenului acesteia.

Norma alin. (3) al art. 35 din Legea privind sănătatea mentală arată că pricinile privind încuviințarea forțată a examenului psihiatric sau spitalizării persoanei suferinde de patologii psihiatrice grave nu constituie o listă exhaustivă, fapt semnificând că, în conformitate cu reglementările numite ale Legii privind sănătatea mentală, cuprinsul cauzelor susceptibile de a fi incluse în lista dată poate fi extins. Putem face referire la exemplul prelungirii termenului de spitalizare în condiții de lipsă a consimțământului persoanei (alin. (3) al art. 35 din Legea privind sănătatea mentală). Faptul că un atare proces are o existență individuală nu poate fi contestat. Importantă, însă, e circumstanța în care Codul de Procedură Civilă al Republicii Moldova, Legea contenciosului administrativ și Legea privind sănătatea mentală nu reglementează o anumită ordine procesuală a cercetării unei asemenea categorii de pricini. La fel de neclar e și faptul dacă, în limitele acestei proceduri, participă sau nu staționarul de psihiatrie, persoana vizată în cerere, reprezentantul său legal, alte persoane interesate. Nu este identificat locul (sediul) cercetării cauzei (încăperea instanței de judecată sau staționarul de psihiatrie), modul de contestare a hotărârii despre prelungirea termenului de spitalizare în condiții non-volitive etc. Din cuprinsul legii e deductibil faptul că o asemenea categorie de pricini este examinată și analizată de judecător în mod unipersonal și doar în baza unei singure probe – avizul comisiei de medici psihiatri vizând necesitatea prelungirii termenului de spitalizare a persoanei. În rezultat, hotărârea instanței de judecată privind prelungirea termenului de spitalizare este emisă exclusiv în baza unui document – avizul medical. Pe cale de consecință, multe din principiile dreptului procesual-civil sunt inoperabile pentru pricinile date, cum ar fi principiile precum publicitatea procesului judiciar, oralitatea dezbaterilor judiciare, disponibilitatea în drepturile procesuale etc. Or, situația în cauză este într-o contradicție fundamentală cu esența unei justiții democratice.

De altfel, la moment nu există o prevedere legală care ar specifica expres că prelungirea termenului de spitalizare pe baze non-volitive se realizează de către instanța judecătorească pe baza unui nou proces judiciar sau în limitele celui preexistent, hotărârea fiind emisă în temeiul procedurii privind în-

cuviințarea spitalizării forțate a persoanei. Din cele evidențiate, trebuie să deducem că pricinile referitoare la prelungirea termenului de spitalizare pe baze non-volitive se deosebesc sub multe aspecte față de cauzele privind încuviințarea spitalizării forțate, fapt pentru care cercetarea și soluționarea lor trebuie să fie reglementate detaliat.

Bibliografie

- ¹ Жариков А. Н. Психиатрия. М.: Изд-во «Медицина», 1989, с.259
- ² Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 1995, № 34.
- ³ Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2005, № 172 -175.
- ⁴ Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2005, № 176 -181.
- ⁵ Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2000, № 144 -145.
- ⁶ Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 1995, № 44 - 46/310.
- ⁷ Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2007, № 127 - 130.
- ⁸ Pentru detalii a se vedea: Îndrumar legislativ și normativ în acordarea serviciilor de sănătate mintală. Ministerul Sanații al Republicii Moldova, Chișinău, 2011.
- ⁹ Curtea Supremă de Justiție. Culegere de hotărâri explicative (octombrie 2003 – decembrie 2005). Chișinău, Cartier, 2006, p. 259 – 256.
- ¹⁰ См.: Гражданский процесс: Учебник для вузов / Под ред. Ю.К. Осипова, М., 1996. с. 134 (автор главы XI – Ю.К. Осипов); Проект ГПК РФ., М., 1997, с. 160 – 161., Викут М. А. Судебный контроль за госпитализацией граждан в психиатрический стационар// Вестник СГАП, 1999, №1 (16), С.20.
- ¹¹ См.: Мурадян Э. М. Судебное право (в контексте трех процессуальных кодексов), М., 2003, с. 85.
- ¹² См. Осокина Г. Судебное рассмотрение дел, связанных с применением Закона о психиатрической помощи.// Российская юстиция, 1994, № 8, с. 24-25; Осокина Г. Л. Проблемы судебной защиты прав и свобод граждан по делам о принудительной госпитализации в стационарные учреждения здравоохранения // Вестник СГАП, 1999, № 1 (16), с. 14., Гражданский Процесс: Учебник для вузов // Под ред. Ю.К. Осипова. М., 1996, с. 318-319 (автор глав XX – В.П. Воложанин); Тихомирова Ю.В. Производство по делам о принудительной госпитализации граждан в психиатрический стационар и принудительном психиатрическом освидетельствовании. Автореф. дисерт. кандидата юридических наук, М., 2004. с. 8.
- ¹³ Monitorul Oficial, 2000, № 57-58.

CRITERIILE DE CALIFICARE A CLAUZELOR ABUZIVE

Dorin Cimil,
doctor în drept, conf. univ.,
Catedra drept civil, USM

Tot mai frecvent se întâlnesc, în practica contractuală și judiciară, condiții contractuale prielnice din punct de vedere al efectului economic pentru o parte a contractului, dar absolut discriminatorii, din același punct de vedere, față de altă parte contractantă. Condițiile (clauzele) contractuale abuzive, numite astfel în alin. (3) al art. 4 din *Legea privind protecția consumatorilor* reprezintă „o clauză contractuală care nu a fost negociată individual cu consumatorul se consideră abuzivă dacă aceasta creează, contrar cerințelor buneii-credințe, prin ea însăși sau împreună cu alte prevederi din contract, în detrimentul consumatorului, un dezechilibru semnificativ între drepturile și obligațiile părților” și necesită o analiză prin prisma criteriilor calificative, elucidate de prezenta lege, dar și de prevederile alin.(1) art.5 al *Legii privind clauzele abuzive în contractele încheiate cu consumatorii*, care comportă o redacție asemănătoare celei din legea indicată mai sus: „O clauză contractuală nefiind negociată în mod individual cu consumatorul este abuzivă în cazul în care creează, contrar cerințelor de bună-credință, prin ea însăși sau împreună cu alte prevederi din contract, în detrimentul consumatorului, un dezechilibru semnificativ între drepturile și obligațiile părților care decurg din contract”.

La fel urmează a fi calificată drept abuzivă, prin prisma Legii nr. 256, și prevederea art.5 (g) al Legii concurenței nr.183 din 11.07.2011: „condiționarea încheierii contractelor de acceptare de către parteneri a unor prestații suplimentare, care, prin natura lor sau în conformitate cu uzanțele comerciale, nu au legătură cu obiectul acestor contracte”.

Din startul cercetării, trebuie de menționat că legislația adaptată a Republicii Moldova corespunde prevederilor *Directivei Consiliului Comunităților Europene 93/13/CEE din 5 aprilie 1993 privind clauzele abuzive în contractele încheiate cu consumatorii*, pu-

blicată în *Jurnalul Oficial al Uniunii Europene (JOCE)* nr. L 95 din 21 aprilie 1993.

Directiva nominalizată conține noțiunea de „**unfair terms**”, care poate fi tradusă drept „**clauze nedrepte**” sau mai poate fi acceptată și soluția de „**clauze abuzive**”. Însă trebuie să ținem cont de faptul că art. 716 al Codului civil stabilește regimul juridic al „**clauzei inechitabile**”, care reprezintă clauza care „... prejudiciază disproporționat, contrar principiilor buneii-credințe, cealaltă parte a contractului”.

Caracterul inechitabil al clauzelor contractuale standard¹ se prezumă în caz de dubiu, dacă o prevedere:

- a) nu este compatibilă cu principiile de bază (esențiale) ale reglementărilor de la care derogă;
- b) limitează drepturile sau obligațiile esențiale, care rezultă din natura contractului, de o manieră care periclitează scopul contractului;
- c) nu este clară.

Jurisprudența franceză, ținând cont de practica comercială prestabilită în domeniul comerțului, a calificat drept abuzive clauzele având drept obiect sau efect constatarea adeziunii neprofesionistului sau consumatorului la clauze care nu figurează pe înscrisul semnat sau care nu apar cu claritate în scrierea aparentă. Clauzele abuzive sunt o simplă varietate a clauzelor ilicite: calificarea este obiectivă și nu presupune nici măcar să se poarte o judecată de valoare asupra comportamentului stipulantului; nu ne mai aflăm într-o problemă a răspunderii civile. Răspunderea civilă a fost preferată teoriei abuzului de drept.²

Sarcina doctrinei naționale constă în aprecierea analitică a criteriilor de determinare și calificare ale clauzelor abuzive și stabilirea mecanismului de protecție juridică contra acestora, inclusiv repararea prejudiciilor cauzate ca urmare a utilizării efectului acestor clauze.

În cuprinsul termenului „clauză abuzivă” persistă valența formativă de **abuz**, de aceea este important de stabilit în ce sens este utilizat acest termen. Abuzul de drept, în sens juridico-civil, reprezintă utilizarea drepturilor subiective ale unui subiect în detrimentul altei persoane, cu scopul cauzării acestuia unui prejudiciu, cu sau fără intenție.

Dar abuzul în contextul „clauzei abuzive” nu are aceeași repercusiune juridică ca și abuzul în exercitarea drepturilor subiective, mai degrabă poate fi

vorba de realizarea unui interes de către partea ce le-a introdus în contract, fără a ține cont de interesul contragentului/consumatorului și al situației lui obiectiv mai defavorizate.

Art. 9 al Codului civil, care proclamă că „*Persoanele fizice și juridice participante la raporturile juridice civile trebuie să își exercite drepturile și să-și execute obligațiile cu bună-credință, în acord cu legea, cu contractul, cu ordinea publică și cu bunele moravuri. Buna-credință se prezumă până la proba contrară*”, nu conține o prevedere legală, conform căreia conduita cu rea-credință în exercitarea drepturilor și executarea obligațiilor reprezintă un abuz de drept. Buna-credință, de rând cu abuzul de drept, sunt construcții juridice ce marchează limitele de exercitare a drepturilor civile³ și sunt recunoscute în această postură atât de sistemele de drept continental, cât și de cel comun, având efecte juridice diferite. Aplicarea construcției de conduită de rea-credință la includerea clauzelor abuzive în contract permite, într-un final, lichidarea juridică a consecințelor juridice prin excluderea acestora din contract pe calea stabilirii nulității lor, norma prevăzută de art.4 alin.(1) al *Legii privind clauzele abuzive în contractele încheiate cu consumatorii* - „*Se interzice comercianților să includă clauze abuzive în contractele încheiate cu consumatorii. Orice clauză abuzivă introdusă în astfel de contracte este considerată nulă din momentul încheierii lor*”. Calificarea comportamentului abuziv în sfera raporturilor contractuale este controversată, bazată pe calificarea delictuală, unde se sancționează abuzul în comportamentul cocontractantului față de partener, indiferent de utilitatea prestației reciproce, prestate sau neprestate. Calificarea contractuală a abuzului se bazează pe prejudiciere efectivă, rezultată din neexecutarea obligațiilor contractuale, pe demonstrarea unei pagube materiale susceptibile de despăgubire. Ținând cont de concluziile prof. L. Pop, expuse în cadrul analizei clauzelor abuzive în alte contracte decât cele încheiate între comercianți și consumatori, „...principiul conform căruia în materie contractuală trebuie să se dea satisfacție, începând cu încheierea contractelor și continuând cu executarea lor, exigențelor bunei-credințe. Astfel, abuzul de putere economică de care se face vinovată o parte contractantă, exploatarea stării de nevoie, a lipsei de experiență ori de cunoștințe într-un anumit domeniu contractual ale celeilalte părți constituie premise ale declanșării prezumției simple de rea-credință”⁴.

Prima idee de analiză a acestor clauze reprezintă diapazonul lor, și anume: **Clauză contractuală care nu a fost negociată individual cu consumatorul.**

Această mențiune legală vine să ne indice că punctul determinant de apreciere juridică a clauzelor abuzive reprezintă faptul nenegocierii individuale cu consumatorul, care devine parte contractantă prin adeziune la contractul ce conține clauza abuzivă respectivă. Situația în care clauza contractuală a fost negociată individual cu consumatorul, dar conține celelalte criterii calificative, cum ar fi **contrarietatea cerințelor de bună-credință și dezechilibrul semnificativ între drepturile și obligațiile părților care decurg din contract**, apare problema dacă exclude acest fapt caracterul abuziv al clauzei.

Includerea clauzei nenegociate în contractele cu consumatorii se realizează prin acțiunile doar ale unei singure părți, numite parte puternică a contractului, care, mizând pe situația că partea slabă a contractului și-a exprimat deja voința în privința încheierii contractului, însă condiția (condițiile) abuzive se regăsesc în contract în virtutea insuficienței cunoștințelor speciale ale consumatorului în materia respectivă, adică a raționalității limitate sau în virtutea faptului că partea care a propus proiectul contractului refuză să-l semneze în alte condiții decât cele redactate de ofertant. În aceste condiții, partea care a acceptat prin adeziune condițiile abuzive respective nu putea să obțină, în general sau foarte anevoios, un anumit rezultat juridic fără încheierea contractului respectiv.

Persistă situații la etapa încheierii contractului în care partea contractului, în virtutea unor pricini obiective, înțelege rău sau nu înțelege deloc condițiile contractului ce sunt propuse a fi semnate. În acest caz, avem de a face cu fenomenul disproporției informaționale sau asimetriei informaționale. Partea opusă profită de această situație obiectivă pentru a obține facilități unilaterale. Literatura de specialitate nominalizează acest fenomen juridic ca „**rea-credință subiectivă**”.

Dar să nu excludem situațiile, la fel de frecvente în practica contractuală, când partea contractantă în condiții legale poate determina unilateral condițiile contractului. Astfel de fenomene sunt cunoscute ca disproporții contractuale sau putere contractuală inegală, care generează calificativele de parte slabă și parte puternică a contractului. Partea puternică la fel profită de aceasta situație de disproporționalitate pentru a obține facilități de ordin economico-juridice unilaterale. Literatura de specialitate nominalizează acest fenomen juridic ca „**rea-credință obiectivă**”. Astfel, în dreptul contractual acțiunile de comportament cu rea-credință în cadrul încheierii sau executării contractului urmează a fi înțelese prin utilizarea de către una dintre

părți a fenomenului disproporției informaționale sau contractuale pentru a obține facilități unilaterale de ordin economico-juridice.

Pentru suplینirea vacuumului legal în privința prezumțiilor de „**rea-credință subiectivă**” și „**rea-credință obiectivă**” în raporturile de consum, legislatorul național a stabilit reglementări uniforme, numite practici comerciale incorecte. O practică comercială este incorectă, dacă:

- este contrară cerințelor diligenței profesionale;
- denaturează sau este susceptibilă să denatureze, în mod esențial, comportamentul economic al consumatorului mediu la care ajunge sau căruia i se adresează ori al membrului mediu al unui grup, în cazul când o practică comercială este adresată unui anumit grup de consumatori.

Practicile comerciale care pot denatura, în mod esențial, comportamentul economic al unui anumit grup vulnerabil de consumatori, clar identificabil, trebuie evaluate din perspectiva membrului mediu al grupului. Grupul de consumatori este cu precădere vulnerabil la respectiva practică sau la produsul la care aceasta se referă din motive de infirmitate mintală sau fizică, de vârstă sau de credulitate, comportamentul economic al acestuia putând fi, în mod rezonabil, prevăzut de comerciant. Această prevedere nu aduce atingere practicilor publicitare obișnuite și legitime ce constau în declarații exagerate sau declarații ce nu sunt destinate a fi luate ca atare.

De asemenea, o practică comercială este considerată ca fiind o misiune înșelătoare în sensul legii sau persistă fenomenul de „**rea-credință subiectivă**” în cazul în care un comerciant ascunde o informație esențială sau o oferă într-un mod neclar, neinteligibil, ambiguu sau în contratimp, ori nu își declară intenția comercială adevărată, în cazul în care aceasta nu rezultă deja din context și când, în orice situație, consumatorul mediu este determinat sau poate fi determinat să ia o decizie de tranzacționare pe care altfel nu ar fi luat-o, și respectiv, „**rea-credință obiectivă**”.

Este evident că, condițiile abuzive pot fi incluse atât în contractele cu participarea consumatorilor, cât și în contractele între comercianți nu numai în cazul dacă clauză contractuală nu a fost negociată individual. De aceea, mai corect ar fi să examinăm faptul nenegocierii inițiale doar în calitate de precondiție pentru atestarea abuzivității clauzei.

Directiva Consiliului Comunităților Europene 93/13/CEE din 5 aprilie 1993 examinează condițiile contractuale care nu au fost negociate individual cu consumatorul în calitate de condiții suspecte și

propune testarea lor suplimentară cu **cerințele de bună-credință și ale dezechilibrului semnificativ**.

Legislația națională permite verificarea condițiilor contractuale la capitolul **cerințelor de bună-credință** prin exercitarea drepturilor și obligațiilor civile stabilite de art.9 Cod civil: „*Persoanele fizice și juridice participante la raporturile juridice civile trebuie să își exercite drepturile și să își execute obligațiile cu bună-credință, în acord cu legea, cu contractul, cu ordinea publică și cu bunele moravuri. Buna-credință se prezumă până la proba contrară*”.

La fel, prevederi speciale în domeniul dreptului contractelor persistă și în art.512 Cod civil: „*Debitorul și creditorul trebuie să se comporte cu bună-credință și diligență la momentul nașterii, pe durata existenței, la momentul executării și stingerii obligației. Este nulă clauza prin care se derogă de la prevederile de mai sus*”, precum și în cadrul reglementărilor clauzelor contractuale standard art.716 Cod civil, dar și art.725 Cod civil, care prevăd că „*Contractul trebuie interpretat pe principiile bune-credințe*”.

La capitolul existenței unei norme speciale ce ar determina **dezechilibrul semnificativ** în raporturile contractuale, legislația națională nu ne oferă nici o soluție expresă, decât deducerea acestuia din prevederea citată a „**clauzei inechitabile**” stabilită de norma art.716 din Codul civil „...*prejudiciază disproporționat, contrar principiilor bune-credințe, cealaltă parte a contractului*”.

Într-adevăr, înțelegerea categoriei de **dezechilibrul semnificativ între drepturile și obligațiile părților care decurg din contract** nu urmează a fi efectuată prin prisma categoriei de bună-credință. Dezechilibrul contractual, fie el semnificativ sau nesemnificativ, nu poate fi ca atare de bună sau rea-credință. Numai conduita umană în raporturile contractuale poate duce la apariția unui atare dezechilibru și, deci, putem aprecia numai acțiunile umane în calitate de factor predispozant și independent la soluționarea problemei caracterului nedrept sau abuziv al clauzei. Însă, această poziție asupra definitivării caracterului abuziv al clauzei nu este întotdeauna susținută de doctrină. În acest sens, prof. I. Turcu, făcând trimitere la prevederile art. 1134 alin. (3) al Codului civil francez și art.1170 NCC român, menționează că „*calificarea drept abuzivă se raportează la clauze, și nu la persoana contractantului și comportamentul acestuia*”⁵. Practica contractuală și judiciară atestă cazuri în care, pentru a depăși unele bariere legale, părțile contractante creează conștient un dezechilibru, care permite depășirea acestor impedimente. În acest caz, este nevoie ca instanțele de judecată să reacționeze

prompt și să lichideze **dezechilibrul semnificativ** sau, apreciind conduita de bună-credință a părților la includerea acestor clauze în contract, să refuze apărarea drepturilor și intereselor părții defavorizate pe criteriul buneii-credințe. Situația juridică indicată este în mod diferit „jucată” atât în doctrină, cât și în jurisprudență. Spre exemplu, prof. Foghelson⁶ susține că, în cazul în care persistă **dezechilibrul semnificativ** prin conduita de bună-credință a părților la includerea acestor clauze în contract, acest dezechilibru, deși prejudiciază disproporționat cealaltă parte a contractului, instanțele de judecată nu urmează să intervină în acest caz pe motivul buneii-credințe a conduitei părților și nu a caracterului abuziv ca atare al clauzelor contractuale. Cazuri similare sunt atestate și de jurisprudența națională, unde instanțele de judecată protejează interesele consumatorului, chiar dacă acesta, în mod conștient, acționând cu bună-credință, a inclus în contractul de împrumut o clauză de majorare a dobânzii contractuale, care creează un dezechilibru semnificativ între drepturile și obligațiile părților care decurg din contract, și anume sporirea sarcinii de plată a dobânzii, condiționată de faptul concedierii sale din organizația de microfinanțare.

La data de 28 februarie 2008, Donici Natalia, în calitate de împrumutată, și ÎM OMF „Microinvest” SRL, în calitate de împrumutător, au încheiat contractul de împrumut ipotecar nr. CSS-A-06.33. Astfel, în temeiul acestuia, ÎM OMF „Microinvest” SRL i-a oferit lui Donici Natalia un împrumut în valoare de 300.000 lei pentru procurarea unui apartament. Ultima s-a obligat față de împrumutător la rambursarea, în termen de 2 ani, a sumei împrumutului și a dobânzii aferente. A fost stabilită o rată flotantă a dobânzii în mărime de 11% anual, iar prin pct. 2.3.2 din contract, ÎM OMF „Microinvest” SRL și-a rezervat dreptul unilateral de a majora sau micșora nivelul dobânzii contractuale. Ulterior, la scurgerea abia a 4 luni de la încheierea contractului de împrumut, prin scrisoare, ÎM OMF „Microinvest” SRL o informa pe Donici Natalia că rata dobânzii contractuale a fost modificată, fiind majorată până la nivelul de 22,3% anual. Astfel, pârâta ÎM OMF „Microinvest” SRL i-a impus lui Donici Natalia plata unei dobânzi de două ori mai mare decât cea stabilită inițial. Respectiv, achitarea de către reclamantă a plăților lunare pentru dobânda la împrumut a devenit extrem de oneroasă, depășind orice limită de relație rezonabilă cu rata de refinanțare a Băncii Naționale a Moldovei, aplicată la creditele pe termen lung.

Evidențiem că nivelul de 10,5% al ratei de refinanțare a BNM a fost păstrat până la data de 10.02.2009, când a fost redus până la 10%, scăzând continuu pe

parcursul unui an până la 5%. Or, în cazul celor 22,3% aplicate unilateral de către ÎM OMF „Microinvest” SRL cu titlu de dobândă la executarea contractului de împrumut CSS-A-06.33, e de constatat că respectiva mărime financiară excede cel puțin cu 11,8% și cel mult cu 17,3% rata de bază a BNM, înregistrată în intervalul 01.07.2008 – 20.07.2011. Se rezumă în a spune că se stabilește o rată flotantă cu mărime de 22,3%, cu dreptul unilateral al ÎM OMF „Microinvest” SRL de a o modifica, lipsind astfel contractul de clauze ce ar descrie însuși caracterul variabil al dobânzii contractuale. Considerăm că cele expuse condiționează faptul că, atât la momentul încheierii, cât și pe parcursul executării contractului, fluctuațiile ratei de refinanțare (de bază) a BNM dețineau potențialul de a genera și au generat pentru ÎM OMF „Microinvest” SRL un beneficiu disproporționat în raport cu reclamanta Donici Natalia. Sintetizând juridic cele sus-menționate, e de reținut că situația descrisă se include perfect în reglementările alin. (1) și (2) ale art. 716 din Codul civil, ce statuează că o clauză contractuală, precum cea din pct. 2.3.1, este lipsită de efecte juridice, dacă prin neclaritatea ei vine să prejudicieze disproporționat drepturile și interesele celeilalte părți a contractului⁷.

În conformitate cu prevederile Directivei 93/13/CEE, criteriile **dezechilibrului semnificativ și cerințelor de bună-credință** urmează a fi analizate separat una de alta, prima - în calitate de criteriu de calificare „material”, iar cea de-a doua - „procedural”, deoarece:

- se creează un **dezechilibru semnificativ** între drepturile și obligațiile părților în detrimentul unei părți contractuale (criteriu material);
- sunt incluse în contract în rezultatul conduitei de rea-credință a părții care a elaborat condițiile contractuale și a propus includerea lor în conținutul contractului (criteriu procedural).

Dezechilibrul semnificativ poate fi conceput sub aspect moral sau economic. Criteriile dezechilibrului se confruntă cu dificultatea determinării obiectelor supuse comparației sau măsurii acestor obiecte. Doctrina⁸ evidențiază doar câteva criterii subordonate, cum ar fi:

- permiterea stăpânirii unilaterale și discreționară a evoluției contractului;
- oferirea unui avantaj fără contrapartidă;
- repartizarea inegală a riscurilor economice;
- derogarea unor dispoziții, chiar și supletive, ale dreptului comun, dacă aceste dispoziții contribuie la realizarea echilibrului ideal.

Revenind la ideea expusă mai sus, în general în materia dreptului contractual, orice condiție con-

tractuală, indiferent de faptul dacă a fost sau nu negociată cu consumatorul sau cu un alt comerciant, urmează să fie testată pe criteriile „materiale” și „procedurale”. Această idee este generată de prevederile Directivei 93/13/CEE, care are scopul de „... apropiere a actelor cu putere de lege și actelor administrative ale statelor membre privind clauzele abuzive în contractele încheiate între un vânzător sau furnizor și un consumator”, și având în calitate de criteriu de calificare indispensabil „nenegocierea individuală a clauzelor cu consumatorul”.

Dar ce se poate întâmpla cu multitudinea de contracte în care una dintre părți nu are calitate juridică de consumator? În sensul Directivei, „consumator” înseamnă orice persoană fizică ce, în cadrul contractelor reglementate de prezenta directivă, acționează în scopuri care se află în afara activității sale profesionale. Legea specială națională conține noțiunea implicită a consumatorului, cu derogări de la normele uniformizate ale Directivei, în sensul specificării inutile a acțiunilor persoanei ce pretinde a îmbrăca haina juridică de consumator și, pe lângă activitatea profesională, o mai include și pe cea de întreprinzător: „consumator” - orice persoană fizică ce intenționează să comande sau să procure, ori care comandă, procură sau folosește produse, servicii pentru necesități nelegate de activitatea de întreprinzător sau profesională. Neajunsul principal al statutului de consumator, acordat de legea națională, reprezintă neluarea în calcul a concepției consumatorului final, concepție care a anticipat atât legislația europeană uniformă în domeniu, cât și cea națională. Prof. Serstobitov a punctat în lucrarea sa acest concept, în accepțiunea că propusa categorie juridică de consumator prezintă o valoare numai în raport cu categoria de „comerciant”, iar aceasta înseamnă că poate fi vorba anume de consumator personal (final), care are ca și scop scoaterea mărfurilor din sfera economiei și aducerea lor în sfera consumului personal⁹. Un exemplu elocvent al practicii judiciare, unde se apreciază faptul contestării calității de consumator al reclamantului, din motiv că ultimul nu poate demonstra finalitatea consumului mărfii, dat fiind că a folosit-o în calitate de piesă de schimb pentru automobilul cu care presta servicii comerciale de transport de pasageri.

La 11 septembrie 2009, reclamantul Duca Vladimir a depus cererea de chemare în judecată împotriva societății cu răspundere limitată „Agropiese TGR Grup”, prin care solicită restituirea contravalorii produsului procurat defectuos în sumă de 1.395 MDL. În motivarea cererii, reclamantul a indicat că, la data de 20 noiembrie 2007, a procurat un acumulator de marca

„Combat” tip clasă 2417K5, seria 4387A3 de la societatea cu răspundere limitată „Agropiese TGR Grup” și la procurare, în urma verificării de către vânzător pentru produsul procurat i-a fost eliberată o garanție pe un termen de 2 ani. Ulterior, acumulatorul a fost instalat la microbuzul de model „MercedesSprinter CD1 211” cu n/î CLS 934, care-i aparține cu drept de proprietate. La data de 29 mai 2008, în cadrul verificării acumulatorului de către specialistul societății cu răspundere limitată „Agropiese TGR Grup”, Zolotnicov, s-a stabilit conformitatea acestuia cu toți parametrii necesari, inclusiv completarea electrică a microbuzului.

În luna decembrie 2008, la o ulterioară solicitare de verificare a stării acumulatorului, reclamantul a primit refuz de la pârât pe motiv că a expirat termenul de garanție de 6 luni, la fel a primit refuz și la efectuarea unei expertize a acestuia.

La data de 11 iulie 2009, microbuzul de model „Mercedes Sprinter CDI 211”, cu n/î CLS 934, a fost supus unui control tehnic în urma căruia s-a constatat că aparatul electric al automobilului este funcțional, iar acumulatorul nu mai poate fi utilizat. La data de 28 iulie 2009, reclamantul s-a adresat cu o plângere la administrația societății cu răspundere limitată „Agropiese TGR Grup” cu privire la înlocuirea acumulatorului, la care a primit răspunsul nr.534, la data de 31 iulie 2009, **în care este indicat că el a folosit acumulatorul în scopuri profesionale și nu îndeplinește calitatea de consumator**. Reclamantul a solicitat recuperarea contravalorii bunului în mărime de 1395 lei MD și a mai depus o cerere prin care a mai solicitat suplimentar încasarea de la pârât a unui prejudiciu moral în mărime de 5000 lei MD. Prin hotărârea Judecătoria Botonica, municipiul Chișinău, din 16 martie 2010, acțiunea a fost respinsă ca neîntemeiată. A fost încasat de la Duca Vladimir în beneficiul societății cu răspundere limitată „Agropiese TGR Grup” suma de 350 lei, achitată pentru efectuarea expertizei.

Prin decizia Curții de Apel Chișinău din 10 iunie 2010, a fost respins apelul lui Duca Vladimir și menținută hotărârea Judecătoria Botonica, municipiul Chișinău, din 16 martie 2011, prin care acțiunea a fost respinsă ca neîntemeiată. Prin decizia Curții Supreme de Justiție din 23 decembrie 2010, recursul înaintat de către Duca Vladimir a fost declarat inadmisibil¹⁰.

Problema calității juridice a consumatorului a fost obiectul de cercetare științifică în doctrina națională¹¹, stabilindu-se patru elemente de identificare a statutului juridic al consumatorului, fără a se pronunța asupra elementului de consum final, care este unul definitoriu în acest caz. În lucrările menționate, deși sunt expuse mai multe variante de apreciere juridică a consumatorului, inclusiv

cel economic de finalizare a circuitului mărfurilor prin consum, totuși nu s-a răspuns, de exemplu, la întrebarea dacă are sau nu calitate de consumator deponentul în cadrul unui contract de depozit bancar. Sau, cu alte cuvinte, afectează calitatea de consumator faptul că deponentul specificat obține profit, ca urmare a realizării contractului cu banca comercială, iar acest profit, în formă de dobândă, nu întotdeauna este supus consumului direct și final?

Legislația civilă omite să stabilească un regim de testare pe criteriile **dezechilibrului semnificativ și cerințelor de bună-credință** în cazul în care aceste raporturi contractuale nu vor cădea sub incidența regimului juridic de clauze contractuale standard, care, la fel, prevede o asemenea testare. Un număr semnificativ de contracte negociabile și comerciale vor fi scutite de testatoarea filtrului, prestabilit pentru contractele de adeziune și/sau cu participarea consumatorului, fapt ce înseamnă că instanțele de judecată nu le vor verifica în mod obligatoriu la capitolul **dezechilibrului și bunei-credințe**, bazându-se pe principiul libertății contractuale. Optica juridică a libertății contractuale trebuie focusată în direcția „echitații contractuale (justice contractuelle), partea slabă a contractului trebuie să fie mai puternic protejată, cocontractanții urmează într-o măsură sporită să respecte interesele reciproce, iar noțiunea contractului urmează a fi revăzută la nivel legal în calitate de raport juridic cu obligații de cooperare, solidaritate și onestitate”¹².

Legislația națională, de altfel ca și prevederile uniforme ale Directivei 93/13/CEE, stabilește reguli ce exclud verificarea unor clauze la capitolul **dezechilibrului și bunei-credințe**, anume: „Aprecieria caracterului abuziv al clauzelor nu privește nici definierea obiectului contractului, nici caracterul adecvat al prețului sau remunerației, pe de o parte, față de serviciile sau de bunurile furnizate în schimbul acestora, pe de alta parte - în măsura în care aceste clauze sunt exprimate în mod clar și inteligibil”.

Pentru calificarea clauzelor abuzive, unele jurisdicții stabilesc în legislație două categorii de liste de clauze cu regimuri diferite, și anume lista **neagră a clauzelor abuzive**, care conține enumerarea clauzelor care sunt nule din startul inserării lor în contract, fără aplicarea unor proceduri juridice. Lista **gri a clauzelor abuzive** la fel se stabilește prin metoda enumerării pozitive a acestora, dar, spre deosebire de lista **neagră**, aceste clauze nu sunt nule din start, ci pentru recunoașterea nulității lor sunt necesare aplicarea procedurilor judiciare (constatarea nulității, modificarea conținutului acestor condiții sau modificarea contractului).

Legislația națională n-a mers pe calea creării a nici unei liste de condiții abuzive prin spiritul lor, dar a instituit, prin art.10 (1) al *Legii privind protecția consumatorilor* un mecanism numit **practici comerciale incorecte**. Acest mecanism vine de la instituționalizarea în Lege a noțiunii de **practici comerciale**: (practici ale comercianților în relația cu consumatorii) – orice acțiune, omisiune, comportament, declarație sau comunicare comercială, inclusiv publicitate și comercializare, efectuate de un comerciant în strânsă legătură cu promovarea, vânzarea sau furnizarea unui produs consumatorilor. Analiza practicilor comerciale, stabilite de lege ca și incorecte, permite să constatăm că ele conțin o categorie de clauze contractuale, care ar putea fi considerate abuzive în temeiul criteriilor de calificare enunțate mai sus, de exemplu:

- a) afirmarea de către comerciant că este parte semnatară a unui cod de conduită, în cazul în care nu este;
- b) afișarea unui certificat, a unei mărci de calitate sau a unui echivalent, fără a fi obținută autorizația necesară;
- c) afirmarea că un cod de conduită a primit aprobarea unei entități publice sau a unei alte entități, în cazul în care aprobarea nu a fost primită;
- d) afirmarea că un comerciant, inclusiv practicile sale comerciale, sau un produs al său a fost agreat, aprobat ori autorizat de o entitate publică sau privată, fără un temei real sau fără a îndeplini condițiile necesare pentru agrearea, aprobarea sau autorizarea obținută;
- e) lansarea unei invitații de a cumpăra produse la un anumit preț în cazul în care comerciantul nu dezvăluie în invitație existența unor motive rezonabile în a căror bază ar aprecia că nu va putea să furnizeze, el însuși sau prin intermediul altui comerciant, acele produse sau produse similare la același preț, pentru o perioadă și într-o cantitate rezonabilă, avându-se în vedere produsul, amplexarea publicității și prețul oferit;
- f) lansarea de către comerciant a unei invitații de a cumpăra produse la un anumit preț, în scopul promovării unui produs similar, pentru a recurge ulterior la una din următoarele acțiuni: să refuze prezentarea produsului ce a făcut obiectul publicității; să refuze preluarea comenzii privind respectivul produs sau livrarea lui într-un termen rezonabil; să prezinte un eșantion cu defecte;
- g) afirmarea falsă că un produs va fi disponibil doar pentru o perioadă foarte limitată de timp sau că va fi disponibil doar în anumite condiții, pentru o perioadă foarte limitată, în scopul obținerii unei decizii imediate și lipsirii consumatorilor de alte posibili-

- tăți sau de un termen suficient pentru a putea face o alegere în cunoștință de cauză;
- h) angajamentul comerciantului de a furniza un serviciu postvânzare către consumatori, fără a-i informa în mod clar pe aceștia, înainte de angajarea lor în tranzacție, referitor la limba în care furnizează serviciul, în situația în care, înaintea încheierii tranzacției, comerciantul a comunicat cu consumatorul în altă limbă decât limba oficială a statului în care se prestează serviciul;
- i) afirmarea sau crearea impresiei că un produs poate fi vândut în mod legal, în situația în care acest lucru nu este posibil;
- j) prezentarea drepturilor oferite consumatorilor prin lege, ca o caracteristică distinctă a ofertei comerciantului;
- k) utilizarea unui context editorial în mass-media în vederea promovării unui produs pentru a cărui publicitate comerciantul a plătit, fără însă ca publicitatea să fie precizată clar, fie în cuprins, fie prin imagini ori sunete ușor de identificat de către consumator (publicitate mascată);
- l) lansarea de afirmații nefondate cu privire la natura și amploarea riscului pentru securitatea personală a consumatorului sau a familiei acestuia, în situația în care consumatorul nu achiziționează produsul;
- m) promovarea de către comerciant, cu intenția de a induce în eroare consumatorul, a unui produs care se aseamănă cu un alt produs fabricat de un producător anume, astfel încât consumatorul să creadă că produsul este fabricat de acest producător;
- n) crearea, operarea sau promovarea unui sistem promoțional piramidal, pe care un consumator îl ia în considerare datorită posibilității de a primi remunerația doar ca urmare a introducerii unui alt consumator în sistem și nu ca urmare a vânzării sau a consumului produselor;
- o) afirmarea de către un comerciant că își încetează activitatea sau că se stabilește în altă parte, în cazul când acest lucru nu este adevărat;
- p) afirmarea că un produs poate spori șansele de câștig la jocurile de noroc;
- q) afirmarea neîntemeiată că produsul poate vindeca boli, disfuncții sau malformații;
- r) transmiterea de informații inexacte cu privire la condițiile oferite de piață sau cu privire la posibilitatea achiziționării produsului cu intenția de a determina consumatorul să cumpere produsul în condiții mai puțin favorabile decât în condițiile normale ale pieței;
- s) afirmarea, în cadrul unei practici comerciale, că se va organiza un concurs sau se va oferi un premiu

- în scopuri promoționale, fără a acorda premiul promis sau un echivalent rezonabil;
- t) descrierea unui produs ca fiind „gratuit”, „fără costuri” sau în termeni similari, în cazul în care consumatorul trebuie să suporte și alte costuri, în afara de costurile inevitabile ce rezultă din practica comercială, inclusiv plata pentru livrarea sau ridicarea produsului;
- u) includerea în materialele publicitare a unei facturi sau a unui document similar referitor la plată, prin care consumatorului i se creează impresia că deja a comandat produsul promovat, când, de fapt, el nu l-a comandat;
- v) afirmarea falsă sau crearea impresiei false că acțiunile comerciantului nu sunt legate de activitățile sale comerciale, industriale, de producție sau artisanale ori falsa prezentare a sa în calitate de consumator;
- w) crearea impresiei false că serviciul postvânzare cu privire la un produs este disponibil într-un stat, altul decât cel în care produsul este vândut.

În afara de acest fapt, legislația civilă, prin intermediul aceluiași mecanism de practici comerciale incorecte, protejează consumatorii și la nivelul etapei precontractuale, când se formează decizia potențialului consumator de a contracta. Acest lucru este deosebit de important, deoarece consumatorul este vulnerabil și la etapa precontractuală, în cazul în care comerciantul nu-l informează sau informează consumatorul tendențios greșit asupra caracteristicilor și modului de exploatare a bunului, lucrării sau serviciului prestat. Legiuitorul moldovean a mers pe calea stipulării exprese în lege a acestor practici, care, în esență, reprezintă o listă de clauze cu un potențial de nulitate absolută, pentru a orienta instanțele de judecată în domeniul aprecierii corelative a acestor clauze. Dar, acest lucru nu înseamnă că, dacă ele nu se regăsesc expres într-un contract sau altul, instanța de judecată nu poate aplica criteriile generale de testare a clauzelor în calitate de abuzive. Acest fapt de reglementare expresă a rolului negativ pe care l-ar putea juca o listă „neagră” sau, eventual, „gri” în legislațiile comunitare se întrezărește și în textul raportului Comisiei Europene privind implementarea Directivei¹³, care prescrie că instanțele de judecată pot ignora formula generală a „bunei-credințe”, stabilită la nivel de normă uniformă în art.3 al Directivei, și să se conducă numai de listele Anexei la Directivă.

În condițiile funcționării sistemului judecătoresc al Republicii Moldova nu există premise serioase că instanțele judecătorești vor căuta să aplice nu-

mai practicile comerciale care sunt considerate de lege incorecte. Mai degrabă prezintă pericol faptul acordării de către legiuitor instanțelor de judecată naționale a unui câmp larg de apreciere intimă a acestor clauze.

Ca urmare a recunoașterii unei clauze ca abuzivă, este necesară lichidarea dezechilibrului contractual prin aplicarea mecanismelor juridice puse la îndemână de legislația civilă. Mecanismul juridic sau mijlocul juridic aplicat în cazul dat urmează să clarifice următoarele:

- despre subiectul care poate aplica sau cere aplicarea mijloacelor juridice de protecție;
- dacă trebuie de lichidat dezechilibrul contractual într-un contract anumit sau în contractele standard propuse consumatorilor, indiferent dacă a fost sau nu încheiat contractul;
- În ce moment urmează să fie lichidat dezechilibrul contractual: până sau după evenimentul care l-a format.

În conformitate cu noile prevederi legale, evaluarea clauzelor contractuale și decizia finală asupra faptului dacă acestea sunt sau nu recunoscute drept abuzive, se efectuează de către instanța de judecată, însă **controlul respectării prevederilor legii și constatarea clauzelor abuzive în contracte va fi exercitat de către Agenția pentru Protecția Consumatorilor**, la sesizarea consumatorilor sau din oficiu, în condițiile legii. Astfel, în cazul constatării unor clauze abuzive în contractele încheiate cu consumatorii, Agenția va intenta acțiuni în instanța judecătorească, în vederea solicitării declarării nulității acestor clauze.

Consumatorul prejudiciat nemijlocit prin contracte încheiate cu încălcarea prevederilor prezentei legi sau asociațiile obștești de consumatori, sunt în drept să intenteze acțiuni în instanța judecătorească în apărarea drepturilor, libertăților și intereselor legitime ale consumatorilor prejudiciați, în vederea solicitării nulității clauzelor contractuale presupuse a fi abuzive, în condițiile legii. În cazul în care constată caracterul abuziv al clauzelor contractuale elaborate pentru a fi utilizate în o multitudine de contracte, instanța de judecată dispune nulitatea acestor clauze, excluderea lor din contract, impunând, totodată, comerciantului obligația de a exclude aceste clauze din contractele cu același obiect, încheiate cu alți consumatori, precum și interdicția de a include astfel de clauze în alte contracte, care urmează a fi încheiate cu consumatorii.

Conform Codului contravențional al Republicii Moldova nr.218-XVI din 24 octombrie 2008, „**nepre-**

zentarea de către comerciant, la solicitarea consumatorului, a unui exemplar al contractului cu clauze contractuale standard pe care îl propune se sancționează cu amendă de la 50 la 75 de unități convenționale, aplicată persoanei cu funcție de răspundere, cu amendă de la 100 la 150 de unități convenționale aplicată persoanei juridice”.

Agenția pentru Protecția Consumatorilor este competentă să constate și să examineze contravențiile specificate la art. 84, 971–972, 278–281, 344–348, art. 349 alin. (4). Totodată, sunt în drept să constate contravenții și să încheie procese-verbale directorul Agenției pentru Protecția Consumatorilor, adjuncții lui, precum și inspectorii principali de stat, și inspectorii coordonatori de stat.

Aplicarea amenzii contravenționale de către instanțele de judecată comercianților care formulează și introduc clauze abuzive în contractele cu consumatorii, trebuie să fie doar o măsură preventivă, în sensul reacționării din partea statului în cadrul testării lor la capitolul bunei-credințe și perfectarea proceselor-verbale respective, care pot, la rândul lor, să fie contestate în instanța de judecată de către comercianți. Prin acest mecanism de protecție juridică, legea protejează de clauze abuzive un cerc nedeterminat de persoane, fapt ce sporește eficacitatea ei.

Dar fără intervenția instanțelor de judecată, care sunt competente să dispună nulitatea acestor clauze și să anihileze puterea lor juridică, impunând totodată comerciantului obligația de a exclude aceste clauze din contractele cu același obiect încheiate cu alți consumatori, precum și interdicția de a include astfel de clauze în alte contracte care urmează a fi încheiate cu consumatorii, acest mecanism nu este unul efectiv.

Sesizarea de către consumatori prin cerere a autorităților publice, organizațiilor obștești pentru protecția drepturilor și intereselor lor nu reprezintă unicul mijloc de protecție, cu toate că își are sprijin legal în cadrul normelor de procedură civilă. Conform art. 74 CPC, „*În cazurile prevăzute de lege, autoritățile publice, organizațiile, persoanele fizice pot adresa în judecată acțiune (cerere) în apărarea drepturilor, libertăților și intereselor legitime ale unor alte persoane, la cererea acestora, sau în apărarea drepturilor, libertăților și intereselor legitime ale unui număr nelimitat de persoane fizice. Acțiunea în apărarea intereselor unei persoane incapabile poate fi intentată independent de existența cererii unei persoane interesate sau a reprezentantului ei legal*”.

Ținând cont de faptul că nulitatea clauzelor abuzive, care urmează să fie constatată de instanțele

de judecată, este una absolută, atunci, în temeiul art.217 al Codului civil, *nulitatea absolută a actului juridic poate fi invocată de orice persoană care are un interes născut și actual. Instanța de judecată o invocă din oficiu.*

În privința faptului intervenirii din oficiu a instanțelor de judecată pentru constatarea nulității clauzelor abuzive, există opinii diametral opuse, bazate pe normele procesuale de declanșare a procesului civil, care prevăd subiecții și persoanele în interesul cărora poate fi pornită cauză civilă. Conform art.7 din Codul de procedură civilă, „*Instanța judecătorească intenționează procesul civil la cererea persoanei care revendică apărarea unui drept al său încălcat sau contestat, libertății ori a unui interes legitim. În cazurile prevăzute de prezentul cod și de alte legi, procesul civil poate fi intentat în numele persoanelor împuternicite de lege să apere drepturile, libertățile și interesele legitime ale unei alte persoane, ale unui număr nelimitat de persoane, interesele Republicii Moldova și ale societății*”. După cum vedem din conținutul normelor de procedură civilă, instanța de judecată doar intenționează și instrumentează cauzele civile, având un rol diriguitor, însă nu și unul de intervenție. De aceea, instanțele de judecată, cu toate că posedă dreptul de a se sesiza din oficiu și a invoca nulitatea clauzelor abuzive, excluzând aceste clauze din contractele cu același obiect încheiate cu alți consumatori și interzicând, așadar, comercianților de a include astfel de clauze în alte contracte, care urmează a fi încheiate, nu realizează acest drept, lăsându-l anume la dispoziția subiecților investiți cu prerogative exprese procesuale în acest sens, interdicția de a include astfel de clauze în alte contracte care urmează a fi încheiate cu consumatorii.

Alte remedii juridice, precum ar fi modificarea contractului de către instanța de judecată la cererea uneia dintre părțile contractante, prin excluderea din textul contractului a clauzelor abuzive sau a modificării părții respective din contract, nu sunt elucidate de legislația în vigoare, deoarece actele normative speciale în domeniul protecției drepturilor consumatorului prevăd, în calitate de mijloc de protecție juridică, doar nulitatea clauzelor abuzive. Consider că la acest capitol legiuitorul poate prevedea și alte mecanisme juridice de protecție, care pot avea drept consecință juridică excluderea condițiilor din contract și anume - modificarea părții respective din contract, care conține clauzele abuzive.

Bibliografie

- ¹ Noul Cod civil român în art. 1203 stabilește regimul juridic al **clauzelor neuzuale**: *Clauzele standard care prevăd în folosul celui care le propune limitarea răspunderii, dreptul de a denunța unilateral contractul, de a suspenda executarea obligațiilor sau care prevăd în detrimentul celeilalte părți scăderea din drepturi ori din beneficiul termenului, limitarea dreptului de a opune excepții, restrângerea libertății de a contracta cu alte persoane, reînnoirea tacită a contractului, legea aplicabilă, clauze compromisorii sau prin care se derogă de la normele privitoare la competența instanțelor judecătorești nu produc efecte decât dacă sunt acceptate, în mod expres, în scris, de cealaltă parte.*
- ² Philippe Malaurie, Laurent Aynes, Philippe Stoffel-Munck. *Drept civil. Obligațiile*. trad: Diana Dănișor, București, 2009, p.60.
- ³ Грибанов В.П. *Пределы осуществления и защиты гражданских прав.*- М, «Статут», 2000 (Классика российской цивилистики).
- ⁴ Pop, Liviu. *Tratat de drept civil: Obligațiile. Vol.2: Contractul*. București: Universul juridic, 2009, p.336.
- ⁵ Turcu Ion. *Vânzarea în Noul cod civil*. București: Editura C.H.Beck, 2011, p.147.
- ⁶ Фогельсон Ю. *Несправедливые (недобросовестные) условия договоров.*// *Хозяйство и право* nr.10, 2010, p.45.
- ⁷ Hotărîrea judecătorească sect. Centru mun. Chișinău din 12.04.2012, menținută prin Decizia Curții de Apel Chișinău din 16.10.2012 dos.2a-2731/11.
- ⁸ Turcu Ion, *op.cit*, p.149
- ⁹ Шерстобитов А.Е., *Гражданско-правовые вопросы охраны прав потребителей*. М, 1992, p.26.
- ¹⁰ Decizia Colegiului civil și de contencios administrativ al Curții Supreme de Justiție din 23 decembrie 2010.
- ¹¹ Plotnic Olesia. *Părțile contractante în cadrul raporturilor de consum.* // *Revista națională de drept*, nr.12, 2011. Gurin Corina. *Protecția consumatorilor și răspunderea juridică civilă pentru prejudiciul cauzat de produse defectuase*. Chișinău, CEP USM, 2011.
- ¹² Kotz H., Flessner A. *European Contract Law*, Oxford, 1997, p.12.
- ¹³ Report of the Commission of the European Communities „On the implementation of Council Directive 93/13/EEC of 5 april 1993 on unfair terms in consumer contracts”. Brussels 27.04.2000 COM (2000).

CONSIDERENTE CU PRIVIRE LA SISTEMUL GRADELOR DE JURISDICȚIE ÎN PROCESUL DE JUDECATĂ A CAUZELOR PENALE

Sergiu Furdui,
 judecător
 la Curtea de Apel Chișinău,
 doctor în drept, conferențiar

Prin Legea nr.66 din 05.04.2012 pentru modificarea și completarea Codului de procedură penală al Republicii Moldova nr. 122-XV din 14.03.2003, promulgată la 19.07.2012 și publicată la 27.07.2012 în Monitorul Oficial nr. 155-159, au fost operate 164 de intervenții legislative importante, care deja tranșează o serie de dispute privind interpretarea judiciară și, respectiv, aplicarea nemijlocită a normelor procesual-penale noi.

Prevederile din Legea menționată aduc în evidență un set de noutăți legislative, ridicând anumite probleme cu privire la interpretarea și aplicarea lor în procesul de judecată. Noile reglementări au prilejuit exprimarea mai multor opinii, pe alocuri diferite, care, punând în discuție oportunitatea anumitor modificări și completări, invocă, în mod judicios, o serie de propuneri *de lege lata* și *de lege ferenda*, în sensul asigurării echilibrului dintre interesele motrice ale jurisprudenței, doctrinei juridice și legislației.

Pe această linie de preocupări, expunem considerentele cu privire la Legea nr.66 din 05.04.2012 pentru modificarea și completarea Codului de procedură penală al Republicii Moldova referitor la reglementările noi privind sistemul gradelor de jurisdicție în procesul de judecată a cauzelor penale.

Potrivit modificărilor operate la capitolul 2, Titlul 1, Partea generală din Codul de procedură penală, care reglementează competența instanței judecătorești, judecătoria urmează să judece în primă instanță cauzele penale privind infracțiunile prevăzute de Partea specială a Codului penal, cu excepția celor privind infracțiunile săvârșite de Președintele Republicii Moldova, adică, reieșind din statistica judiciară, majoritatea absolută a cauzelor penale trimise în judecată sunt de competența judecătoriei. Respectiv, toate aceste cauze sunt pasibile judecării în căile ordinare de atac: apelul și recursul, iar hotărârile irevocabile, în baza temeiurilor prevăzute la art.453 CPP, vor putea fi atacate cu recurs în anulare.

Apreciem că reglementările respective conțin rezerve nevalorificate, dat fiind că mecanismul legal elaborat nu este pe deplin justificat prin argumente practice și teoretice cu privire la sistemul gradelor de jurisdicție în procesul de judecată a cauzelor penale.

Cu diverse ocazii, m-am pronunțat pentru promovarea unei concepții avansate cu privire la sistemul gradelor de jurisdicție penală, ce ar permite simplificarea și unifomizarea căilor de atac în procesul de judecată și, urmărind acest scop, permiteți-mi să-mi expun punctul de vedere asupra problematicii juridice vizate.

Din start, precizăm că la baza concepției stau prevederile stipulate în Planul de Acțiuni pentru implementarea Strategiei de reformă a sectorului justiției pentru anii 2011-2016, adoptat prin Hotărârea Parlamentului nr.6 din 16 februarie 2012, în care, urmărindu-se scopul promovării unor politici simetrice, durabile și coerente, printre alte direcții strategice, în punctul 1.2.5. s-a statuat sporirea eficienței dreptului procesual prin revizuirea sistemului căilor de atac, repartizarea competențelor între instanțele judecătorești pe axa orizontală și prin simplificarea și unifomizarea sistemului căilor de atac.

Călăuzitoare în această ordine de idei sunt și prevederile stipulate în punctul 9 din Declarația privind Provocările și Oportunitățile pentru Justiție în Climat Economic Actual adoptată de Rețeaua Europeană a Consiliilor Judiciare, reunită la Adunarea Generală de la Vilnius (Lituania) în perioada 8-10 iunie 2011, în care se recomandă: „Trebuie încurajate persoanele responsabile cu pregătirea proiectelor legislative, pentru a promova legi clare, fără ambiguități, astfel încât să asigure o securitate juridică sporită și pentru a preveni conflictele juridice evitabile, care măresc volumul de lucru al instanțelor de judecată”.

Din perspectiva actelor menționate, considerăm că, conceptul cu privire la parcurgerea tuturor gradelor de jurisdicție penală a cauzelor - judecata în apel și în recurs, cu excepția celor prevăzute la art.437 CPP, promovat prin Legea nr.66 din 5 aprilie 2012 - nu se încadrează perfect în obiectivele strategice ale reformei în justiție, dat fiind că ambele căi ordinare de atac nu sunt necesare și obligatorii pentru toate cauzele penale judecate în procedura generală.

Ca urmare, apelul și recursul ordinar, în reglementarea actuală, cuprind un număr extrem de

mare de cauze penale, fapt ce conduce, în mod nejustificat, la inundarea instanțelor judecătorești ierarhic superioare cu un potop de cauze, dintre care multe nu ar trebui să fie judecate în toate căile ordinare de atac.

Deși există opinia că sporirea gradelor de jurisdicție penală pledează în favoarea calității actului de justiție prin acordarea unei posibilități mai largi privind exercitarea controlului judecătorec, îmi permit să n-o subscriu integral, deoarece, în realitate, în multe cazuri, abundența acestor grade atrage consecințe negative pentru justiția penală, dintre care evidențiem: mărirea exagerată a volumului de lucru pentru judecător, care și așa este foarte mare, sporirea fără rost a volumului de activitate a instanței de apel și al celei de recurs, creșterea nejustificată a cheltuielilor judiciare, ineficiența procedurilor de judecată în căile de atac, nesocotirea operativității procesuale și tergiversarea procesului de judecată, neacordarea măsurilor eficiente pentru accelerarea soluționării cauzelor penale, afectarea legalității actului de justiție, scăderea semnificativă a încrederii persoanelor participante la procesul de judecată față de instanța de judecată, percepția gradului avansat de critici fondate în adresa sistemului gradelor de jurisdicție în procesul de judecată a cauzelor penale etc.

Cu titlu de exemplu, afirmăm că nu rezistă criticii calea de atac stabilită recent în cauzele cu privire la judecata pe baza probelor administrate în faza de urmărire penală, când, potrivit reglementărilor noi, stipulate în art.364/1CPP, sentința dată în cauzele respective poate fi atacată cu apel. S-a creat o situație inexplicabilă, de vreme ce judecata respectivă se desfășoară în cadrul unei proceduri speciale și, reieșind din natura juridică a acestei proceduri, în cazul în care inculpatul declară că recunoaște în totalitate faptele indicate în rechizitoriu și nu solicită administrarea de noi probe, este inadmisibilă judecarea apelului.

La fel, supunem criticii fondate și procedura de atac a cauzelor de judecată cu privire la infracțiunile ușoare, sancționate cu închisoare, infracțiunile mai puțin grave, care sunt pasibile apelului, pe când, în cauzele respective, la împăcare, în condițiile articolului 109 Cod penal, se prevede calea ordinară de atac - recursul.

Cu privire la instituirea regulilor de desfășurare a procesului penal în faza judecării în cauzele menționate, respectiv - la reglementarea căilor de atac, considerăm că nu este obligatoriu accesul la toate mijloacele procedurale prin care se înfăptuiește justiția, adică la judecarea cauzelor respective nu se impune prestația tuturor structurilor judecătorești prin judecata în apel și cea în recurs ordinar.

Accesul la justiție nu presupune și accesul la toate căile de atac, adică soluționarea justă a cauzei nu necesită parcurgerea obligatorie a apelului și recursului ordinar.

Constituția Republicii Moldova nu cuprinde prevederi care să stabilească căile de atac împotriva hotărârilor judecătorești, statuând, în art.119, că acestea se exercită în condițiile legii. După cum s-a menționat mai sus, art. 2 din Protocolul nr. 7 la Convenția pentru Apărarea Dreptului Omului și a Libertăților Fundamentale consacră dreptul la două grade de jurisdicție în materie penală.

Pe această linie de gândire, optăm în favoarea dublului grad de jurisdicție pentru anumite categorii de cauze penale, în funcție de caracterul și gradul prejudiciabil al infracțiunii prevăzute de articolul 16 Cod penal și în dependență de calitatea instanței competente să judece cauza.

Acest sistem clasic, adoptat în multe țări europene, consideră suficiente cele două nivele prin care trece o cauză penală, respectiv judecata în fond și judecata în recurs ordinar. Dublul grad de jurisdicție penală, ca cel mai extins mod de articulare al procedurii penale în faza de judecată, prezintă, neîndoielnic, avantajele unei judecări care nu se oprește la un singur nivel, dar nici nu trece prin multe paliere.

Considerăm că dublul grad de jurisdicție, exprimat prin procedura de judecată în primă instanță (capitolul III, titlul II, Partea specială a Codului de procedură penală) și în procedura recursului ordinar împotriva hotărârilor judecătorești pentru care nu este prevăzută calea de atac apelul (paragraful 2, secțiunea a 2-a, capitolul IV, titlul II, Partea specială a Codului de procedură penală) permite utilizarea normală a căilor ordinare de atac și, respectiv, a controlului judecătorec, astfel oferind satisfacție totală principiilor fundamentale consfințite în Constituție și în convențiile internaționale privind accesul liber la justiție.

În cazul dat, recursul ordinar dobândește o valoare juridică semnificativă, asemănătoare cu cea a apelului, nefiind limitat la temeiurile de casare prevăzute în articolul 427 CPP, iar instanța de recurs este obligată să judece întreaga cauză, verificând legalitatea și temeinicia hotărârii atacate, conform procedurii stabilite de articolele 447-451 CCP.

În lată de ce propunem ca, în anumite cazuri, expres prevăzute de lege (infracțiuni de un grad prejudiciabil mai redus sau, dimpotrivă, infracțiuni de cel mai înalt grad prejudiciabil, date spre soluționare instanței ierarhic superioare judecătorești), pentru anumite categorii de cauze penale, să se prevadă numai două grade de jurisdicție: judecata în prima instanță și judecata în recurs. Dacă apelul lipsește în

asemenea cazuri, excluzând târăgănarea examinării cauzei cu o repetare a judecății în fond, recursul ordinar, având drept scop repararea erorilor de drept comise de instanța de fond, nu poate fi omis niciodată din ciclul procesual.

În această ordine de idei, propunem ca dosarele cu infracțiuni ușoare și mai puțin grave examinate de judecătoria, precum și cauzele cu infracțiuni excepțional de grave, pentru care legea prevede detențiunea pe viață, judecate de curțile de apel, să fie pasibile recursului ordinar, conform procedurii prevăzute în paragraful 2, secțiunea a 2-a, capitolul IV, titlul II, Partea specială a Codului de procedură penală.

Pronunțându-ne pentru un sistem cât mai simplu, mai operativ și mai eficient, în special din punctul de vedere al cheltuielilor judiciare și al termenelor rezonabile de judecată, cu evitarea tuturor tergiversărilor create artificial, dăunătoare justiției unui stat de drept, propunem ca hotărârile - doar pe unele cauze, și anume: privind infracțiunile grave și deosebit de grave - după parcurgerea căii ordinare de atac, apelul, să fie pasibile recursului ordinar. Termenul de declarare a recursului respectiv să fie de 15 zile de la pronunțarea deciziei instanței de apel sau, după caz, de la comunicare, cererea respectivă fiind prezentată la Curtea de apel, care, după expirarea termenului de redactare a deciziei, în cel mult 5 zile, va expedia dosarul la Curtea Supremă de Justiție, în vederea judecării recursului propriu-zis.

În contextul acestor propuneri, considerăm oportună excluderea procedurii privind admisibilitatea în principiu a recursului ordinar împotriva hotărârii instanței de apel, deoarece, conform principiilor de bază ale procesului penal - accesul liber la justiție, contradictorialitatea și egalitatea armelor în procesul penal - este necesar de a respecta și a asigura dreptul părților la judecarea cauzei pe calea ordinară de atac.

Conform procedurii stabilite la recursul împotriva hotărârii instanței de apel, după judecarea cauzei penale în apel, decizia instanței este definitivă și executorie, dar poate fi supusă recursului ordinar în termen de 1 (una) lună (articolele 417, alin.(1), pct.10 și 422 CPP), adică, după returnarea dosarului de la curtea de apel la judecătoria, respectiv, după punerea în executare a hotărârii definitive, în cazul în care este declarat recursul ordinar, dosarul este interpelat la Curtea Supremă de Justiție, astfel fiind reluată cauza în ultima cale ordinară de atac.

Conform art. 435 alin. (1) pct. 2) lit. c) CPP, în cazul în care se agravează situația condamnatului, instanța de recurs dispune rejudecarea de către instanța de apel. În redacția actuală a normei respec-

tive, instanța, la rejudecarea cauzei și pronunțarea unei noi hotărâri, nu este în drept să agraveze situația condamnatului, încât este limitată în dreptul de a corecta erorile de drept comise de instanța de apel cu privire la: liberarea de răspundere penală, pedeapsa penală, individualizarea pedepselor, liberarea de pedeapsa penală, măsurile de siguranță, cauzele care înlătură răspunderea penală, soluționarea acțiunii civile etc.

În practica judiciară, prin interpretarea și aplicarea acestei norme, se creează diverse situații incerte și confuze, cu o structură foarte încărcată, încurcată și îngreuiată, ce conduc la tergiversarea judecății, astfel, prin dispunerea rejudecării apelului, fiind supusă criticilor fondate procedura propriu-zisă.

Procedura judecării recursului ordinar, prevăzută în paragraful 1, secțiunea a 2-a, capitolul IV, titlul II, Partea specială a Codului de procedură penală, în cazul menționat este destul de anevoioasă, complicată și costisitoare, iar cel mai important - este vădit necorespunzătoare unei justiții echitabile și eficiente, din cauza deficiențelor ce le conține, eclipsează principiile de bază ale procesului penal.

Astfel, există frecvente cazuri când cauzele penale derulează pe rolul instanței de apel și al celei de recurs ordinar, prin metoda ping-pong, ani întregi și, în consecință, se finalizează cu soluții întârziate. În cazurile când recursul ordinar este admis, casată integral decizia atacată cu dispunerea rejudecării la instanța de apel, afectează buna desfășurare a procesului de judecată, de vreme ce normal ar fi ca soluția dată de instanța de recurs să finalizeze procesul judiciar.

Conform pct. 37 din Planul de activitate al Curții Supreme de Justiție pentru anul 2012, aprobat prin Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție nr. 2 din 30.01.2012, Colegiul penal al Curții Supreme de Justiție a efectuat analiza statisticii judiciare privind judecarea cauzelor în ordine de apel, parvenite în instanța de recurs ordinar și, în rezultatul acestei activități, printre altele, s-a constatat că din numărul total de 1064 recursuri ordinare judecate, în 294 de cauze a fost casată decizia instanței de apel și dispusă rejudecarea de către această instanță. Se evidențiază că, în urma judecării a 621 recursuri ordinare parvenite de la Curtea de Apel Chișinău, în 167 de cauze s-a pronunțat soluția prevăzută la articolul 435 alin.(1), pct.2) lit.c) CPP, adică dosarul a fost remis la instanța de apel pentru rejudecarea apelului după casarea hotărârii în recurs.

Este cazul de efectuat un studiu sau, cel puțin, la moment, de imaginat câte cheltuieli suportă persoanele participante la procesul penal, precum și statul, nemaivorbind de cele legate nemijlocit de judecată,

de resursele umane, în cazul în care persoanele condamnate la închisoare, după instanța de apel, sunt repartizate în penitenciare, în vederea executării sentinței, iar apoi, în baza încheierii deciziei instanței de recurs, sunt escortate la P-13 din mun. Chișinău, care, de altfel, este destinat pentru persoanele supuse arestului preventiv. În continuare, fiind judecate recursurile ordinare, atunci când decizia instanței de apel este pusă în executare, este casată și dispusă rejudecarea cauzei în aceeași instanță judecătorească, adică, din nou se judecă cauza în fond.

În asemenea cazuri, deși a fost îndeplinită procedura de punere în executare a pedepsei penale, iar persoana are statut de condamnat, prin casarea hotărârii definitive, se reia și, deci, continuă judecata în instanța de apel, fără a fi anulate actele procedurale referitoare la executarea sentinței, devenite nevalabile, ceea ce trezește confuzii și nedumerire.

Semnificativă în acest sens este situația creată la Curtea de Apel Chișinău, care atestă că, la data de 20 noiembrie 2012, pe rolul acestei instanțe judecătorești se aflau 18 cauze supuse procedurii de rejudecare după casarea hotărârii în recurs, în ordinea prevăzută de articolul 436 CPP, remise de două sau mai multe ori (în practica judiciară există cazuri când pe cauza penală de 5 ori se pronunță soluția prevăzută de articolul 435 alin.(1) pct.2) lit.c) CPP sau când în instanța de apel ori de recurs, la formarea completului de judecată, este imposibilă desemnarea judecătorilor din Colegiul penal din motivul că, anterior, au mai participat în calitate de judecător la judecarea aceleiași cauze pe cale ordinară de atac).

În atare situații penibile, alături de un set impunător de aspecte controversate, deosebit de important pare a fi preocuparea de a clarifica ce statut juridic are persoana trasă la răspundere penală: de inculpat sau de condamnat? Jurisprudența CEDO (*pct.37 din Hotărârea CEDO din 20.07.2004 în cauza Nichitin vs Federația Rusă*), precum și doctrina, susțin constant că persoana poate fi considerată condamnată doar după ce cauza penală în privința ei parcurge, după caz, căile ordinare de atac.

Din conținutul art.65 CPP, rezultă că, condamnatul este persoana în privința căreia sentința a devenit definitivă, adică această prevedere, coroborată cu art.417 alin.(1) pct.10) CPP, este în contradicție cu noțiunea de inculpat și condamnat, prin prisma legislației și jurisprudenței internaționale, fapt ce constituie o problemă evidentă, care urmează a fi soluționată în modul corespunzător.

Pe cale de consecință a rezolvării problemei semnalizate, ce are tangență directă cu sistemul gradelor de jurisdicție penală, reiterăm propunerea de a fi revizuită redacția articolului 435, alin. (1) pct.

2) lit. c) CPP, normă care, după caz, emană soluția la judecarea recursului împotriva deciziei instanței de apel. Propunem de a interveni în conținutul normei menționate în sensul că instanța de recurs rejudecă cauza și pronunță o nouă hotărâre, dacă nu este agravată situația condamnatului prin calificarea infracțiunii imputate persoanei condamnate. Se are în vedere că în celelalte cazuri, când se înrăutățește situația persoanei condamnate, instanța de recurs este în drept să rejudece cauza și să pronunțe o hotărâre nouă, deoarece, în principiu, situația rămâne, de fapt, aceeași, fiind reparate erorile de drept comise de prima instanță și instanța de apel în baza temeiurilor prevăzute de art.427,alin.1) CPP.

De altfel, aplicarea unei pedepse mai aspre în cazul în care s-au aplicat pedepse în alte limite decât cele prevăzute de lege sau condamnarea în cazul când persoana a fost liberată greșit de răspunderea penală, cu tragerea la răspundere administrativă, pentru a repara erorile de drept comise de instanțele de fond (judecătoria și curtea de apel), nu trebuie să constituie un impediment pentru instanța de recurs de a soluționa definitiv cauza prin luarea unei decizii legale, întemeiate și motivate. La fel, soluționarea acțiunii civile la judecarea recursului ordinar, prin care instanța de recurs obligă condamnatul la achitarea despăgubirilor cuvenite părții civile, nu poate constitui temei pentru a trimite cauza la rejudecare în instanța de apel.

În contextul problematicei juridice abordate, ne pronunțăm pentru menținerea prevederilor ce reglementează calea extraordinară de atac - recursul în anulare, din perspectiva de a apropia această cale de atac în procesul de judecată de cerințele unei justiții de bună calitate, în scopul reparării erorilor de drept comise la judecarea dosarului, în cazul în care un viciu fundamental în cadrul procedurii precedente a afectat hotărârea irevocabilă atacată.

Așadar, urmează de intervenit în cadrul legislativ existent, în vederea ajustării la standardele europene ale normelor procesual-penale ce reglementează competența instanței judecătorești, termenul în căile de atac, actele procedurale preparatorii ale instanței de recurs, admisibilitatea în principiu a recursului, procedura propriu-zisă judecării recursului, soluțiile date de instanța de recurs etc.

Chiar dacă concepția expusă nu este, poate, cea mai inspirată și, fiind limitat în timp, nici pe deplin argumentată, ea este de natură să semnalizeze atenția factorilor decizionali asupra necesității și oportunității elaborării unor noi soluții legislative, diferite de cele în vigoare, care să rezolve cu adevărat problemele cronice ale justiției penale autoh-

tone și care să conducă la o reglementare eficientă judecarea cauzei penale.

Ne exprimăm convingerea că, în absența unor noi norme de drept procesual-penal, calitativ bune, care ar reglementa în condiții de modernitate sistemul gradelor de jurisdicție penală, suntem în continuare expuși la o practică discordantă și, chiar, dăunătoare scopului procesului penal enunțat în articolul 1 CPP, urmare a căreia, atât judecătorii, cât și celelalte persoane participante la procesul de judecată vor continua să se confrunte cu probleme complicate, greu rezolvabile, iar ca efect general fiind imaginea deficitară a justiției, ca serviciu public.

Puterea Justiției rezidă nu în noțiunea că este una dintre ramurile puterii de stat, ci în valoarea actelor legislative pe care se bazează actul de justiție, exprimată prin capacitatea de penetrare și conștientizare în procesul de aplicare la judecarea cauzei.

În concluzie, cu privire la problemele elucidate ce vizează sistemul gradelor de jurisdicție în procesul de judecată a cauzelor penale, făcând o sinteză a considerentelor expuse, formulăm următoarele propuneri:

- a. Cauzele penale cu privire la infracțiunile excepțional de grave, prevăzute de Codul penal, se judecă în prima instanță de curțile de apel;
- b. Cauzele penale cu privire la infracțiunile ușoare, mai puțin grave, grave și deosebit de grave, prevăzute de Codul penal, se judecă în primele instanțe;
- c. Sentințele pronunțate în prima instanță de curțile de apel se atacă cu recurs ordinar la Colegiul penal al Curții Supreme de Justiție (paragraful 2, secțiunea a 2-a, capitolul IV, titlul II, Partea specială a Codului de procedură penală). Hotărârea respectivă, poate fi atacată, în termen de până la 1 an, cu recurs în anulare la Plenul Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție. Completul din 3 judecători va decide asupra admisibilității în principiu a recursului în anulare;
- d. Sentințele pronunțate în prima instanță în cauzele cu privire la infracțiunile ușoare și mai puțin grave, precum și în cauzele judecate conform procedurii speciale, se atacă cu recurs ordinar la curtea de apel (paragraful 2, secțiunea a 2-a, capitolul IV, titlul II, Partea specială a Codului de procedură penală). Hotărârea respectivă, în termen de până la 6 luni, poate fi atacată cu recurs în anulare la Colegiul penal lărgit al Curții Supreme de Justiție. Completul din 3 judecători va decide asupra admisibilității în principiu a recursului în anulare;
- e. Hotărârile pronunțate în prima instanță în cauzele cu privire la infracțiunile grave și deosebit

de grave se atacă cu apel, în termen de 15 zile, la curtea de apel. Decizia instanței de apel nu este definitivă și poate fi atacată, în termen de 15 zile, cu recurs ordinar la Colegiul penal al Curții Supreme de Justiție, care va judeca în completul format din 3 judecători. Recursul ordinar se depune la instanța de apel emitentă, care, după expirarea termenului de pronunțare a deciziei motivate, în cel mult 5 zile, va trimite dosarul la Curtea Supremă de Justiție;

- f. Decizia cu privire la recursul ordinar declarat împotriva hotărârii instanței de apel poate fi atacată în termen de până la 6 luni, cu recurs în anulare la Colegiul penal lărgit al Curții Supreme de Justiție. Completul din 3 judecători va decide asupra admisibilității în principiu a recursului în anulare;
- g. Art. 435 alin. (1) pct. 2) lit. c) CPP va avea următorul cuprins:

c) „ rejudecă cauza și pronunță o nouă hotărâre, dacă nu se agravează situația condamnatului prin calificarea infracțiunii, alta decât cea dată de prima instanță și/sau de instanța de apel, după caz, dispune rejudecarea, în cazul în care eroarea judiciară nu poate fi corectată de către instanța de recurs.

Rejudecarea de către instanța a cărei hotărâre a fost casată se dispune în cazurile prevăzute de articolul 427 alin. (1) pct. pct.1)-4), 6) și 7) CPP, precum și în cazul în care este necesară verificarea chestiunii privind calificarea infracțiunii, ce agravează situația condamnatului ”.

În încheiere - fără a pretinde la adevărul în ultima instanță și fără a avea pretenție de a fi reflectată integral dimensiunea reală a problematicii juridice abordate, acest lucru fiind imposibil din motive obiective -, reiterăm concluzia potrivit căreia activitatea de perfecționare și îmbunătățire a legislației procesual-penale trebuie să continue, în sensul desfășurării unor activități competente și responsabile. Capacitățile și valorile gândirii practico-științifice, bazate pe îmbinarea armonioasă a cercetării aplicative cu cea fundamentală a dreptului, prin prisma activității judecătorești, urmează a fi integrate într-un sistem simetric judiciar-doctrinar, pentru a furniza material prețios legiuitorului.

Fiind călăuzit de postulatul că judecătorul este cel ce dă viață Dreptului și susținând eforturile de reformă în domeniul respectiv, adresez considerentele menționate Consiliului Superior al Magistraturii, organul de autoadministrare judecătorească, desemnat ca instituție responsabilă în procesul de realizare a Strategiei de reformare a sectorului justiției .

FORMA JURIDICO-CIVILĂ A REALIZĂRII HOTĂRĂRIILOR JUDECĂTOREȘTI, CA FORMĂ DE REALIZARE A DREPTULUI

Alexandru Cuznețov
doctor în drept, conferențiar
universitar, formator INJ

Maria Cozma
magistru în drept, absolvent INJ,
candidat la funcția de judecător

Pe lângă scopurile de asigurare și de ocrotire a raporturilor juridice materiale ce stau în fața dreptului procesual-civil, nu mai puțin important este scopul pozitiv - stimularea dezvoltării comportamentului legal al subiecților¹. Valoarea autonomă a acestei probleme se identifică prin faptul că la baza acțiunii dreptului, inclusiv celei confirmate de instanța de judecată, se află prezumția realizării benevole. Din această cauză, este importantă studierea și cunoașterea formelor legale ale comportamentului subiecților.

O altă problemă ce apare în procesul realizării hotărârilor reprezintă forma material-juridică a înfăptuirii indicațiilor instanței de judecată. De regulă, raporturile material-juridice se formează la executarea benevolă a hotărârii privind adjudecarea, nemijlocit până la intentarea procedurii de executare.

Premisele dezvoltării raporturilor material-juridice sunt hotărârile instanței de judecată și exprimarea voinței subiectului de a le executa benevol. În aceste situații, relațiile se construiesc în baza și cu evidența drepturilor subiective și a obligațiilor confirmate de instanța de judecată. Dar, în comparație cu raporturile procesuale ce apar la executarea silită a hotărârilor, executarea obligațiilor are loc în afara formei procesuale, de regulă, de însăși persoana co-interesată și în afara controlului nemijlocit din partea instanței de judecată și a persoanelor cu funcție de răspundere.

Măsura ce stimulează nemijlocit debitorul la executarea benevolă a hotărârilor se manifestă prin avertizarea despre faptul că, la epuizarea termenului oferit pentru executarea benevolă, va avea loc executarea silită a hotărârii, în pofida voinței subiectului. În acest caz, executarea silită servește ca o sancțiune², aplicată subiectului care se eschivează de la comportamentul legal.

La executarea benevolă a hotărârii participă, de regulă, doi subiecți principali: creditorul și debitorul, unde debitorul este persoana obligată să săvârșească acțiuni concrete la realizarea cerințelor înaintate de creditor. Acțiunea activă a subiectului, fiind recunoscut ca obligat în baza hotărârii instanței de judecată, se remarcă drept fiind forma de bază și independentă a comportamentului la executarea benevolă a hotărârii. Săvârșirea acțiunilor active de către debitor este prestabilită de către hotărârea ce stabilește raporturi juridice concrete, unde una dintre părți are dreptul, iar alta – obligația. Unul din semnele care deosebesc comportamentul subiecților la executarea hotărârii instanței de judecată privind adjudecarea reprezintă existența obiectului material, asupra căruia este îndreptată activitatea lor. Săvârșind acțiuni prevăzute de hotărâre (transmiterea bunului, banilor, efectuarea reparației etc.), debitorul, prin aceasta, încetează raporturile juridice cu creditorul. De aici rezultă că acțiunile debitorului, săvârșite pentru atingerea scopului material-juridic, specificate în hotărârea instanței de judecată, înseamnă încetarea raporturilor juridice, în sensul realizării hotărârii privind adjudecarea. Altfel, realizarea de către debitor a obligațiilor este, de regulă, egală cu realizarea hotărârii privind adjudecarea. Din acest moment, creditorul este lipsit de posibilitatea de a aplica o asemenea sancțiune, cum ar fi mijlocul procesual forțat privind executarea și asigurarea intereselor persoanei interesate³.

Excepție de la această regulă reprezintă hotărârea privind adjudecarea, ce interzice anumite acțiuni, atunci când debitorul este obligat să se abțină de la săvârșirea lor⁴. Cu toate că aceste hotărâri, după obiectul lor, se referă la categoria hotărârilor privind adjudecarea, ele sunt executate de către debitor nu prin intermediul acțiunilor pozitive, ci prin

intermediul executării pasive a obligațiilor, adică prin intermediul inacțiunii (abținerea de la acțiuni). De aceea, în cazul examinat, nu este posibilă executarea silită a hotărârii, dar, lipsa acestei posibilități nu înseamnă că nu există alte măsuri de acționare asupra comportamentului debitorului la executarea acestor hotărâri. În cazul dat, se iscă o întrebare serioasă privind formarea motivelor legale ale comportamentului și, de asemenea, privind acțiunea factorilor sociali, cum ar fi existența unor păreri ale societății civile privind problema dată, eficacitatea controlului societății asupra executării hotărârii instanței de judecată, în special din partea aceluia grup social ale cărui valori individul le recunoaște și o împărtășește ca fiind personale etc.⁵

La examinarea problematicii privind executarea hotărârii, nu putem să nu atragem atenția la poziția profesorului M. G. Avdiuk, care consideră că este posibilă nu doar executarea hotărârilor privind adjudecarea, ci și hotărârea privind recunoașterea. Înaintând acest concept, M. G. Avdiuk pornește de la faptul că în toate cazurile părțile acționează conform prevederilor juridice, confirmate de către instanța de judecată, în scopul consolidării legalității și ordinii de drept⁶. Dar, această concepție are puncte slabe, și anume: autorul nu a făcut deosebirea clară între executarea silită, ca o modalitate a hotărârii instanței de judecată privind adjudecarea, și executarea, ca o categorie a comportamentului, cu toate că, din cele remarcate, se conchide că este vorba despre executare, și nu despre executarea silită a hotărârii.

Din cele relatate, se detașează executarea silită, ca fiind activitatea instanței de judecată și a executorului judecătoresc, a altor organe, privind adjudecarea, în pofida voinței debitorului, iar executarea benevolă se examinează ca una dintre formele comportamentului legal.

Una dintre cele mai complicate probleme privind realizarea hotărârilor instanței de judecată reprezintă realizarea hotărârilor privind recunoașterea. Aceasta se explică prin faptul că instanțele de judecată în asemenea hotărâri nu rezolvă problema privind pretențiile reclamantului față de pârât (creditorul către debitor). De aceea, la prima vedere, nu apare problema privind executarea obligațiilor. Atunci, cum poate fi realizat dreptul confirmat de instanța de judecată?

Din momentul emiterii hotărârii privind recunoașterea, se înlătură incertitudinea în prevederile juridice ale părților și ele devin subiecții realizării hotărârii privind recunoașterea. De exemplu, hotărârile pozitive privind recunoașterea concretizează

împuternicirea fostului creditor. Acestor împuterniciri întotdeauna le corespunde obligația subiectului corespunzător (deși ea se deosebește de obligațiile confirmate prin hotărârile ce țin de adjudecare), deoarece prin hotărârea pozitivă privind recunoașterea se confirmă apartenența dreptului creditorului nu în general, ci numai în relațiile cu subiecții concreți. De asemenea, și hotărârile negative privind recunoașterea se confirmă nu prin lipsa raporturilor juridice în general, ci prin lipsa lor între persoanele date.

Dreptul, obligațiile a căror existență sau lipsă se confirmă de instanța de judecată, se realizează, de regulă, prin intermediul comportamentului pasiv al subiectului, care a participat pe caz, în calitate de debitor. La realizarea hotărârilor privind recunoașterea nu sunt necesare anumite acțiuni din partea lui, ci se cere ca el să-și manifeste voința activ, tot așa cum și la executarea hotărârilor privind adjudecarea. Obligația de a respecta dreptul, confirmat prin hotărârile de recunoaștere, evidențiază unul dintre elementele legăturilor juridice ale subiecților participanți pe caz, asupra cărora se răsfrânge puterea legală a hotărârilor instanței de judecată⁷.

În comparație cu obligațiile de a săvârși unele acțiuni, la realizarea hotărârilor privind recunoașterea, obligația se identifică în formă de abținere de la ea, iar aceasta nu reprezintă o formă identică a comportamentului, deoarece inacțiunea joacă un rol de subordonare față de acțiune. Abținerea de la acțiuni sau comportamentul negativ la realizarea hotărârilor privind recunoașterea, reprezintă în sine nu o completare sau urmare a îndeplinirii funcției active de către persoana obligată, ci o formă independentă și de bază a comportamentului.

Hotărârile pozitive privind recunoașterea se realizează, în primul rând, în limitele raporturilor materiale concrete, unde, pe de o parte, este statul, confirmat de instanța de judecată, iar pe de altă parte – obligația de a respecta, de a nu încălca acest drept. Concluzia dată este bazată pe faptul că instanța de judecată examinează în toate cazurile raporturile juridice concrete, în care dreptului personificat i se opune obligația personificată. Considerând că hotărârile pozitive privind recunoașterea confirmă doar dreptul persoanei, fără obligații corespunzătoare, concluzionăm că hotărârea privind recunoașterea se realizează în afara limitelor raporturilor materiale concrete, unde împuternicirile subiectului se contrapun obligației unui cerc nedeterminat de persoane⁸.

Un interes aparte reprezintă problema privind sancțiunile în cazul neabținerii de la acțiuni a per-

soanei obligate, deci atunci când are loc nerealizarea acestui aspect al hotărârii. Tradițional, sub noțiunea de drept subiectiv se înțelege posibilitatea comportamentului concret, asigurat de către stat persoanei, și posibilitatea de a cere un comportament adecvat de la persoana obligată. Dar, analiza raporturilor juridice ce se nasc la realizarea hotărârilor privind recunoașterea denotă că dreptului subiectiv, confirmat de instanța de judecată, nu i se asigură direct posibilitatea executării lui silite. Asemenea situație nu este întâmplătoare, specificul acestei probleme constă în aspectele axeologice ale acțiunii dreptului, care în societate este îndreptată, în primul rând, spre reglementarea pozitivă, chemată să asigure organizarea relațiilor sociale. Impunerea statală, în cazul dat, a încetat a mai fi unul dintre „motoarele” reglementării juridice. Mijloacele cu un caracter silit se aplică la realizarea hotărârilor privind recunoașterea dreptului într-o calitate secundară. În general, acest aspect al hotărârilor este chemat să reglementeze dreptul și obligațiile participanților la raporturile juridice, să confirme apartenența dreptului sau a obligațiilor, conținutul lor, volumul.

Un mijloc foarte interesant de asigurare a realizării hotărârii privind recunoașterea este posibilitatea, prezentată de către drept, în cazul încălcării obligației privind abținerea de la acțiuni, de a înainta o cerere de chemare în judecată privind adjudecarea. În același timp, raporturile juridice, confirmate de instanța de judecată, sunt acceptate de instanță în procesul adjudecării în forma cum au fost stabilite de procedura premergătoare privind recunoașterea⁹. În cazul satisfacerii pretenției privind adjudecarea, se deschide posibilitatea executării silite, fără să se țină cont de voința persoanei obligate. Un asemenea mijloc de apărare se remarcă ca unul dintre stimulatorii impunerii dreptului asupra formării comportamentului tip al indivizilor, participanți la caz, și, în primul rând, al persoanei obligate.

Într-un fel, schema prezentată pare a fi corectă, atunci când are loc realizarea hotărârilor privind recunoașterea și, în acest caz, este vorba despre formarea comportamentului legal. Dar ca persoană obligată la realizarea unor asemenea hotărâri pot fi nu doar indivizi, ci și persoana juridică, organizațiile obștești.

În asemenea situații, atunci când subiectul obligației este o persoană juridică, noțiunea de „respectare” nu deschide până la sfârșit conținutul procesului de realizare a hotărârilor privind recunoașterea. De regulă, cu asemenea hotărâri asupra persoanei juridice se stabilesc obligații pentru perfectarea și înregistrarea dreptului, confirmat de instanță. În asemenea cazuri, pentru obținerea scopului constat în hotărârea instanței de judecată, în sensul realizării hotărârii, este necesar, de asemenea, și actul organului de stat care efectuează înregistrarea sau îndeplinește alte activități de realizare, confirmate de instanță, cu drepturi și interese ocrotite de lege. În acest caz, scopul se obține la existența componentei faptice: hotărârea instanței de judecată și actul organului de stat. Ultimul reprezintă mijlocul realizării hotărârilor instanței de judecată.

Bibliografie

- ¹ Алексеев С.С., *Социальная ценность права в советском обществе*. Москва, 1971, с. 52
- ² Алексеев С.С., *Общая теория права*, Изд. «Юрид. Литература». Москва, 1981, т. 1, с. 272, 273
- ³ Завадская Л.Н., *Реализация судебных решений*, Москва: Изд. Наука, 1982, с. 55.
- ⁴ Гурвич М.А., *Решение советского суда в исковом производстве*, Москва, 1955, с. 52.
- ⁵ Казимирчук В.П., *Социальное действие права в условиях развитого социализма*, Москва, 1977, с. 17; în: Решетов Ю.С., *Реализация норм советского права*, «Изд. Казанского Универ.»., Казань, 1989, с. 48.
- ⁶ Авдюков М.Г., *Судебное решение*, Москва, 1959, с. 177.
- ⁷ Завадская Л.Н., *Указ. соч.*, с. 58
- ⁸ Ibidem, p. 59
- ⁹ Гордон В.М., *Иски о признании*, Ярославль, 1906, с. 181

CERCETAREA ȘI EXPERIMENTUL BIOMEDICAL CA VARIANTE-TIP ALE RISCULUI MEDICAL PROFESIONAL: EXPUNEREA CONDIȚIILOR DE LEGALITATE

Vitalie-Silviu Midrigan,
*doctorand la Catedra
Drept penal și Criminologie
a Universității de Stat
din Moldova*

Sunt puține ramuri ale medicinei care să cunoască o dezvoltare și o expansiune atât de explozivă, în ultimele decenii, ca *Bioetica*, apărută ca o necesitate a medicului și a pacientului de a conserva caracterul umanitar al științelor medicale, în raport cu posibilitățile aparent nelimitate ale tehnologiei medicale.

Ultimele decenii ale secolului XX au fost marcate de o explozie a științelor biologice, în special a celor genetice, ceea ce a provocat sensibilizarea opiniei publice și a unor cercetători privind consecințele ecologice asupra vieții umane prezente și viitoare.

Biotehnologiile actuale s-au dezvoltat exponențial - atrăgând după sine posibilități de diagnostic și tratament uluitoare, inaccesibile practicienilor cu puțin timp în urmă, pe de o parte, iar pe de altă parte - descifrarea genomului uman, transplantul de organe, fertilizarea in vitro, crearea de embrioni umani pentru folosirea celulelor lor specifice la tratarea diferitelor deficiențe congenitale sau a potențialilor beneficiari - și au stârnit discuții mari și controverse privind permisivitatea comercializării și utilizării organelor umane, precum și a produselor și elementelor ce pot fi extrase din ele [4].

Este cunoscută și larg mediatizată dilema societății umane privind atitudinea față de viața umană în ansamblul ei, dar mai ales în ceea ce privește cercetările pe embrionul uman [1; 13; 6], procreația asistată [7], avortul [8], precum și atitudinea față de moartea individului uman [12], și anume eforturile și costurile necesare pentru menținerea în viață a bolnavilor aflați în come depășite (viață vegetativă), precum și aplicarea eutanasiei active și pasive [11].

Ca știință, Bioetica se bazează pe două principii fundamentale recunoscute, și anume:

- respectul vieții;
- respectul autodeterminării persoanei, ceea ce o face să devină o sursă de drept (biodrept)[2].

Precizăm în acest sens că știința, în general, dar mai ales știința medicală, în particular, cu toate aspectele sale, fără valorile etice și juridice, poate deveni, la un moment dat, nocivă pentru om.

Biodreptul devine automat un pod solid și absolut necesar între cercetarea științifică biomedicală și valorile juridice ale societății protejate de lege. Dreptul contribuie, în felul acesta, la legitimarea unui concept etico-filozofic privind dezvoltarea și controlul științei biomedicale [4]. Lipsa acestor reglementări ar duce inevitabil la ceea ce majoritatea autorilor numesc *bioteroare* și, din această cauză, se impune respectul drepturilor omului, adaptarea permanentă a cercetării științifice la om.

Toți autorii și cercetătorii din domeniul geneticii umane sunt de acord cu originalitatea genetică și caracterul de unicat al omului. Acest fapt a dus imediat la noțiunea de clonare (copiere): copierea genilor, copierea frumuseții, copierea pentru evitarea bolilor ereditare, copierea pentru aducerea de copii în familii sterile, copierea genotipului de alegere, efectuare de transplanturi eficiente la gemeni copiați. Considerăm că pericolul cel mai mare pentru omenire, dacă oriunde și oricând s-ar permite clonarea, este acela că se pot crea state sau societăți de tip piramidal: în vârf politicienii și oamenii de știință, iar la bază cei care execută ordinele primite, excluși genetic prin clonare de la o viață normală. Salutăm și pe această cale prevederile Codului penal al Republicii Moldova, care, la art. 144, pedepsește clonarea.

Anume în cadrul acestor discuții ne vom opri la conturarea trăsăturilor caracteristice ale **riscului medical profesional**, după cum urmează:

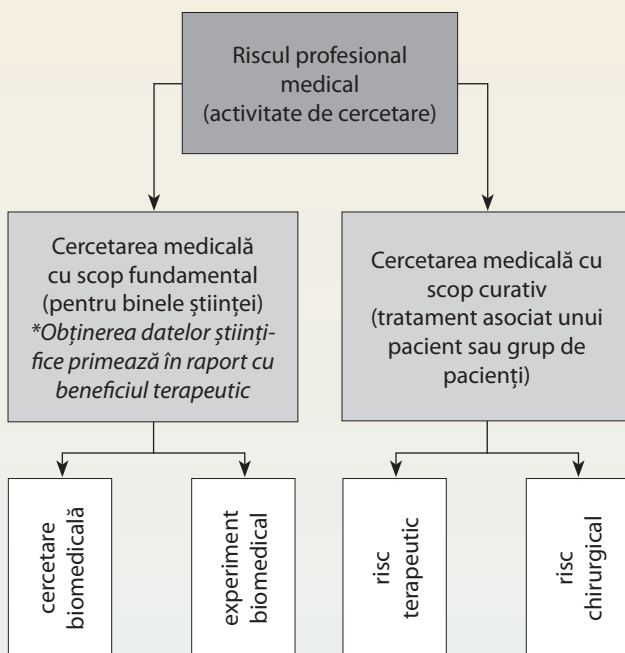
- riscul trebuie să se întreprindă pentru obținerea scopului social util (vindecarea pacientului concret sau în numele științei medicale);
- aceste scopuri nu pot fi atinse prin metode sau procedee ordinare, tradiționale și nerisicante (inofensive);
- posibilitatea survenirii urmărilor nefavorabile pentru pacient trebuie să fie probabilă și nu inevitabilă;
- acțiunea riscantă a lucrătorului medical trebuie să corespundă cerințelor elaborate de știința medicală și trebuie să se bazeze pe anumite date empirice;

- lucrătorul medical trebuie să întreprindă toate măsurile posibile pentru prevenirea consecințelor prejudiciabile;
- obținerea consimțământului scris pentru efectuarea tratamentului sau pentru supunerea unui pacient (unui grup de pacienți) la cercetare sau experiment biomedical.

În acest context, evidențiem două forme ale riscului profesional medical: experimentul biomedical și riscul comis în interesul unui pacient concret (risc terapeutic și risc chirurgical).

Riscul profesional medical se bazează pe două principii:

- ✓ **Principiul utilității** generează binele populației la nivel individual sau social.
- ✓ **Principiul non-malefianței** scoate în prim-plan cerința de a nu produce rău altora. Mulți bioeticieni îl deosebesc de conceptul de utilitate datorită caracterului negativ și ultimativ al non-malefianței (a nu face rău este mai important decât a genera utilitate).

Activitatea de cercetare poate fi clasificată în **cercetare medicală cu scop terapeutic** (tratament asociat unui pacient sau unui grup de pacienți) și **cercetare medicală cu scop fundamental**, în care obținerea datelor științifice primează în raport cu beneficiul terapeutic. Ambele sunt însă subordonate unui cod etic comun.

Orice activitate de cercetare medicală trebuie subordonată unor prevederi bioetice acceptate la nivel european:

- Să fie făcută în scopul primatului ființei umane;
- Să respecte un standard de calitate definit și acceptabil;
- Să fie supervizată juridic și etic de o autoritate competentă, independentă;
- Informațiile esențiale să fie accesibile în orice moment pentru autoritatea competentă (numele, calificarea și experiența cercetătorilor, justificarea cercetării, metoda de cercetare, categoria persoanelor selectate în lotul de studiu și lotul martor, justificări de includere sau excludere a persoanelor nerecomandate pentru cercetare, date detaliate privind informarea participanților la cercetare, modul de prelucrare a datelor și de protejare a datelor confidențiale, fondurile angajate în cercetare, conflicte de interese întrevăzute, alte proiecte de cercetare privind subiectul, evaluări prospective ale riscului de discriminare și de stigmatizare a participanților la cercetare);
- Informațiile obținute în cercetarea medicală privind pacienți implicați vor fi confidențiale;
- Subiecților umani participanți la cercetare li se pot acoperi cheltuielile și pierderile de sănătate rezultate din participare; ei au dreptul de a se retrage oricând din experiment, dar fără ca aceasta să le afecteze dreptul la compensații medicale pentru probleme generate de cercetarea medicală; pierderile financiare vor fi compensate în funcție de decizia autorităților competente;
- Cercetarea efectuată în state nemembre ale Consiliului European va respecta percepțiile etice acceptate la nivel european;
- Obligativitatea publicării datelor obținute prin cercetarea clinică.

În această ordine de idei, pentru a contribui la perceperea corectă a terminologiei bioetice, care are impactul direct asupra terminologiei juridico-penale, vom supune analizei minuțioase noțiunile de „cercetare biomedicală” și „experiment biomedical”. Spre exemplu, Codul de Deontologie Medicală al României operează cu termenul „cercetare medicală” [3].

Experiment reprezintă un procedeu de cercetare în știință, care constă în provocarea intenționată a unor fenomene în anumite condiții pentru studierea lor și a legilor ce le guvernează [14]. Experiment înseamnă activitatea destinată pentru verificarea unei ipoteze, formularea concluziilor sau pentru introducerea contribuției la dezvoltarea științei. Experimentul în medicină este practicat frecvent și în diverse circumstanțe (terapii cunoscute, folosite, dar ale căror rezultate impun testarea eficienței și

a efectelor secundare; droguri vechi „convertite” pentru tratarea altor afecțiuni; inovații terapeutice esențiale în îngrijirea pacientului; îmbunătățirea unei tehnici mai vechi; găsirea unei soluții terapeutice eficiente într-o situație clinică rămasă nerezolvată etc.).

Acesta este **riscul științific medical**, în scopul vindecării bolnavilor potențiali. Sfera riscului științific trebuie să fie limitată și clar reglementată nu doar de legislația națională cu privire la ocrotirea sănătății, ci și de Partea Generală a Codului penal al Republicii Moldova, în limitele instituției riscului întemeiat.

Cercetarea și experimentul medical sunt privite frecvent ca având un conținut semantic identic, în opinia noastră există, însă, unele diferențe.

Cercetarea presupune o acțiune medicală cu un scop definit de un protocol de cercetare. **Experimentul**, prin contrast, implică o apropiere mai speculativă de un subiect individual. Această distincție este semnificativă, dacă se consideră că experimentul poate fi modificat, ținându-se cont de particularitățile indivizilor implicați în el, în timp ce un program de cercetare se va menține pe linia trasată de protocol până când efectele ei – benefice sau nu – devin evidente.

Medicina hipocratică a stabilit o limită etică și obiectivă pentru **experimentul biomedical**, prin intermediul cunoscutului aforism: „*primum non nocere*” (în primul rând, să nu daunăm); pe măsura ce experimentul și-a ocupat locul său intrinsec în știința medicală și a trecut cu bine examenul de propulsor spre cunoștințe ulterioare, raportul dintre subiectul experimentelor și subiectul asupra căruia se realizează experimentul s-a definit din ce în ce mai bine [10].

O deosebită atenție reprezintă verificarea experimentală a producției farmacologice. Experimentarea farmacologică, astfel, chiar dacă provine dintr-o procedură de laborator, precedată, la rândul său, de știința teoretică și din experimente pe animale, în ultima analiză își îndeplinește itinerariul de validare prin experimentarea pe destinatarul ultim, care este omul însuși. În acest sens, *a experimenta* înseamnă a supune verificării, prin implicarea directă de procedee sau mijloace (medicamente) care sunt noi sau sunt acceptate, dar nu li se cunoaște consecința directă ori indirectă, imediată sau îndepărtată.

O problemă importantă este definirea scopului, a subiectului și a condițiilor experimentului; cu ce finalitate (terapeutică sau nu), asupra căror subiecte (bolnavi, feteși, prizonieri), în ce condiții (liber con-

simțite, consens pe baza informării prealabile sau prin presupunere) se realizează experimentul.

Riscul care rezidă din activitatea de cercetare trebuie să fie mai mic decât cel corespunzător afecțiunii inițiale. Cunoștințele câștigate postcercetare trebuie să aducă un minim beneficiu practic și/sau științific. În aceste condiții, cercetarea și experimentul medical pot fi întreprinse doar de personalul medical calificat, care înțelege și își asumă întreaga responsabilitate ce decurge din aceste activități.

În consens cu pct. 5 al Declarației de la Tokyo din 1975, se precizează: „*raportul risc-beneficiu trebuie calculat înaintea începerii cercetării*”, iar „*potențialul beneficiu, riscul și disconfortul datorat unui nou tratament trebuie puse în balanță împreună cu efectuarea ultimului tratament standard efectuat*” [5].

Cercetarea fundamentală pe om poate fi efectuată numai în condițiile în care nu se întrevăd alte alternative. Trebuie, însă, ca în aceste cazuri consimțământul să fie absolut informat, liber și specific; cazurile selectate să fie lipsite de alte posibilități terapeutice. O cerință absolută înaintată unui act de cercetare este întocmirea unui protocol de cercetare sau experiment intens fundamentate teoretic și practic.

Cercetarea științifică în domeniul medicinei și biologiei trebuie făcută în așa fel încât să asigure protecția persoanei, a liberului ei consimțământ, care poate fi retras în orice moment.

Scopul cercetării trebuie să fie găsirea de noi alternative medico-chirurgicale și bioingineresti care să slujească efectiv interesele pacientului și persoanei.

Cercetarea științifică asupra persoanei nu se va putea face decât în baza consimțământului ei, după ce aceasta va fi informată că nu există altă alternativă privind cercetarea pe ființe umane, iar rezultatele obținute pot produce sau aduce beneficii imediate și directe asupra sănătății sale.

În desfășurarea **cercetării medicale pe subiecți umani** trebuie acordată o protecție deosebită populațiilor vulnerabile:

- a) persoane dezavantajate din punct de vedere economic și medical;
- b) persoane care nu își pot da consimțământul pentru participarea într-o cercetare medicală (minori, persoane incompetente, persoane care, din cauza stării lor, nu-și pot exprima voința);
- c) persoane care sunt susceptibile a-și da consimțământul sub presiune (de exemplu, persoane în detenție, militari etc.);
- d) persoane care nu beneficiază personal din cercetare;

e) persoane pentru care cercetarea medicală este combinată cu îngrijirea medicală.

În cercetarea asupra persoanelor, binele individului primează asupra binelui societății în general și al științei.

Cercetarea medicală în scopul progresului medicinei trebuie să se facă doar în ultimă instanță pe subiecți umani. Aceasta trebuie să se efectueze în conformitate cu datele științifice existente, cu alte surse relevante de informare și cu datele obținute din experimentarea pe animale, atunci când aceasta este posibilă.

Principalul scop al cercetării medicale pe subiecți umani este de a îmbunătăți metodele profilactice, diagnostice și de tratament, înțelegerea etiologiei și a patogenzei unei afecțiuni.

Nu se poate întreprinde nici o cercetare pe o persoană, decât dacă sunt întrunite, cumulativ, următoarele condiții:

- a) nu există nici o metodă alternativă la cercetarea pe ființe umane, de eficacitate comparabilă;
- b) riscurile la care se poate expune persoana nu sunt disproporționate, în comparație cu beneficiile potențiale ale cercetării;
- c) proiectul de cercetare a fost aprobat de o instanță competentă după ce a făcut obiectul unei examinări independente asupra pertinentei sale științifice, inclusiv al unei evaluări a importanței obiectivului cercetării, precum și al unei examinări pluridisciplinare a acceptabilității sale pe plan etic;
- d) persoana pe care se fac cercetări este informată asupra drepturilor sale și asupra garanțiilor pentru protecția sa;
- e) consimțământul participanților.

Experimentul clinic (cercetarea fără scop terapeutic) este admisibil din punct de vedere etic, dacă nu comportă nici un risc serios previzibil. Cercetătorii care conduc experimentul clinic sunt obligați să-l întrerupă, dacă apare pericolul vătămării sănătății subiectului sau atunci când acesta cere sistarea experimentului. Cercetarea medicală pe subiecți umani se poate derula doar dacă potențialele beneficii sunt superioare riscurilor.

Cercetările făcute în scop terapeutic constituie aplicarea pentru prima dată la om a unor procedee medicale sau chirurgicale și se vor face exclusiv în scop curativ. În asemenea cercetări trebuie să existe o proporționalitate justă în favoarea bolnavului, între riscurile procedeeului nou și gravitatea cazului; pericolele posibile ale procedeeului nou să nu întreață în gravitate evoluția probabilă a bolii de bază sau

a tratamentelor cunoscute și aplicate până în prezent.

Folosirea unui placebo în cercetări medicale combinate cu îngrijirea pacienților este admisă numai atunci când nu există metode profilactice, diagnostice sau terapeutice demonstrate pentru subiecții participanți sau atunci când pacienții care primesc placebo nu sunt expuși unor riscuri suplimentare.

Experimentarea umană trebuie să respecte un număr de reguli:

- ✓ să fie precedată de o serioasă experimentare pe animal;
- ✓ subiectul să accepte voluntar, să fie major, în stare de libertate și perfect informat despre riscuri;
- ✓ în cazul unor maladii incurabile, la subiecți în stadiul terminal, remediul nu trebuie să provoace suferințe suplimentare și să existe șanse rezonabile de a fi util;
- ✓ nu pot fi experimentate remedii care ar altera psihicul sau conștiința morală.

Se interzice orice activitate terapeutică sau experimentală pe om din simple rațiuni de orgoliu profesional sau științific, de al cărei rezultat nu poate beneficia majoritatea indivizilor sau care lezează principiile culturale sau morale ale comunității. Experimentele privind clonarea ființei umane sunt interzise [3].

Privitor la disproporționalitatea dintre risc și beneficii considerăm că trebuie să existe o unitate de măsură acceptată de părți. Întotdeauna va exista tendința firească din partea cercetătorului de a-i prezenta bolnavului partea de eficiență și de beneficii a cercetării, alături de latura riscului incriminat în cercetare, care poate fi minimalizat cu sau fără voie.

Luând în considerație cele relatate mai sus, propunem standardizarea informației pe care cercetătorul sau medicul este obligat să o prezinte pacientului, iar aceasta să fie prestată într-o formă adecvată și optimă pentru pacient, ținând cont de gradul pregătirii și al coeficientului de inteligență și înțelegere al pacientului.

Unii autori [4] propun un sistem moral, bazat pe rațiune și imparțialitate, care ar trebui adoptat ca sistem public de legi morale ce trebuie respectate de medici și cercetători, privind protecția pacientului: să nu ucizi, să nu provoci durere, să nu provoci infirmități, să nu lipsești de libertate, să nu lipsești de plăcere, să nu dezămăgești, să ții promisiunile, să nu înșeli; respectă legea, fă-ți datoria.

Ne atrage atenția imediat, în cadrul acestui sistem propus, punctul 2, referitor la *durere*. Este un

punct controversat ce a necesitat și necesită multe discuții științifice. În momentul de față nu există o unitate de măsură științifică, universal valabilă, care să permită medicului sau cercetătorului să măsoare intensitatea durerii, începând de la diferitele fobii induse de vederea instrumentelor medicale, până la banala injecție intramusculară - toate pot produce durere și frică.

În această ordine de idei, precizăm că, în conformitate cu prevederile actelor internaționale în vigoare în domeniul efectuării cercetărilor biomedicale, impunerea cu forța sau prin inducerea în eroare a experimentului pe om constituie o gravă încălcare a principiilor eticii medicale. Participarea subiecților umani în cercetare se poate face numai voluntar și numai după ce aceștia au fost informați adecvat cu privire la scopurile, metodele cercetării, riscurile și beneficiile anticipate. De asemenea, subiecții trebuie informați că se pot retrage oricând din cercetare, fără ca acest lucru să îi prejudicieze în vreun fel.

Se interzice provocarea de îmbolnăviri artificiale ale unor oameni sănătoși, din rațiuni experimentale. În toate cazurile de cercetări clinice, pentru verificarea pe om a eficacității unor metode de diagnostic sau de tratament, se va respecta riguros condiția consimțământului voluntar al subiectului.

Reieșind din cele expuse mai sus, putem formula unele propuneri pentru completarea Codului penal al Republicii Moldova. În special, recomandăm introducerea unui nou articol în Partea Specială a Codului penal cu următorul conținut:

„Efectuarea ilegală a cercetării biomedicale asupra persoanei

(1) Efectuarea ilegală a cercetării biomedicale asupra persoanei, fără consimțământul voluntar al pacientului, -

se pedepsește cu închisoarea până la 5 ani.

(2) Provocarea unei îmbolnăviri artificiale la o persoană sănătoasă cu scop de cercetare, -

se pedepsește cu închisoarea de la 5 la 10 ani”.

Referințe bibliografice:

- [1] Brânză S., *Asistarea medicală a reproducerii umane în atenția legii penale* // Analele Științifice ale Universității de Stat din Moldova. Seria „Științe socioumanistice”, Vol. I. – Chișinău: CEP USM, 2006, p.359-364
- [2] Ciucă A., *Conceptul de „demnitate” a ființei umane în bioetică și biodrept (II)*. Revista Română de Bioetică, Vol. 8, nr. 3, Iulie – Septembrie 2010, p. 25-28
- [3] *Codul de Deontologie medicală* // Versiunea electronică publicată pe site-ul www.cmb.ro/legislatie/codulDeontologic/cod.pdf

[4] Groza Iu.-L., Andronic A.-M., Groza I.-C., *Bioetică și drept* // <http://drept.ucv.ro/RSJ/Articole/2005/RSJ12/0306GrozaL.pdf>

[5] *Declaration of World Medical Association: Guidelines for Medical Doctors concerning Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment in relation to Detention and Imprisonment*. Adopted by the 29th World Medical Assembly, Tokyo, Japan, October 1975 // <http://www.cirp.org/library/ethics/tokyo/>

[6] Scripcaru Gh., Ciucă A., Scripcaru C., Isac L., *Manipulările genetice și implicațiile lor juridice* // Arhiva electronică a Revistei Române de Bioetică, Vol. 3, nr.2, <http://www.bioetica.ro/bioetica/ie2/info.jsp?item=9826&node=1475>

[7] *Medically assisted procreation and the protection of the Human Embryo: comparative study on the situation in 39 states* // Council of Europe, Strasbourg, 4 June, 1998, http://www.coe.int/t/dg3/healthbioethic/texts_and_documents/CDBI-INF%2898%298PMA.pdf

[8] Pivniceru M.-M., Dăscălescu F.-D., *Limita inferioară a dreptului la viață: între protecția fetusului uman, dreptul la avort și progresul științelor biomedicale* // Arhiva electronică a Revistei Române de Bioetică, Vol. 1, nr.4 // www.bioetica.ro/bioetica/ie2/info.jsp?item=9378&node=1295

[9] Sandu M., *Filiația și procreația asistată* // Anuar al Universității „Petre Andrei” din Iași, Tomul X, Drept. – Iași: Editura “Impakt”, 2001 – 2003, p.287-299.

[10] Stâncu Mihaela-Mariana. *Experimentul clinic cu medicamente asupra omului* // www.pharma-business.ro/opportunitati/experimentul-clinic-cu-medicamente-asupra-omului.html

[11] Vidaicu M., *Obiectul infrațiunii de eutanasiere. Importanța determinării momentului de început și sfârșit al vieții în cazul infrațiunii de eutanasiere* // Analele Științifice ale Universității de Stat din Moldova. Seria „Științe socioumanistice”, Vol. I. – Chișinău: CEP USM, 2006, p.564-569.

[12] Тихонова, С.С., *Прижизненное и посмертное донорство в Российской Федерации: Вопросы уголовно-правового регулирования*. – Санкт-Петербург: Издательство «Юридический центр Пресс», 2002, с.24.

[13] *Этическая экспертиза биомедицинских исследований. Практические рекомендации* / Под общей редакцией член-корр. РАМН, проф. Ю. Б. Белоусова. (Первое издание) – Москва: Общество клинических исследований, апрель 2005. Электронная версия: <http://www.rusmedserv.com/etmanual.pdf>;

[14] http://www.umfiasi.ro/ScoalaDoctorala/StudiiAprofundate/Support%20Cursuri/Cercetare_fundamentala-Curs-1_prof.M.Badescu.pdf

AGENDA NORMATIVĂ

În scopul aplicării corecte și uniforme de către instanțele judecătorești a legislației ce reglementează extrădarea, Plenul Curții Supreme de Justiție, în conformitate cu art.2 lit.e) și art.16 lit.c) din Legea cu privire la Curtea Supremă de Justiție, prin prezenta hotărâre dă următoarele explicații:

1. Extrădarea este procedura de predare de către un stat unui alt stat a unui infractor care se găsește pe teritoriul său, spre a fi tras la răspundere penală sau spre a-și executa pedeapsa, stabilită printr-un act judecătoresc. În mod obligatoriu, infractorul necesită a fi anunțat în căutare interstatală sau internațională de către statul căruia urmează a fi predat infractorul.

2. La examinarea cauzelor de extrădare, instanțele judecătorești vor aplica și vor respecta prevederile următoarelor acte:

a) acte internaționale:

1) Convenția europeană de extrădare din 13 decembrie 1957, ratificată prin Hotărârea Parlamentului nr.1183-XIII din 14 mai 1997 („Tratate internaționale”, 1998, vol.I, pag.318) și protocoalele adiționale la ea, semnate la Strasbourg la 15 octombrie 1975 și 17 martie 1978;

2) Convenția Națiunilor Unite împotriva criminalității transnaționale organizate din 15.11.2000, adoptată la New York la 15 noiembrie 2000. Ratificată prin Legea Republicii Moldova nr.15-XV din 17.02.2005. În vigoare pentru Republica Moldova din 16 octombrie 2005. Publicată în ediția oficială „Tratate internaționale”, 2006, volumul 35, pag.333;

3) Convenția Europeană pentru reprimarea terorismului din 27.01.1977, încheiată la Strasbourg la 27 ianuarie 1977. Ratificată prin Hotărârea Parlamentului nr.456-XIV din 18.06.1999. Publicată în ediția oficială „Tratate internaționale”, 2001, volumul 28, pag.74;

4) Convenția internațională privind suprimarea finanțării terorismului din 09.12.1999, adoptată la New York la 9 decembrie 1999. Ratificată prin Hotărârea Parlamentului nr.1241-XV din 18.07.2002. În vigoare pentru Republica Moldova din 9 noiembrie 2002. Publicată în ediția oficială „Tratate internaționale”, 2006, volumul 35, pag.269;

5) Convenția Organizației Națiunilor Unite contra traficului ilicit de stupefiante și substanțe psihotrope din 20.12.1988, adoptată la Viena la 20 decembrie 1988. Republica Moldova a aderat la aceasta prin Hotărârea Parlamentului nr.252-XIII din 03.11.1994. În vigoare pentru Republica Moldova din 16 mai 1995. Publicată în ediția oficială „Tratate internaționale”, 1999, volumul 8, pag.214//art.6;

6) Convenția europeană de asistență juridică în materie penală, semnată la Strasbourg la 20.04.1959.

Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova

Cu privire la practica judiciară de aplicare a legislației ce reglementează extrădarea

nr. 3 din 28.05.2012

Ratificată prin Hotărârea Parlamentului RM nr.1332-XIII din 26.09.1997. Publicată în ediția oficială „Tratate internaționale”, 1999, vol.14, pag.71;

7) Convenția privind statutul refugiaților, semnată la Geneva la 28 iulie 1951. În vigoare pentru Republica Moldova din 1 mai 2002. Republica Moldova a aderat la aceasta prin Legea nr.677-XV din 23.11.2001. În vigoare pentru Republica Moldova din 1 mai 2002. Publicată în ediția oficială „Tratate internaționale”, 2006, volumul 38, pag.5;

8) Convenția penală cu privire la corupție din 27.01.1999. Ratificată prin Legea nr.428-XV din 30.10.2003. Publicată în „Buletinul Curții Supreme de Justiție”, 2003, nr.12, pag.13;

9) Recomandarea nr.R (96) 9 a Comitetului de Miniștri privind aplicarea Convenției Europene de Extrădare din 15.09.1996, adoptată la cea de a 572-a reuniune / www.coe.int;

10) Convenția CSI cu privire la asistența juridică și raporturile juridice în materie civilă, familială și penală din 22.01.1993, semnată la Minsk. Ratificată prin Hotărârea Parlamentului nr.402-XIII din 16.03.1995. În vigoare pentru Republica Moldova din 26 martie 1996. Publicată în ediția oficială „Tratate internaționale”, 1999, volumul 16, pag.262 // Partea a II-a, art.4, 5, 8, 17, 19; Partea a IV-a, Capitolul I, art.56-71;

11) Tratatul între Republica Moldova și Federația Rusă cu privire la asistența juridică și raporturile juridice în materie civilă, familială și penală din 25.02.1993. Ratificat prin Hotărârea Parlamentului nr.260-XIII din 04.11.1994. Publicat în ediția oficială „Tratate internaționale”, 1999, volumul 21, pag.49 // Partea întâi, art. 2, 4, 6, 8, 13, 18; Partea a doua, Capitolul II, art. 61-75, 77;

12) Tratatul între Republica Moldova și Ucraina privind asistența juridică și relațiile juridice în materie civilă și penală din 13.12.1993, semnat la Kiev. Ratificat prin Hotărârea Parlamentului nr.261-XIII din 04.11.1994. În vigoare din 24 aprilie 1995. Publicat în ediția oficială „Tratate internaționale”, 1999, volumul 22, pag.85 // Partea întâi, art. 2, 3, 5, 7, 19; Partea a treia, Capitolul II, art. 58-75;

13) Tratatul între Republica Moldova și România privind asistența juridică în materie civilă și penală din 06.07.1996, semnat la Chișinău. Ratificat prin Hotărârea Parlamentului nr.1018-XIII din 03.12.1996. În vigoare din 22 martie 1998. Publicat în ediția oficială "Tratate internaționale", 1999, volumul 20, pag.364 // Partea I, art.3, 8, 9; Partea a treia. Capitolul II, art.64-80;

14) Tratatul între Republica Moldova și Republica Lituania cu privire la asistența juridică și la raporturile juridice în materie civilă, familială și penală din 09.02.1993, semnat la Chișinău. Ratificat prin Hotărârea Parlamentului nr.1487a-XIII din 10.06.1993. În vigoare din 18 februarie 1995. Publicat în ediția oficială "Tratate internaționale", 1999, volumul 19, pag.313;

15) Tratatul între Republica Moldova și Republica Letonia cu privire la asistența juridică și la raporturile juridice în materie civilă, familială și penală din 14.04.1993, semnat la Riga. Ratificat prin Hotărârea Parlamentului nr.1487-XIII din 10.06.1993. În vigoare din 18 iunie 1996. Publicat în ediția oficială "Tratate internaționale", 1999, volumul 19, pag.278;

16) Tratatul între Republica Moldova și Republica Azerbaidjan cu privire la asistența juridică și raporturile juridice în materie civilă, familială și penală din 26.10.2004, semnat la Bacu. Ratificat prin Legea nr.33-XVI din 14.04.2005. În vigoare din 12 februarie 2006. Publicat în ediția oficială "Tratate internaționale", 2006, volumul 36, pag.134;

17) Acordul între Republica Moldova și Republica Turcia cu privire la asistența juridică în materie civilă, comercială și penală din 22.05.1996, semnat la Ankara. Ratificat prin Hotărârea Parlamentului nr.1017-XIII din 03.12.1996. În vigoare din 23 februarie 2001. Publicat în ediția oficială "Tratate internaționale", 2002, volumul 29, pag.355 // Capitolul I, art.2, 3, 5, 8, 19; Capitolul III, art.28, 29.

În cazul în care Republica Moldova este parte la mai multe acte internaționale de asistență juridică la care este parte și statul de la care se solicită asistența juridică sau statul care o solicită și între normele acestor acte apar divergențe sau incompatibilități, se aplică prevederile tratatului care asigură o protecție mai benefică a drepturilor și libertăților omului (art.531 alin.(2) CPP);

b) acte naționale:

1) Constituția Republicii Moldova (în continuare - Constituția);

2) Codul penal (Partea generală, capitolul I, art.13);

3) Codul de procedură penală (Partea specială, titlul III, secțiunea a 2-a, art.541-550);

4) Legea cu privire la asistența juridică internațională în materie penală nr.371-XVI din 1 decembrie 2006 (în continuare - Legea), capitolul IV; publicată în Monitorul Oficial nr.14-17/42 din 2 februarie 2000;

5) Hotărârea Parlamentului RM nr.1183-XIII din 14.05.1997 pentru ratificarea Convenției europene de extrădare.

Dispozițiile tratatelor internaționale la care Republica Moldova este parte și alte obligații internaționale ale Republicii Moldova vor avea prioritate în raport cu dispozițiile legislației naționale (art.531 alin. (1) CPP).

3. Cetățeanul străin sau apatridul care este urmărit penal sau care a fost condamnat într-un stat străin pentru săvârșirea unei fapte pasibile de pedeapsă în acel stat poate fi extrădat acestui stat străin la cererea autorităților competente, în scopul urmăririi sau executării sentinței pronunțate pentru fapta comisă, sau pentru pronunțarea unei sentințe.

4. Extrădarea se acordă de Republica Moldova, în vederea urmăririi penale sau a judecării, numai pentru fapte pasibile de pedeapsă privativă de libertate mai mare de 1 an, potrivit legislației Republicii Moldova și a statului solicitant, dacă instrumentul internațional la care Republica Moldova este parte nu prevede altfel (art.47 alin.(1) din Lege).

În cazul dat, semnele calificative ale infracțiunii ar putea să nu coincidă. Important este ca infracțiunea concretă să fie prevăzută atât de legea statului străin, cât și de cea a Republicii Moldova și să fie pedepsită cu închisoare pe un termen mai mare de un an.

5. Extrădarea în vederea executării unei sentințe se acordă dacă persoana a fost condamnată într-un stat străin pentru săvârșirea unei fapte pasibile de pedeapsă privativă de libertate mai mare de 1 an și doar dacă aceasta urmează a fi executată.

În acest caz, extrădarea se va acorda în situația în care termenul de detenție ce urmează a fi executat sau cumulul termenelor de detenție ce urmează a fi executate este de cel puțin 6 luni, dacă instrumentul internațional la care Republica Moldova este parte nu prevede altfel.

6. Persoana condamnată la pedeapsă privativă de libertate cu suspendarea condiționată a executării pedepsei poate fi extrădată de Republica Moldova în caz de anulare a condamnării cu suspendarea condiționată și trimitere a condamnatului pentru executarea pedepsei privative de libertate, stabilite prin sentință, dacă pedeapsa ce urmează a fi executată răspunde exigențelor de gravitate prevăzute la art.544 alin.(4) CPP.

7. Dacă fapta pentru care se cere extrădarea este pedepsită cu moartea de către legea statului solicitant, extrădarea va putea fi acordată doar cu condiția ca acel stat să prezinte asigurări, considerate de Republica Moldova suficiente, că pedeapsa capitală nu se va executa și că va fi comutată.

8. În cazul în care se solicită extrădarea unei persoane în vederea executării unei pedepse stabilite, printr-o sentință, împotriva sa *in absentia*, Republica Moldova va refuza extrădarea în acest sens dacă va considera că, la examinarea cauzei, nu a fost respectat dreptul la apărare al condamnatului, recunoscut oricărei persoane învinuite de săvârșirea unei infracțiuni.

Extrădarea se acordă totuși dacă statul solicitant prezintă asigurări suficiente că persoanei a cărei extrădare se cere i se va oferi dreptul la o nouă judecare, care să îi garanteze dreptul la apărare.

9. Ministerul Afacerilor Interne va proceda la identificarea și reținerea persoanei a cărei extrădare se cere și va informa Procuratura Generală sau, după caz, Ministerul Justiției, în vederea arestării acesteia.

Persoana care se află în căutare interstatală și/sau internațională și a cărei arestare se cere de autoritățile centrale ale statului solicitant în vederea extrădării va putea fi reținută de organele de urmărire penală pentru cel mult 72 de ore, în condițiile prevăzute de Codul de procedură penală.

10. După primirea cererii de extrădare, formulate în scris de autoritatea competentă a statului solicitant, Procuratura Generală, îndată după localizarea și identificarea persoanei extrădabile, urmează să sesizeze instanța judecătorească din raza teritorială a Ministerului Justiției, pentru a se decide asupra aplicării măsurii arestului provizoriu în vederea extrădării persoanei a cărei extrădare se cere și continuării procedurii judiciare de soluționare a cererii de extrădare.

Demersul privind arestul provizoriu va fi depus în numele Procurorului General.

Sesizarea prin care se solicită aplicarea arestului provizoriu după primirea cererii de extrădare poate fi depusă până la, concomitent cu sau după înaintarea în instanța de judecată a demersului privind extrădarea persoanei.

În cazul în care Ministerul Justiției este autoritatea competentă să soluționeze cererea de extrădare, acesta poate solicita arestarea persoanei a cărei extrădare se cere doar prin intermediul Procuraturii Generale.

11. Arestul provizoriu în vederea extrădării se dispune și se prelungește de către judecătorul de instrucție, investit cu soluționarea cererii de extrădare (art.55 alin.(3) din Lege).

Până la înaintarea în instanța de judecată a demersului privind extrădarea persoanei, sesizarea privind aplicarea arestului provizoriu în vederea extrădării persoanei se examinează în conformitate cu prevederile art.308 CPP, care se aplică în mod corespunzător.

După înaintarea în instanța de judecată a demersului privind extrădarea persoanei, sesizarea privind aplicarea sau prelungirea arestului provizoriu în vederea extrădării persoanei se examinează în cadrul procedurii prin care se soluționează cererea de extrădare.

La examinarea demersului privind aplicarea sau prelungirea arestului provizoriu în vederea extrădării persoanei, instanța judecătorească competentă urmează să țină cont de jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului.

Curtea Europeană, în cauzele Chahal contra Marii Britanii (hotărârea din 15 noiembrie 1996, parag.112),

Conka contra Belgiei (hotărârea din 5 februarie 2002 parag.38), John contra Greciei (hotărârea din 10 mai 2007, parag.33-36), a menționat că articolul 5 parag.1 lit.f) din Convenția Europeană pentru Apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale nu obligă statul să stabilească faptul că detenția persoanei împotriva căreia este în curs o procedură de extrădare este necesară în scopul de a preveni comiterea de infracțiuni sau sustragerea de la proceduri, astfel cum prevăd dispozițiile art.5 parag.1 lit.c) din Convenția europeană. Din acest punct de vedere, protecția conferită libertății persoanei este inferioară celei instituite de art.5 parag.1 lit.c) din Convenția europeană. Articolul 5 parag.1 lit.f) permite privarea de libertate a persoanei pentru simplul motiv că împotriva acesteia este în curs o procedură de extrădare.

12. Încheierea prin care s-a dispus sau s-a prelungit arestul provizoriu în vederea extrădării persoanei poate fi atacată cu recurs în termen de 3 zile la Curtea de Apel Chișinău, în conformitate cu prevederile art.311-312 CPP care se aplică în mod corespunzător.

Prevederile art.55 alin.(3) din Lege, care stabilesc că încheierea prin care a fost dispus sau prelungit arestul provizoriu poate fi atacată cu recurs doar împreună cu hotărârea judecătorească pronunțată asupra cererii de extrădare, nu pot fi aplicate, fiindcă contravin art.25 alin.(4) din Constituție.

13. La examinarea demersului privind aplicarea arestului provizoriu în vederea extrădării, participarea procurorului, a persoanei a cărei extrădare se cere și a apărătorului acesteia, ales sau numit, este obligatorie.

În cazul în care demersul de extrădare se depune de către ministrul justiției, la examinarea demersului privind aplicarea arestului provizoriu în cadrul procedurii prin care se soluționează cererea de extrădare, participă și reprezentantul Ministerului Justiției (art.544 alin.(7) CPP).

Pe parcursul soluționării cauzei privind extrădarea persoanei, fiecare prelungire acordată nu va depăși 30 de zile. Durata totală a măsurii arestului provizoriu nu poate depăși 180 de zile.

14. În caz de urgență, Procurorul General poate cere din oficiu sau la cererea statului solicitant arestarea provizorie a persoanei urmărite sau condamnate, chiar înainte de formularea și transmiterea cererii de extrădare.

Solicitarea arestării poate fi făcută prin poștă, telegraf, telex, fax sau prin orice alt mijloc care lasă urmă scrisă. Solicitarea trebuie să conțină date despre mandatul de arestare sau despre hotărârea judecătorească definitivă, adoptată în privința acestei persoane, și asigurarea că cererea de extrădare va fi expediată ulterior.

Ministerul Justiției poate solicita arestarea persoanei în cazul dat numai prin intermediul Procuraturii Generale.

15. În demersul procurorului cu privire la aplicarea arestului provizoriu în caz de urgență, urmează să fie indicată existența unui mandat de arest preventiv sau a unui mandat de executare a pedepsei aplicate printr-o hotărâre judecătorească definitivă, o expunere sumară a faptelor care trebuie să precizeze data și locul unde au fost comise și să menționeze dispozițiile legale aplicabile, precum și datele disponibile asupra identității, cetățeniei și localizării persoanei urmărite.

16. În caz de urgență, persoana a cărei extrădare se cere poate fi arestată înainte de primirea cererii de extrădare, în baza unui mandat de arestare pe un termen de 18 zile.

Persoana arestată urmează să fie pusă în libertate dacă, în termen de 18 zile de la arestare, instanța judecătorească care decide asupra admisibilității arestării persoanei nu va primi cererea de extrădare și documentele respective.

Acest termen poate fi prelungit în baza unui demers al Procuraturii Generale numai la solicitarea statului străin sau a instanței internaționale, dar în nici un caz nu poate să depășească 40 de zile de la arestare (art.547 alin.(3) CPP).

Punerea în libertate a persoanei arestate pe motivul că nu a fost primită cererea de extrădare nu împiedică o nouă arestare și extrădare, dacă cererea de extrădare va fi primită ulterior.

17. La examinarea demersului privind aplicarea arestului provizoriu în caz de urgență, participarea procurorului, a persoanei a cărei extrădare se cere și a apărătorului acesteia, ales sau numit, este obligatorie.

Demersul privind aplicarea arestului provizoriu în caz de urgență se examinează în conformitate cu prevederile art.308 CPP, care se aplică în mod corespunzător.

Încheierea prin care s-a dispus sau s-a prelungit arestul provizoriu în caz de urgență poate fi atacată cu recurs în termen de 3 zile la Curtea de Apel Chișinău, în conformitate cu prevederile art.311-312 CPP, care se aplică în mod corespunzător.

18. Cererea de extrădare, formulată în scris de autoritatea competentă a statului solicitant, în faza de urmărire penală se adresează Procuraturii Generale, iar în faza de judecată și de executare a pedepsei se adresează Ministerului Justiției.

19. Cererea de extrădare se întocmește în temeiul instrumentului internațional la care Republica Moldova și statul solicitant sunt părți sau în temeiul condițiilor de reciprocitate scrise.

La cererea de extrădare trebuie să fie anexate, în funcție de faza procesului penal, actele indicate la art.542 alin.(3) și (4) CPP. Cererea de extrădare urmează să fie întocmită în limba de stat a statului solicitant și se traduce în limba statului solicitat.

20. Procuratura Generală sau, după caz, Ministerul Justiției va face de urgență verificarea corespunderii

cererii de extrădare cu prevederile instrumentului internațional pentru a se constata:

a) dacă există un instrument internațional la care Republica Moldova și statul solicitant sunt părți sau dacă există obligații reciproce scrise;

b) dacă cererea și actele privitoare la extrădare sunt însoțite de traduceri în limba de stat;

c) dacă există vreun alt impediment de extrădare, cum ar fi existența unuia dintre cazurile de refuz al asistenței juridice internaționale prevăzute în art.546 CPP și art.43 din Lege sau neidentificarea persoanei pe teritoriul Republicii Moldova ori decesul persoanei a cărei extrădare se cere.

În situația în care cererea de extrădare și actele anexate nu sunt însoțite de traduceri în limba de stat, Procuratura Generală sau, după caz, Ministerul Justiției urmează să ia măsuri pentru efectuarea cât mai urgentă a unei traduceri.

21. Dacă Procurorul General sau, după caz, ministrul justiției consideră că persoana solicitată de statul străin sau instanța internațională nu poate fi extrădată, acesta refuză extrădarea prin decizie motivată (art.51 alin.(1) din Lege).

22. Dacă Procurorul General sau, după caz, ministrul justiției consideră că cererea de extrădare a statului străin sau a instanței internaționale întrunește toate condițiile de admisibilitate și că nu există impedimente pentru extrădarea persoanei, înaintează în instanța judecătorească un demers, la care se anexează cererea și actele atașate ale statului solicitant în condițiile art.544 alin.(6) CPP.

Decizia privind extrădarea din Republica Moldova se adoptă de către instanța judecătorească competentă.

23. Republica Moldova nu-și extrădează propriii cetățeni, persoanele cărora le-a acordat dreptul de azil și persoanele cărora li s-a acordat statutul de refugiat politic.

La examinarea cererii de extrădare adresate Republicii Moldova, în sensul posibilului refuz, instanța va ține cont de situațiile procesuale specificate în art.546 alin.(2) CPP și art.43 din Lege.

Examinând cererea de extrădare, în sensul posibilului refuz, instanța judecătorească va ține cont de faptul că nu sunt considerate infracțiuni de natură politică:

a) atentatul la viața unui șef de stat sau a unui membru al familiei acestuia;

b) crimele împotriva umanității, prevăzute de Convenția pentru prevenirea și reprimarea crimei de genocid, adoptată la 9 decembrie 1948 de Adunarea Generală a Națiunilor Unite;

c) infracțiunile prevăzute la art.50 din Convenția de la Geneva din 1949 pentru îmbunătățirea sorții răniților și bolnavilor din forțele armate în campanie,

la art.51 din Convenția de la Geneva din 1949 pentru îmbunătățirea sortii răniților, bolnavilor și naufragiaților forțelor armate maritime, la art.129 din Convenția de la Geneva din 1949 cu privire la tratamentul prizonierilor de război și la art.147 din Convenția de la Geneva din 1949 cu privire la protecția persoanelor civile în timp de război;

d) orice violare similară a legilor războiului care nu este prevăzută de dispozițiile din convențiile de la Geneva enumerate la lit.c);

e) infracțiunile prevăzute la art.1 din Convenția europeană pentru reprimarea terorismului, adoptată la Strasbourg la 27 ianuarie 1977, și în alte instrumente internaționale pertinente;

f) acțiunile prevăzute în Convenția împotriva torturii și altor pedepse sau tratamente crude, inumane sau degradante, adoptată la 10 decembrie 1984 de Adunarea Generală a Națiunilor Unite;

g) orice altă infracțiune al cărei caracter politic a fost eliminat de tratatele, convențiile sau acordurile internaționale la care Republica Moldova este parte.

24. Extradarea nu se admite pentru o infracțiune pentru care a intervenit amnistia în Republica Moldova, dacă Republica Moldova avea competența să urmărească această infracțiune, potrivit propriei sale legi penale.

25. Actul de grațiere adoptat de statul solicitant face inoperantă cererea de extradare, chiar dacă celelalte condiții ale extradării sunt îndeplinite.

26. Extradarea nu se acordă în cazul în care prescripția răspunderii penale sau prescripția executării pedepsei este împlinită, fie potrivit legii Republicii Moldova, fie potrivit legii statului solicitant.

Înaintarea cererii de extradare întrerupe prescripția neîmplinită anterior.

27. Demersul de extradare se soluționează de către judecătorul de instrucție din cadrul instanței judecătorești aflate în raza teritorială a Ministerului Justiției, cu participarea procurorului, a persoanei a cărei extradare se cere și a apărătorului acesteia ales sau numit în conformitate cu Legea cu privire la asistența juridică garantată de stat.

În cazul în care demersul de extradare se depune de către ministrul justiției, la soluționarea cererii de extradare participă și reprezentantul Ministerului Justiției (art.544 alin.(7) CPP).

28. Instanța judecătorească interoghează persoana a cărei extradare se cere, asigurându-i un avocat care acordă asistență juridică garantată de stat, dacă nu există un avocat ales. Procurorul General sau, după caz, ministrul justiției (în dependență de autoritatea care a înaintat demersul de extradare) asigură, în caz de necesitate, prezența în ședință de judecată a interpretului.

Procedura examinării demersului de extradare este publică (art.58 alin.(1) din Lege).

În cazul în care persoana a cărei extradare se cere sau procurorul se opun sau dacă interesele justiției o cer, prin hotărâre motivată, instanța judecătorească decide asupra examinării cauzei în ședință închisă.

29. După interogatoriu, judecătorul de instrucție va informa persoana a cărei extradare se cere despre dreptul acesteia la o procedură simplificată de extradare și îi va comunica efectele juridice ale acestei proceduri.

Persoana a cărei extradare se cere poate să opteze fie pentru extradare voluntară (prin procedură simplificată), fie pentru continuarea procedurii (în caz de opunere la extradare).

30. În cazul în care persoana a cărei extradare se cere declară în fața instanței judecătorești că renunță la beneficiile pe care i le poate conferi legea de a se apăra împotriva cererii de extradare și că își dă consimțământul să fie extrădată și predată autorităților competente ale statului solicitant, instanța judecătorească consemnează declarația dată într-un proces-verbal, care este semnat de președintele completului de judecată, grefier, persoana a cărei extradare se cere, de avocatul ei și de interpret.

31. Instanța de judecată, constatând că persoana a cărei extradare se cere este pe deplin conștientă de consecințele opțiunii sale, luând în considerare concluziile participanților la proces, examinează existența vreunui impediment care ar exclude extradarea.

Stabilind că extradarea simplificată este admisibilă, instanța judecătorească ia act despre acest fapt prin încheiere și dispune, totodată, asupra măsurii preventive necesare a fi luată până la predarea persoanei a cărei extradare se cere (art.59 alin.(1) din Lege).

32. Consimțământul dat de către persoana a cărei extradare se cere, care a optat pentru extradare voluntară (prin procedură simplificată), nu poate fi revocat odată ce a fost confirmat de către instanța judecătorească.

Încheierea instanței judecătorești prin care s-a admis extradarea simplificată este definitivă și nu poate fi contestată cu recurs (art.59 alin.(1) din Lege).

33. Încheierea prin care s-a admis extradarea simplificată se redactează în 24 de ore și se transmite îndată, în copie autenticată, Procurorului General sau ministrului justiției, pentru informarea statului solicitant și/sau întreprinderea măsurilor necesare de predare.

Potrivit prevederilor art.544 alin.(7) CPP și art.53 alin.(1) din Lege, emiterea suplimentară a unei decizii de către Procurorul General sau ministrul justiției, după adoptarea încheierii prin care s-a admis extradarea simplificată, nu este necesară.

34. Procedura simplificată de extradare poate fi aplicată în privința persoanei a cărei extradare se cere și în cazul în care nu a fost formulată și transmisă cere-

rea oficială de extrădare de către statul solicitant. Prin urmare, condiția de bază ce urmează a fi respectată în situația dată este ca în privința acestei persoane să fi fost eliberat un mandat de arestare pentru extrădare, conform art.547 CPP.

În consecință, persoana a cărei extrădare se cere poate înainta cererea de aplicare a procedurii simplificate atât instanței judecătorești care examinează cererea de extrădare, cât și autorității competente să soluționeze cererea de extrădare (care o va transmite instanței judecătorești, pentru examinare și emiterea unei încheieri asupra cererii).

În cazul în care persoana arestată consimte la extrădarea sa conform procedurii simplificate, prezentarea unei cereri oficiale de extrădare și a actelor indicate la art.542 CPP nu este necesară (art.545 alin.(1) CPP).

35. În cazul în care persoana a cărei, extrădare se cere se opune la extrădare, instanța va continua procedura, soluționând cauza în conformitate cu prevederile art.60-63 din Lege.

36. Dacă se opune la extrădare, persoana a cărei extrădare se cere își va putea formula argumentele oral și în scris, totodată va putea propune probe.

Dosarul cauzei este pus la dispoziția apărătorului persoanei respective pentru a putea prezenta în scris, în termen de până la 8 zile, o opunere motivată la cererea de extrădare și a indica mijloacele de probă admise de legislația Republicii Moldova, numărul de martori fiind limitat la doi.

Oponerea nu poate fi întemeiată decât pe faptul că persoana arestată nu este cea urmărită sau că nu sînt îndeplinite condițiile pentru extrădare.

37. În cazul în care persoana extrădabilă prezintă probe care dovedesc că ea a formulat o cerere de azil în conformitate cu legislația Republicii Moldova, care, deocamdată, nu a fost soluționată printr-o decizie irevocabilă, instanța nu se va pronunța asupra cererii de extrădare până la soluționarea cererii de azil, din motivul că persoana beneficiază de protecția acordată prin dispozițiile Convenției privind statutul refugiaților, semnate la Geneva la 28 iulie 1951, și ale Legii privind azilul în Republica Moldova nr.270-XVI din 18.12.2008 (principiul nereturnării), dispoziții speciale, care au un caracter derogator de la cele ale dreptului comun în materia extrădării.

Potrivit prevederilor articolului 51 din Lege, în cazul în care persoana extrădabilă, până la examinarea cererii de extrădare, a părăsit teritoriul Republicii Moldova și nu este posibil de a identifica locul aflării ei ori persoana a cărei extrădare se cere a decedat, cererea de extrădare urmează a fi respinsă.

Respingerea cererii de extrădare pe motivul neidentificării persoanei pe teritoriul Republicii Moldova nu împiedică arestarea și extrădarea persoanei re-

spective identificate ulterior, dacă statul solicitant va formula o nouă cerere de extrădare.

38. Mijloacele de probă acceptate de instanța judecătorească vor fi administrate în maximum 15 zile.

Dacă informațiile comunicate de statul solicitant se dovedesc a fi insuficiente pentru a permite Republicii Moldova să pronunțe o încheiere de extrădare, instanța judecătorească competentă va solicita complinirea informațiilor necesare. În acest scop, va fixa un termen de 2 luni.

39. După examinarea cererii de extrădare, a materialului probator și a concluziilor prezentate de participanții la proces, instanța judecătorească constată, prin încheiere, dacă sunt sau nu întrunite condițiile extrădării.

Instanța judecătorească nu este competentă să se pronunțe asupra temeiniciei urmăririi penale sau condamnării pentru care autoritatea centrală a statului solicitant cere extrădarea.

Hotărârea prin care s-a dispus extrădarea se redactează în cel mult 5 zile de la data pronunțării.

Dacă instanța judecătorească constată că nu sunt îndeplinite condițiile pentru extrădare, respinge cererea și dispune punerea în libertate a persoanei a cărei extrădare se cere.

Hotărârea în cazul dat se redactează în 24 de ore de la pronunțare.

40. În termen de 10 zile de la pronunțare, hotărârea judecătorească asupra extrădării poate fi atacată cu recurs la Curtea de Apel Chișinău de către Procurorul General, de persoana a cărei extrădare se cere, precum și de avocatul ei.

Recursul se judecă conform prevederilor secțiunii a 2-a a capitolului IV din titlul II din Partea specială a Codului de procedură penală.

Hotărârea judecătorească, devenită definitivă, se expediază Procuraturii Generale sau Ministerului Justiției, pentru informarea statului solicitant și/sau întreprinderea măsurilor necesare de predare.

PREȘEDINTELE CURȚII SUPREME DE JUSTIȚIE

Mihail POALELUNGI

Chișinău 28 mai, 2012

Nr. 3.

Hotărâri explicative ale Plenului CSJ

Hotărârea Plenului CSJ a RM din 28.05.2012, nr.3 - Cu privire la practica judiciară de aplicare a legislației ce reglementează extrădarea (*Buletinul CSJ a RM 7/4, 2012*)

PREZENTARE DE CARTE

MANUALUL JUDECĂTORULUI PENTRU CAUZE CIVILE (Ediția a doua)

... Un judecător slab pregătit este vulnerabil, ușor influențabil și expus presiunilor de tot felul. Altfel spus, un judecător ale cărui cunoștințe teoretice sunt superficiale nu poate asigura independența reală și efectivă a actului de justiție.

Astfel, buna pregătire profesională este o obligație sacră pentru fiecare membru al corpului judecătoresc. Evident, Consiliul Superior al Magistraturii și Ministerul Justiției trebuie să creeze baza logistică și condițiile necesare pentru perfecționarea profesională continuă a judecătorilor.

În acest sens apreciez în mod deosebit efortul Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova de a pregăti Manualul Judecătorului pentru cauze civile. Acest manual constituie o contribuție valoroasă, menită să asiste în mod practic judecătorii, dar și alte categorii de juristi, în pregătirea lor profesională. Manualul prezintă într-o formă concisă garanțiile unui proces echitabil în cauzele civile. De menționat că materia este prezentată prin prisma jurisprudenței Curții Europene a Drepturilor Omului. Mai mult, sunt subliniate erorile majore ale sistemului judiciar din Republica Moldova, așa cum au fost ele identificate de către Curtea de la Strasbourg. Cunoașterea erorilor comise ajută în mod sigur la evitarea acestora în viitor. De asemenea, manualul conține studii pertinente privind particularitățile anumitor categorii de cauze.

Constat cu satisfacție că Președintele Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova, dl Mihai Poalelungi, cel care a contribuit decisiv la elaborarea acestui prețios manual, înțelege importanța crucială a bunei pregătiri profesionale a membrilor corpului judecătoresc. Domnia sa nu ezită să pună în practică experiența pe care a acumulat-o în cadrul Curții Europene a Drepturilor Omului.

Justiția este concepută de oameni și înfăptuită de oameni pentru oameni. Reușita Republicii Moldova ca stat nu poate fi proiectată fără respectarea principiului fundamental al statului de drept. Construcția acestuia este de neimaginat fără un sistem judiciar independent și imparțial, constituit din judecători cu o înaltă ținută profesională și morală, conștienți de rolul lor decisiv în realizarea edificiului, fără de care noi toți nu putem avea siguranța zilei de mâine.

Nădăjduiesc că acest manual va contribui realmente la profesionalizarea și responsabilizarea celor care înfăptuiesc justiția și, implicit, la respectarea principiului statului de drept în Republica Moldova.

Tudor Panțaru,

Judecător al Curții Constituționale a Republicii Moldova

COLOANA REDACTORULUI

PRIMĂVARĂ MOLDOVENEASCĂ

Gheorghe Budeanu

La auzul expresiei din titlu, azi este imposibil să-ți mai imaginezi cireșii înfloriți și liliacul care și-a ieșit din minți sub trilirile unei privighetori îndrăgostită de ciobănelul care își scoate turma pe la poalele imășului... Asta – pentru că am fost șocați de o primăvara politică venită ca un taifun ce a spulberat toate *clipurile mioritice* din memoria noastră, răspândind nocivități morale și politice – un fel de alergie care a infectat întreaga societate.

Toată lumea s-a angajat ca într-un maraton spre culmea relelor. Mass media difuzează – fiecare în stilul grupului său de interese – ceea ce se întâmplă pe scena politică, dar și în culisele ei, iar cetățenii-spectatori preiau modelul ca pe o lecție de... civilizare. Astfel, nu numai pe scena politică, dar și în societate, cearta, ura, lăcomia și subversiunea au devenit un fel de normalitate. Toți au învățat să arate cu degetul unul la altul, să nu respecte cuvântul dat, să se mintă, să se amenințe și să se suspecteze unii pe alții de reacredință.

Într-o asemenea atmosferă nocivă, tot mai mulți au început să arate cu degetul spre sistemul de justiție. Ar fi ceva normal, mai ales că sistemul se află într-un proces de reformare, dacă arătatul cu degetul nu s-ar face tot... moldovenește. Asta au avut în vedere și membrii Consiliului Superior al Magistraturii atunci când, la 27 martie, au făcut o declarație prin care cer să nu mai fie folosite în scop de denigrare presiunile îndreptate asupra sistemului judecătoresc, susținute de anumite instituții de presă. Declarația a avut efectul gazului turnat pe foc. Iar o deputată îndată a reacționat cu expresia „magistrații bosumflați”. Nimic altceva, scurt și clar, în stilul nostru, moldovenesc. Dar ea a trecut cu vederea că, în aceeași reacție, ongiștii de media chemau jurnaliștii să se abțină de la generalizări cum că toți subiecții sistemului judecătoresc ar fi corupți și să realizeze investigațiile mai profesionist, astfel încât faptele prezentate să nu lase loc de interpretări.

Azi, dacă urmărești presa, îți pui mâinile în cap și nu mai înțelegi pe ce lume ne aflăm. Reacționând, un alt deputat a exclamat: „Jurnaliști de la gura cortului!”. Tot scut și clar, tot moldovenește.

E timpul să înțelegem că cineva (vorba unui lider de partid) vrea să facă din R. Moldova un fel de piuă în care să ne pisăm (cu s!) unii pe alții. Altfel, chiar că vom ajunge toți *bosumflați* la fundul ei.

Vine Paștele. Nu ratați ocazia de purificare...

DIMITRIE ALEXANDRESCO, PATRIARHUL DREPTULUI CIVIL ROMÂN

**Mihai Tască,
doctor în drept**

Realizările științifice ale lui Dimitrie Alexandresco în materia dreptului privat sunt inestimabile. Prin opera sa, el a reușit să transforme dreptul dintr-o știință abstractă într-o știință vie, să prefacă entitățile juridice în realități sociale, să facă astfel ca știința care este internațională prin menirea ei să devină națională prin natura ei, să impulsioneze gândirea juridică și practica judiciară de la sfârșitul secolului XIX și începutul secolului XX, iar monumentală să operă să-și păstreze în continuare valoarea, întrucât a devenit parte componentă a literaturii juridice universale. Puțini dintre juriștii români, dar și străini se pot lăuda cu asemenea performanțe.

S-a născut la 1 octombrie 1850 la Iași, din părinți agricultori. De mic copil a studiat în străinătate, mai întâi la Lemberg (Galiția), la Institutul Pilat, între 1860-1861, apoi la Paris, la Liceul Napoleon, devenit ulterior Collège Henry IV. Și-a luat bacalaureatul în litere la Sorbona (1870), un timp a studiat medicina, apoi a urmat cursurile Facultății de Drept din Nancy, transferându-se ulterior la Paris. În timpul studierii dreptului, a urmat și cursurile Conservatorului de Artă Dramatică din Paris.

A luptat ca voluntar în războiul franco-german din 1870 în "Légion des amis de la France", condusă de generalul belgian Van der Mer.

După terminarea facultății, la numai 25 de ani, se întoarce acasă, unde este numit, în același an, procuror la Tribunalul Iași, avansat, în 1878, judecător de ședință la aceeași instanță, transferat, la 14 martie 1878, judecător de instrucție. Activitatea jurisdicțională o continuă prin numirea, la 1 decembrie 1878, în funcția de Prim-procuror al Parchetului de pe lângă Tribunalul Iași, post pe care îl deține până la 1 martie 1880.

De-a lungul strălucitei sale cariere de magistrat, ocupă diferite posturi înalte, printre care și cea de secretar general al Ministerului Justiției, în 1891-1892, de Procuror General la Curtea de Apel din Iași, transferat apoi Procuror General al Curții Supreme de Casație și Justiție. La 26 iunie 1900 este trecut consilier la Curtea Supremă de Casație și Justiție, secția a II-a, funcție din care demisionează la 1 decembrie 1900.

La 1880 este ales deputat de Iași, iar în sesiunea din 1905-1907 este senator, fiind ales raportor al legii asupra căsătoriei, divorțului și adopției. Până la 1921 este reales mereu senator de Iași, rămânând fidel Partidului Poporului, înființat și condus de generalul Averescu.

Pe tot parcursul vieții, Dimitrie Alexandresco a îmbinat activitatea politică și cea din cadrul justiției cu cea mai nobilă

indeletnicire a unui jurist - profesor la catedră. De la 1 noiembrie 1892 până la 9 februarie 1925 (data morții) a fost neîntrerupt profesor de drept civil la Facultatea de Drept a Universității din Iași. În această perioadă a condus Catedra de drept civil și, în două rânduri, a fost decan al acestei facultăți.

Începând cu 1900 și până la 1915 (cu o mică întrerupere) a fost redactorul șef al

revistei „Curierul Judiciar”, devenită, sub conducerea lui, una dintre cele mai prestigioase reviste de drept din România. Atașamentul față de această revistă l-a exprimat în testamentul său, rugând să i se pună în sicriu un complet de „Curierul Judiciar”. A condus revista „Tribuna Juridică” și „Justiția”, revistă de Iași.

Diferitele funcții ocupate de-a lungul vieții nu l-au împiedicat să se manifeste ca unul dintre cei mai erudiți oameni de știință în dreptul privat român și drept comparat. După o muncă de aproape 30 de ani, ne-a lăsat un tezaur excepțional, tratatul *Explicațiune teoretică și practică a dreptului civil român în comparațiune cu legile vechi și cu principalele legislațiuni străine*, constituind primul comentariu amplu al Codului civil român, în care Codul civil român este studiat în comparație cu dreptul roman, cu Codul civil francez (codul Napoleon), cu aproape toate codurile moderne ale lumii și cu vechile legi românești (în care face referiri ample și la dreptul local al Basarabiei). La redactarea acestui tratat, Alexandresco a folosit o bogată bibliografie, trimiteri la doctrina și jurisprudența română și străină, încât lucrarea poate servi ca index general al Dreptului civil universal la acea vreme.

O altă operă de proporții, începută încă în timpul războiului (prefața fiind scrisă la 8 iunie 1917), este cea intitulată *Principiile Dreptului civil român*, în 4 volume. Editate după moartea sa, la 1926, cuprind doctrina și jurisprudența la zi, precum și maxime, aforisme și reguli de drept dintre cele mai cunoscute din dreptul roman, francez, german ș. a., toate comentate de autor, așezate în ordinea articolelor din Codul civil român.

D. Alexandresco a fost preocupat și de problema unificării dreptului civil românesc, întrucât, a avut loc unificarea teritorială a tuturor românilor într-un stat unitar, elaborând în acest sens și un proiect de revizuire a Codului civil. A vizitat Basarabia de câteva ori, mai întâi la 1919, interesându-se de organizarea și efectuarea justiției de aici, după ani lungi de deznaționalizare și intervenții brutale străine.

INSTITUTUL NAȚIONAL AL JUSTIȚIEI

